

Marjo-Riikka Utriainen

Kirjallisuus haastaa Euroopan unionin identiteetin

Genealoginen analyysi Veronica Pimenoffin *C:ssä* rakentuvasta
eurooppalaisesta identiteetistä.

Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu
Kansainvälinen politiikka
Pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2011

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

UTRIAINEN, MARJO-RIIKKA: Kirjallisuus haastaa Euroopan unionin identiteetin. Genealoginen analyysi Veronica Pimenoffin *C:ssä* rakentuvasta eurooppalaisesta identiteetistä.

Pro gradu -tutkielma, 102 s.

Kansainvälinen politiikka

Huhtikuu 2011

Tämän pro gradu -tutkielman aiheena ovat eurooppalaisuuden identiteettikertomukset Veronica Pimenoffin romaanin *C:n* kautta tarkasteltuna. Tutkin teoksessa rakentuvaa Eurooppa- ja EU-kuvaa suhteessa tutkimukseen, jota on tehty eurooppalaisesta kollektiivisesta identiteetistä ja yhteisöllisyydestä sekä Euroopan unionin omasta identiteettiprojektista.

Kansainvälisen politiikan kentällä on pitkään keskusteltu niin sanotusta esteettisestä käänteestä, joka on tuonut (populaari)kulttuuriset tuotteet tieteenalan tutkimusten aineistoksi. Esteettisellä käänteellä ei kuitenkaan ole ollut juuri vaikutusta Eurooppa-tutkimuksen kentällä. Tutkimuksen keskeinen tavoite onkin osoittaa eurooppalaisen identiteetin tutkimuksessa kirjallisuuden ja muun populaarikulttuurin merkitys, sillä ne tuottavat ja muovaavat identiteettejä paitsi representoimalla sosiaalista ja poliittista maailmaa myös osallistumalla sen rakentamiseen.

Tutkimuksen teoreettis-metodologisena viitekehyksenä toimii muun muassa Michel Foucault'n ajatuksiin pohjautuva genealogia. Genealogia ei ole kiinnostunut niinkään lineaarisesta historiasta vaan vaihtoehtoisista historioista ja siitä, miten valta-asemia ja tietoa käytetään kunkin valtaapitävän toimijan hyväksi. Viitekehys perustuu Michael J. Shapiron, Richard K. Ashley'n ja Ilpo Helénin näkemyksiin genealogiasta. Tutkimuksessa sovelletaan genealogian käsitettä siten, että itse aineisto lomittuu teoreettisiin lähtökohtiin: teoria perustuu oletukselle, että Pimenoffin teos tulkitsee eurooppalaisuuden sisältöä ja historiaa genealogisella tavalla.

Analyyysin perusteella Veronica Pimenoffin *C:stä* nousee vastarinta sille identiteetille, joka tutkimusten mukaan on tällä hetkellä Euroopan unionin vallitseva identiteetti. Nostaakseen erilaisia identiteettejä marginaalista teos hyödyntää valtavirran historian kertomuksia omiin tarkoituksiinsa ja muistuttaa jo unohtuneista historiallisista yhteyksistä, jotka myös voisivat määrittää eurooppalaisuuden sisällön.

Tutkimus osoittaa, että kun identiteettejä tarkastellaan myös muilla tasoilla kuin valtiotasolla, identiteettejä löytyy useanlaisia ja ne ovat hyvin muuttuvia. Identiteettitutkimuksessa olisikin tärkeää huomioida myös alemmilla tasoilla vaikuttavat marginaaliset identiteetit. Eurooppa-tutkimuksessa kaivattaisiin jatkotutkimusta kirjallisuudessa ja muualla populaarikulttuurissa kytevästä eurooppalaisuuden ja eurooppalaisen identiteetin malleista.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
1.1. Veronica Pimenoff	2
1.2. C pitää koossa	4
2. TUTKIMUKSEN SUHDE TIETEENALAAAN	6
2.1. Kaunokirjallisuus politiikantutkimuksessa	6
2.2. Onko tekijällä merkitystä?	11
3. TEOREETTINEN JA METODOLOGINEN VIITEKEHYS	15
3.1. Poststrukturalismi	15
3.2. Genealogia	17
3.3. Tutkimusmenetelmästä	22
3.4. Tutkijan rooli	24
4. EUROOPPALAINEN IDENTITEETTI	26
4.1. Identiteetti	26
4.1.1. Poststrukturalistinen identiteettitutkimus.....	26
4.1.2. Konstruktivistisesta identiteettitutkimuksesta ja sen kritiikistä.....	27
4.1.3. Oma lähtökohtani identiteetin käsitteeseen.....	28
4.2. Eurooppalainen identiteetti	30
4.2.1. Eurooppalaisuudesta	31
4.2.2. Euroopan Toinen.....	32
4.2.3. EU:n projektista	34
4.2.4. (Populaari)kulttuuri identiteettiprojektin osana	35
4.2.5. Vieläkö on tilaa yhdelle?.....	37
5. C. KUDELMA	39
5.1. Romaanin luonne	39
5.1.1. Hämähäkit kutoivat itselleen koko maailman.....	39
5.1.2. Henkilöhahmot rakentavat kertomusta	40
5.2. Toinen maailmansota	43
5.2.1. Vain voittajat laulavat julkisuudessa.....	43
5.2.2. Setä osasi hiihtää myös heinäkuussa.....	46
5.3. Kulttuuri	49
5.3.1. Juno Monetan temppeli oli taas kulttien keskus	49
5.3.2. Eurooppa mobilisoitiin Wagner-oopperan näyttämöksi	52
5.3.3. Kaikki kansat houkuttelevat härkää	56
5.4. Uskonto	62
5.4.1. Ristit vapisivat lahotessaan	64
5.4.2. Taas on aika karkottaa maurit Euroopasta	69
5.5. Tasa-arvo.....	73
5.5.1. Mutta miehellähän avain kuului olla.....	73
5.5.2. Kuljetaan vieraalla maalla kotikylän kartan mukaan.....	77
5.6. Markkinatalous.....	83
5.6.1. Euroopan linnakkeeseen ei pyydetty ketään kylään	83
5.6.2. Ronald McDonald valtasi keskusaukiot.....	85
6. JOHTOPÄÄTÖKSET	90
LÄHTEET	95

1. JOHDANTO

Kansainvälisen politiikan ja kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa on 1990-luvulta lähtien ollut keskeisenä aiheena kollektiivisen identiteetin käsite. Tutkimusta on tehty myös Euroopan unionin identiteettiprojektista, jonka tarkoitus on luoda kollektiivinen eurooppalainen identiteetti. Unioni tai eurooppalaiset valtiot eivät kuitenkaan ole ainoat tekijät identiteettiprojektissa; luomiseen vaikuttavat paitsi media, myös muun muassa (populaari)kulttuuri. Nykyään televisiolla lienee massojen saavuttamisessa suurempi kanava kuin kirjallisuudella, mutta jälkimmäinenkin on merkittävä identiteettien luoja, käytäntöjen ylläpitäjä tai niiden romuttaja.

Tutkimusaiheenani ovat eurooppalaisuuden identiteetikertomukset. Aineistokseni olen valinnut Veronica Pimenoffin teoksen *C* (Tammi, 2005), jossa niin eurooppalaisuuden kuin suomalaisuudenkin sisältö saa osakseen raskasta pohdintaa. Tutkimuskysymyksekseni on muotoutunut se, *miten ja millaista eurooppalaista identiteettiä teos rakentaa*. Tutkin teoksen kautta rakentuvaa Eurooppa- ja EU-kuvaa suhteessa tutkimukseen, jota on tehty eurooppalaisesta kollektiivisesta identiteetistä ja yhteisöllisyydestä sekä Euroopan unionin omasta identiteettiprojektista.

Teoreettis-metodologisena viitekehyksenäni toimii poststrukturalismi, joka on kiinnostunut paitsi vallan ja hallinnan, myös vallan ja tiedon sekä identiteettien ja erilaisuuksien välisistä suhteista. Keskityn poststrukturalismin genealogiseen suuntaukseen, jota yksinkertaistaen voisi kuvailla vastustavaksi historiankirjoitukseksi. Teoreettinen lähtökohtani perustuu pitkälti Michael J. Shapiron, Iver B. Neumannin ja Richard K. Ashley'n lisäksi Ilpo Helénin näkemyksiin.

Kari Palosen mukaan teksti on enemmän kuin vain yksittäinen sana, ilmaus tai väittäjä, sillä sen yhdistämät kielelliset yksiköt ovat jäsenyneet toisiinsa eivätkä ole ymmärrettävissä ilman toisiaan. Latinan kielen partisiippimuoto *textum* tarkoittaa kudosta tai kangasta. Kudos onkin sopiva luonnehdinta myös tekstille. (Palonen 1987, 27.) Tämä ei päde ainoastaan kaunokirjalliseen teokseen vaan mihin tahansa tekstiin, myös tieteelliseen tutkimukseen. Omassa tutkimuksessani muodostan kudelman sitomalla itse aineiston teoreettis-metodologiseen viitekehykseen. Tämän teen perustamalla analyysini oletukselle, että Veronica Pimenoffin *C* tulkitsee eurooppalaisuuden sisältöä ja historiaa genealogisella tavalla.

Mikä sitten sai minut ottamaan askeleita valitsemaani tutkimussuuntaan kirjallisuuden äärelle? Mielestäni tutkimukseni aihe on erityisen merkittävä nykyisessä ilmapiirissä. Mediassa ja julkisessa

keskustelussa on viitteitä poliittisten yksinkertaistuksien sekä vastakkainasettelujen aikakaudesta. Esimerkiksi monikulttuurisuuskysymykset ovat nostaneet keskusteluun kysymyksiä ”oikeanlaisesta” suomalaisuudesta ja eurooppalaisuudesta. Yksinkertaistuksien ajassa yhtenäisen ja homogeenisen kansakunnan ajatus on joissakin piireissä noussut ihanteeksi. Samalla maahanmuuttokysymykset ovat nousseet keskusteluissa (fiktiivisen) yhtenäisen kansakunnan uhkakuvaksi. Juuri nyt jos koskaan on meneillään ajanjakso, jolloin kriittistä ja moniäänistä tulkintaa niin suomalaisuudesta kuin eurooppalaisuudestakin tarvitaan. Ja minä muuna kaunokirjallisuutta voidaan pitää kuin yksinkertaistuksien vastustajana sekä moniäänisyyden tuottajana? Juuri sen vuoksi kaunokirjallisuuden edustaja soveltuu tämäntyypin Eurooppa-tutkimuksen aineistoksi mainiosti.

Toinen peruste valitsemalleni tutkimussuunnalle on laajemmin kansainvälis-poliittiseen keskusteluun liittyvä. Tieteenalalla on jo pitkään ollut keskustelua niin sanotusta esteettisestä käänteestä (ks. Bleiker 2001b), jossa kansainvälisen politiikan tutkimuksen aineistoksi ovat tulleet muun muassa kirjallisuus, kuvataide, elokuva, televisio, musiikki ja muut taidemuodot. Tästä huolimatta esteettisellä käänteellä ei ole ollut juuri vaikutusta Eurooppa-tutkimukseen. Kuitenkin etenkin Euroopan unionin identiteetti -tutkimuksen luulisi olleen kiinnostunut juuri populaarikulttuurisista tuotteista, jotka tuottavat ja muovaavat identiteettejä paitsi representoimalla sosiaalista ja poliittista maailmaa, myös osallistumalla merkittävässä määrin sosiaalisen ja poliittisen maailman sekä todellisuuskäsitysten rakentamiseen. Eräs tutkimukseni keskeisistä tavoitteista onkin osoittaa kirjallisuuden – ja muun populaarikulttuurin – olevan relevantti aineisto myös Eurooppa-tutkimuksen piirissä.

1.1. Veronica Pimenoff

Veronica Pimenoff (s. 1949) teki debyyttinsä kirjallisena ihmelapsena 60-luvun seksuaalista vapautumista edustavalla proosatekstillään, joka ilmestyi *Ryhmä 65* -antologiassa vuonna 1965. Hänen esikoisromaaninsa oli *Pohjoisen pelit* (Tammi, 1970), jossa nuori päähenkilö jättää koko keskiluokkaisen elämänsä taakseen seuratakseen vasemmistoliikehännän oppeja. Pekka Tarkan mukaan teos oli merkittävä ajankuvaus, joka osoitti Pimenoffin hallitsevan Suomessa harvinaisen älyllisen kielen. (Tarkka 2000, 143.)

Kirjallinen läpimurto oli kuitenkin Finlandia-ehdokkuuden saavuttanut romaani *Loistava Helena* (Tammi, 1984). Teos on kehitysromaanin, joka seuraa nimihenkilönsä elämänkaarta syntymästä oman lapsen syntymään saakka. Teos käsittelee keskeisiä yhteiskuntaongelmia, tieteen sukupuolittunutta maailmaa ja on samalla antiikin myytin – Troijan Helenan – uudelleenkerrota.

(Tuominen 1984.) Finlandia-ehdokkuuden niin ikään saavuttanut *Risteilijät* (Tammi, 1995) sijoittuu puolestaan loistoristeilijälle ja käsittelee ihmisen riippuvuutta teknologiasta. Myös romaani *Maa ilman vettä* (Tammi, 1999), jota Tarkka (2000, 143) kuvailee Pimenoffin saavutukseksi, oli Finlandia-ehdokas. Tarinan nuoruudenystävät – mosambikilainen Sofia Elena ja suomalainen Kristiina – ovat päätyneet kauas 60-luvun ideologiasta ja ihanteistaan. Teoksen keskeinen teema on ”neljäs maailma”, kansainvälinen rikollisuus, jonka keinoilla kolmas maailma on ajautunut taistelemaan.¹

Veronica Pimenoff (s. 1949) tunnetaan yhteiskuntakriittisistä ja kärkeivistä teoksistaan. Hänen romaanejaan kuvataan aateromaaneiksi (Ruuska 2010), ja hänen on sanottu olevan kysymysten asettaja enemmän kuin vastausautomaatti. (Kurikka 2005.) Romaaneista on sanottu, että ne antavat uskoa kaunokirjallisuuden merkitykseen aikansa tulkkina. (Tarkka 2000, 142–143.) Hänen aihevalintojensa kerrotaan olevan niin suuria, ettei niitä voi tiivistää muutaman ihmisen suhteiksi eikä kenenkään muun kirjailijan ole nähty käsittelevän yhtä uutistuoreita aiheita fiktion kautta. (Soikkeli 1999.) Pimenoffin romaaneja pidetään poikkeuksellisen eurooppalaisina ja häntä pidetään kuivan ja älyllisen linjan edustajana, jolla ei juuri ole Suomessa vastineita. (Tuominen 1984.) Hänen teoksissaan paljon käyttämänsä dialogia on verrattu Ingmar Bergmanin tai August Strindbergin teksteihin hurjimmillaan. (Levola 1999.) Häneltä on totuttu odottamaan ”ankaraa eettismoraalista pohdintaa ja dialogin haastavuutta” ja häntä pidetään kirjailijana, joka ei ”kaihda puhua delikaateista aiheista”. (Vihanto 2005.)

Laajan aiheperspektiivin syyksi on arveltu (ks. esim. Tuominen 1984) Pimenoffin omaa taustaa. Hän syntyi ja vietti nuoruutensa Helsingissä, mutta lähti opiskelemaan Saksaan jo 17-vuotiaana. Hän väitteli filosofian tohtoriksi antropologiasta Hampurin yliopistossa, valmistui lääkäriksi Berliinin yliopistosta ja erikoistui psykiatriaan. Hän palasi Suomeen, työskenteli lääkärinä Kontiolahdessa, Kuopiossa ja Helsingissä ja on ollut vuodesta 1991 saakka Pohjois-Karjalan keskussairaalan ylilääkärinä. Hän on Suomen johtavia transsukupuolisuuden asiantuntijoita.

Pimenoff on myös Euroopan Neuvoston kidutuksen vastaisen komitean jäsen. Omien sanojensa mukaan se on vaikuttanut myös hänen teoksiinsa. Hän on joutunut pohtimaan, mitä on olla osa-aikainen ihmisoikeusbyrokraatti ja mitä komitean toiminnan vieressä tapahtuu:

Minua on ruvennut epäilyttämään yhä enemmän se, miten ihmisoikeudet esitetään mediassa. Nyt lähdetään ihmisoikeuksien nimessä sotaan, kuten lähdettiin Kosovossa ja lähdettiin Irakissakin. Aikoinaan lähdettiin viemään kristinuskoa, vaikka sitä ei sitten vietykään vaan hoidettiin omia intressejä. Sitten lähdettiin

¹ Muita Pimenoffin romaaneja ovat *Maailman myötä ja vastaan* (Tammi, 1978), *Pimeän pihan piilot* (1982), *Kunniakirja* (1997), *Sankarin seisaus. Kertauksia, vertauksia* (Tammi, 2010).

viemään kehitysapua, ja silläkin hoidettiin omia intressejä. Uusi viikunanlehti on nyt ihmisoikeudet. Se on uusi nimi länsimaiselle hyökkäilypolitiikalle.

Varis 2005, 10.

1.2. C pitää koossa

Veronica Pimenoffin romaani *Maa ilman vettä* oli arvostelumenestys. Sitä kuvattiin ravisuttavaksi, kipeän ajankohtaiseksi ja vimmaisuuudessaan melkein pelottavaksi. (Levola 2005.) Romaanin rakenteiden kuvattiin jännittyvän ääriin mutta sen kerrottiin siitä huolimatta nousevan uljaasti korkealle. (Tarkka 1999.) Kun Pimenoffin kahdeksas romaani *C* julkaistiin, odotukset olivat suuret. Etenkin *Helsingin Sanomien* Pekka Tarkka (2005) oli pettynyt: edellistä teosta hän pitää jäntevänä saavutuksena, *C:n* henkilöhahmojen dialogia lapsenomaisena jutusteluna. Tarkan mukaan teoksessa ”on aineksia Euroopan nykytilaa kuvaavaksi romaaniksi, mutta päähänpintymät, oikut ja keskityksen puute pilaavat sen”.

Toisaalta teos herätti myös toisen ääripään tunteita. *Turun Sanomien* Kaisa Kurikka (2005) kuvailee Pimenoffin huumoria ironiseksi ja nautittavan älykkääksi. Hänen mielestään ”*C* kiehtoo ja haastaa yhtäaikaan”. Johanna Vihanto (2005) puolestaan pitää *C:tä* eurooppalaista traditiota henkivänä, oppineena aateromaanina.

C kertoo tarinan ikuisesta historianopiskelijasta Kaarlesta, joka harhailee Pariisissa rahattomana ja työttömänä. Hän kulkee hotellista toiseen jättäen laskut maksamatta. Miehen itsetunnon on nuijinnut pohjamutiin aggressiivinen sotaveteraanisetä: Kaarle kokee olevansa pelkuri, joka ei kykene samanlaiseen sankaruuteen kuin setä. Kaarlen elämän tragedia vaikuttaa olevan se, ettei hän toteuta sedän asettamia hyvän elämän määreitä. Kaarle majoittuu Pariisissa serkkunsa Siljan luo. Silja on jättänyt jälkeensä EU-viran Brysselissä pettyneenä korruptioon ja mätään systeemiin; hän on mukana epämääräisissä timanttibisneksissä afrikkalaisten laittomien siirtolaisten kanssa. Silja oli suvun toivo, jonka odotettiin pärjäävän elämässään. Ja niin tämä tekikin, vain toisella tapaa kuin odotettiin.

Kaarle uskoo löytäneensä jotain merkityksellistä, kun hän törmää kauniiseen ranskattareen Catherineen. Catherine on median lemmikki kirjoitettuaan bestsellerin kuolemattomasta rakkaudesta miehensä Clauden kanssa, joka makaa koomassa. Nainen ei suostu lopettamaan miehensä elintoimintoja miehen perheen vastustuksesta huolimatta ja kertoo tarinaa rakkaudesta, joka voittaa kuoleman. Kaarle esittää toimittajaa, joka tekee pariskunnasta juttua suomalaiseen lehteen. Pikkuhiljaa hänelle herää epäily, että Catherineen uhrautuvaisuus onkin vain kosta miehen suhteesta ja pariskunnan suhde ainoastaan osa valtapeliä. Myös Pariisi alkaa vaikuttaa vain tyhjältä

pinnalta, jota vasten Kaarle heijastaa omia haaveita itsestään. Teosta voi pitää kehityskertomuksena, jossa Kaarle vähitellen löytää paikkansa muuttuvassa Euroopassa.

Kirjain C johdattaa romaanin läpi: C symboloi Euroopan unionia, sillä C on hiilen kemiallinen merkki ja Euroopan unionin alku makaa Hiili- ja teräsyhteisön harteilla. C on kirjain, jolla ei ole omaa äännettä, vaan sen lausuminen riippuu siitä, mitä kirjaimia sen rinnalla on – C ei siis ole pysyvä niin kuin S tai K. Ennen kaikkea C on markkinatalouden vahva symboli, se on koko maailman vallanneen tuotemerkin Coca-Colan alkukirjain. Pimenoffin teos on mielenkiintoinen juuri syvän, julistavan ja melkein liioitellun kriittisyytensä vuoksi.

Teos jakaantuu neljään osaan: ”Cicatrix” (5–162), ”Cross mapping” (163–352), ”Cimétiere” (353–471) ja ”Coda” (473–480). *Cicatrix* on lääketieteellinen termi arvelle: se on kudonsvaurioalue, joka on aluksi korvautunut sidekudoksella. *Cross mapping* puolestaan viittaa teoksessa Siljan ystäviensä kanssa käyttämään keinoon, jossa kuljetaan vieraassa paikassa eri alueen kartan mukaan. Menetelmä sitoo kaksi erillistä paikkaa toisiinsa. *Cimétiere* tarkoittaa ranskaksi hautausmaata ja siten yhdistää elävät ja kuolleet toisiinsa. *Coda* on puolestaan musiikillinen termi, joka päättää musiikillisen kokonaisuuden ja kertauksentapaisesti voi yhdistellä teoksen musiikillisiä teemoja. Näin ollen kaikki ovat ilmiöitä, jotka yhdistävät erilaisia elementtejä toisiinsa. Samalla tavalla kirjain C yhdistää teemoja teoksessa; myös hiili, alkuainemerkinä C, kykenee yhdistymään paitsi itseensä, myös muihin alkuaineisiin ja on siten elämän perusedellytys.

Tutkin ainoastaan yhtä romaania, mikä saattaa nostaa kysymyksen siitä, onko aineistoni riittävän kattava tieteelliseen tutkimukseen. Tutkimukseni pyrkii esimerkin kautta osoittamaan kirjallisuuden ja muun taiteen merkityksen, kun puhutaan käsitteestä eurooppalainen identiteetti. Tutkimukseni ei ole vertailevaa tutkimusta, vaan sen tarkoitus on esimerkin avulla osoittaa, kuinka suomalaisessa kirjallisuudessa on mahdollista käsitellä eurooppalaisuutta ja luoda eurooppalaista tarinaa ja identiteettiä. Sen vuoksi en pidä merkityksellisenä sitä, koostuuko aineistoni kahdesta tai kolmesta teoksesta yhden teoksen sijaan. Paremminkin uskon, että ainoastaan yhtä teosta tutkimalla pääsen syvemmälle teoksen maailmaan ja ilmiöihin käsiksi.² Ja mitä syvemmälle teoksen maailmaan pääsen, sen tarkemman analyysin pystyn tuottamaan teokseen sisältyvästä poliittisuudesta, joka vaikuttaa sosiaaliseen maailmaan ympärillämme.

---

² Kirjallisuuden tutkimuksessa pro gradu -töissä on enemmän sääntö kuin poikkeus, että aineistona on yksi romaani. Ks. esim. Tampereen yliopisto, Taideaineiden laitos (2010): Jokilaakso Teemu, ”*Kirkon kiviset seinät murenevät. Sisään tulee ilmaa aurinkoa tuulta.*” *Pyhän ilmeneminen Maria Peuran romaanissa On rakkautes ääretön*; Myllyaho Marjo, *Valveilla? Henkilöhahmojen rakentuminen ja unien merkitys Anja Snellmanin romaanissa Safari Club*; Valkama Maria, *Seuraamisen tie mahdollisuuden rajalle ja yli. Eksegetiikka, etiikka ja transsendenssi Michel Tournierin romaanissa Keijujen kuningas.*

2. TUTKIMUKSEN SUHDE TIETEENALAAAN

2.1. Kaunokirjallisuus politiikantutkimuksessa

Ensimmäinen merkittävä siirtymä kohti esteettistä käännettä tapahtui 1980-luvulla, kun niin sanotut postmodernit tutkijat alkoivat kyseenalaistaa kansainvälisen teorian positivistisia perustuksia. Tätä kautta alkoi olla mahdollista tunnistaa erilaisia poliittisia luonnollistuksia kuten väkivallan kulttuurien uudelleen tuottamista ja niiden valtiokeskeistä ja maskuliinista luonnetta. Yhtä merkittävä siirtymä tapahtui 1990-luvulla, kun eri tutkijat alkoivat ajatella postmodernin kritiikin tuottamien päätelmien kautta. He alkoivat tutkia erilaisia näkemyksiä maailmanpolitiikkaan – myös niitä, jotka kumpusivat kuvista, narratiiveista ja äänistä. Näin tutkimusaineistoksi nousivat muun muassa kirjallisuus, kuvataide, musiikki, elokuva ja muut taidemuodot korkeakulttuurista populaarikulttuuriin. Esteettisen käänteen avain onkin siinä, että tunnistaa kansainvälisen toimivan muualla kuin valtio toimijan ja suurpolitiikan alueilla, kuten konventionaalisessa tutkimuksessa on esitetty. (Bleiker 2001b, 510 & 524.)

Populaarikulttuuria onkin käytetty kansainvälisen politiikan tutkimuksessa usealla tavalla. Esimerkiksi Cynthia Weber käsittelee tutkimuksessaan *Imagining America at War: Morality, Politics and Film* (2006) elokuvan ja sodan välistä suhdetta. Weber pitää vedenjakajana syyskuun 11. päivän tapahtumia vuonna 2001, jonka jälkeen julkaistut tai uudelleenjulkaistut elokuvat heijastavat voimakkaasti niitä debatteja, joita käytiin Yhdysvaltojen ulkopoliitikasta ja vielä voimakkaammin siitä, mitä merkitsee olla amerikkalainen. Weber on käyttänyt populaarikulttuuria tutkimuksessaan laajemminkin: tutustumisen arvoisia tutkimuksia ovat esimerkiksi ”IR: The Resurrection or New Frontiers of Incorporation”³, *International Relations Theory: A Critical Introduction*⁴ ja ”Not Without My Sister(s): Imagining a Moral America in Kandahar”⁵. Muita alan tutkijoita ovat muun muassa M. J. Lacy⁶ ja Jutta Weldes⁷.

Kirjallisuuden puolella Maureen Whitebrook teoksessaan *Identity, Narrative and Politics* tutkii puolestaan narratiivista identiteettiä eli identiteetin rakentumista kertomuksien kautta. Whitebrookin mukaan kaunokirjallisuus on oman aikansa tärkeä kuvaaja ja kaunokirjallisuudesta on syytä tarkkailla sitä, mitä kertomalla voidaan sanoa poliittisesti merkityksellisestä aiheesta. Kertomuksen

³ *European Journal of International Relations* 5 (4) 1999, 435–450.

⁴ London: Routledge (2001).

⁵ *International Feminist Journal of Politics* 7 (3) 2005, 358–376.

⁶ ”Cinema and Ecopolitics: Existence in the Jurassic Park”. *Millennium – Journal of International Studies*. 30 (3) 2001, 635–645.

⁷ Ks. esim. ”Going Cultural: Star Trek, State Action, and Popular Culture”. *Millennium – Journal of International Studies*. 28 (1) 1999, 117–134; ”Globalisation is Science Fiction”. *Millennium – Journal of International Studies*. 30 (3) 2001, 647–667.

muotoa ja rakennetta tarkastelemalla voidaan ymmärtää, kuinka kertomukset toimivat tosielämän identiteetin rakennusprosesseissa. (Whitebrook 2001, 4–5.) Whitebrookin mielestä identiteetit syntyvät sellaisten tarinoiden kautta, joita ihmiset kertovat itsestään ja toisista tai joissa he ovat jollain muotoa itse mukana. (Emt, 10.)

Omassa tutkimuksessanikin tutkin kertomuksen kautta rakentuvaa eurooppalaista identiteettiä mutta asetan kertomukselle hieman painokkaamman arvon kuin Whitebrook. Olen samaa mieltä siitä, että kertomus voi olla aikansa tärkeä kuvaaja, mutta samaan aikaan uskon, että kertomuksella on myös valta muokata todellisuutta – todellisuuskäsityksiä – joko vallitsevan valtajärjestelmän mukaisesti tai sitä vastaan. Kuten Michael J. Shapiro esittää, kirjallisuus on politisoivaa, sillä sen on mahdollista esittää poliittisia kannanottoja tuottamalla vaihtoehtoisia ajattelutapoja kielessä. Epänormaalin kielenkäytön avulla se osoittaa, miten instituutiot pitävät yksilöitä ansassa kielellisessä verkossa. Se kykenee näyttämään, miten todellisuuden hyväksytyt mallit ovat vain kieliopillisen ja retorisen rakentamisen tuotteita. Samaan aikaan se tarjoaa mielikuvituksen keinoin vaihtoehtoja ja mahdollisuuden vastarintaan. (Shapiro 1984, 239.)

Kirjallisuutta kansainvälisen politiikan tutkimuksessa on käyttänyt myös jo luvun alussa mainittu Roland Bleiker. Bleikerin mukaan taiteellisella kytkennällä on mahdollisuus paljastaa joukko merkittäviä mutta usein laiminlyötyjä emotionaalisia ilmiöitä. Tunteet eivät ole vain subjektiivisia ja irrationaalisia reaktioita, vaan ne sisältävät näkemyksiä, jotka ovat yhtä paljastavia ja tärkeitä kuin konventionaaliset tietomuodot.⁸ (Bleiker 2006, 78.) Bleiker toteaa esimerkiksi terroristiliikkeiden fiktiivisten kuvausten saattavan tarjota näkemyksen psykologisiin, poliittisiin ja kulttuurisiin motiiveihin ja metodeihin, jotka ovat niiden taustalla. Niiden voi olla myös mahdollista saavuttaa emotionaalisia ulottuvuuksia, joita puhtaan analyttinen kuvaus ei voi esittää. Bleikerin mielestä käytäntö, joka ottaa tällaiset näkemykset huomioon, olisi paremmin ajan tasalla kuin lähestymistapa, joka vain leimaa terrorismin pahuudeksi ja siten mahdottomaksi ymmärtää rationaalisin keinoin. (Emt, 83.) Esteettisen tutkimustavan kautta on mahdollista saavuttaa laajempi ymmärrys merkittävien poliittisten haasteiden kehittymisestä, tarkoituksesta ja merkittävydestä. (Emt, 94.)

Bleiker on tutkinut etenkin runoutta.⁹ Hänen mukaansa runon kestävä poliittinen kontribuutio on ennen kaikkea sen tehtävässä olla kriittinen historiallinen muisto. Runot eivät kuitenkaan koskaan

⁸ Bleiker käsittelee artikkelissaan Bernard-Henry Lévy'n teosta *Who killed Daniel Pearl?*, joka sotkee terrorismitulkinnassaan tutkivaa journalismia fiktion.

⁹ Muun muassa Ukrainassa syntyneen ja Pietarin/ Leningradin ympäristössä kasvaneen ja eläneen runoilijan Anna Ahmatovan (1889-1966) runous on hänen aineistoaan. Ahmatovaa pidetään Venäjän kirjallisuuden merkittävimpana naisrunoilijana. Hänen runoillaan oli Stalinin aikaisessa Neuvostoliitossa merkittävä poliittinen vaikutus, vaikka

puhu yhdellä äänellä. Ne osoittavat, että yrityksemme tulkita ja hallita maailmaa ovat mahdottomia. Emme pääse tietoon käsiksi ilman kieltä, ja kieli on aina jo valmiiksi täynnä merkityksiä, yli sen mitä yritämme tietää. (Bleiker 2001a, 185.) Tämä pätee myös proosaan: esimerkiksi romaani on täynnä erilaisia merkityksiä, koko kulttuurisen yhteisön ilmauksia ja eri tulkitsijoiden näkemiä yhteyksiä, joita on mahdoton yhden tulkitsijan saavuttaa. Tulkintojen kautta se kuitenkin vaikuttaa oletuksiin ympärillämme olevasta sosiaalisesta todellisuudesta ja ylläpitää omaa poliittisuuttaan.

Gerald Holden on kritisoinut Bleikeria siitä, että tällä on taipumus käyttää kirjallisuutta tukeakseen näkemyksiä, jotka hänellä on jo valmiiksi maailmanpolitiikasta. (Holden 2003, 230.) Hänen mielestään tämän poliittiset sympatiat ovat postkoloniaalisten ja muiden marginalisoitujen toimijoiden puolella. Hän syyttää tätä myös poliittis-esteettisten tuomioiden tekemisestä, jolloin hyväksynnän saa vain kirjallisuus, joka haastaa konventionaaliset representaatiot ja identiteetit sekä kannustaa monimuotoisuuteen, sekamuotoon ja toisen kunnioittamiseen. Näin ollen tutkijan oma halu nähdä kirjallisuus konventionaalisten identiteettien horjuttajana vaikuttaa tutkimukseen. (Emt, 241.)

Mielestäni Holdenin näkemys astuu tässä harhaan. Mieltymykset ja kiinnostuksen kohteet ohjaavat aina tutkimusaiheen valintaa, eikä aineiston valintakaan voi olla tutkijan subjektiivisten näkemysten ulkopuolella. Kuten Bleiker esittää, aineiston valinta vaatii aina poliittis-esteettistä valintaa ja jättää aina ilmiöitä rajauksen ulkopuolelle – oli kyse sitten kirjallisuuden tai konventionaalisempien aineistojen tutkimuksesta kansainvälisessä politiikassa. Tämä valinta ei kuitenkaan tarkoita, että kaikella kirjallisuudella olisi sellainen vaikutus kuin valitulla aineistolla. Taide on aina asettunut kaikille puolille poliittista spektriä; tai pikemminkin se on ollut asettumatta millekään puolelle, silti menettämättä poliittisuuttaan. Tämä ei myöskään tarkoita sitä, että tutkimustulos olisi ennalta päätetty tai keinotekoinen. (Bleiker 2003, 419 & 421–424.) Oma aineiston valintakin perustui subjektiivisiin preferensseihini. Veronica Pimenoffin *C* valikoitui aineistokseni juuri sen kriittisen Eurooppa-käsittelyn vuoksi.

Holdenin mielestä kirjallisuutta tutkimuksissaan käyttävien kansainvälisten suhteiden teoreetikoiden pitäisi olla varovaisia tieteenalojen rajoja ylittäessään. Holdenin käsityksen mukaan teoreetikot lainaavat kirjallisuudentutkimuksen piiristä vain sitä, mitä sattuvat tarvitsemaan, mutta jättävät huomiotta kirjallisuudentutkimuksen kentällä käydyn keskustelun. Näin jää ymmärtämättä sen alan monimuotoisuus, jonka puolelle he ovat astumassa. (Holden 2003, 251.) Bleiker puolestaan näkee, että koska tutkimuskohteena ei ole kirjallisuus itsessään, kirjallisuustutkimuksen

---

Ahmatovan runot itsessään eivät ole selkeän poliittisia. Bleiker arveleekin osittaiseksi poliittisen merkittävyyden syyksi sitä, ettei hän myöskään alistunut lyhytaikaisten poliittisten tavoitteiden puolestapuhujaksi. (Bleiker 2001a, 181.)

hyödyntäminen on tarpeellista vain siinä määrin kuin on tarpeen poliittisen ongelman ymmärtämiseksi. (Bleiker 2003, 418.) Olen Bleikerin kannalla myös siinä, että kirjallisuutta kansainvälisen politiikan piirissä tutkittaessa on syytä muistaa tutkimuksen olevan politiikantutkimusta kirjallisuudentutkimuksen sijaan.

Eräs viimeaikaisista kirjallisuuden ja kansainvälisen politiikan välistä suhdetta pohtivista teoksista on Daniel H. Nexonin ja Iver B. Neumannin toimittama *Harry Potter and International Relations* (2006). Teoksessa käsitellään kassamagneetti Harry Potterin yhteyttä kansainväliseen politiikkaan ja sitä, miten teos paitsi heijastaa omaa maailmaamme, myös osallistuu sen muokkaamiseen maailmankuvallaan. Nexonin ja Neumannin mukaan juuri populaarikulttuurin alueella muovailaan moraalisuuden sisältö, tuotetaan ja muokataan identiteettejä sekä rakennetaan ja muutetaan tehokkaita analogioita ja narratiiveja. Toisin sanoen populaarikulttuurin alueella representoidaan sosiaalista ja poliittista elämää. Nämä representaatiot eivät kuitenkaan ole passiivisia peilejä, sillä niillä on merkittävä rooli myös sosiaalisen ja poliittisen maailman rakentamisessa. (Nexon–Neumann 2006, 6.)

Poliitikon puheessa ja fiktiivisen televisio-ohjelman representaatioissa on monia eroja, mutta useat näistä ovat vain aste-eroja. Edellistä pidetään usein primäärisenä representaationa, sillä se pyrkii suoraan uudelleen esittämään poliittisia tapahtumia. Vaikka poliitikon puhe on usein median raportoimien faktojen ja narratiivien representaatio, molemmat esittävät olevansa ”oikean maailman” suoria representaatioita. Populaariviihdettä puolestaan pidetään sekundäärisenä representaationa, sillä sen narratiivit uudelleen esittävät poliittisen ja sosiaalisen elämän elementtejä fiktiivisen esittämisen muodostaman kerroksen kautta. Nexonin ja Neumannin mukaan kansainvälisten suhteiden teoreetikot paitsi usein jättävät huomiotta sekundääriset representaatiot, myös suhtautuvat primäärisiin representaatioihin suhteellisen ongelmattomina faktoina kansainvälisestä politiikasta. Syytä olisi kuitenkin muistaa, että sekä puheet että tv-draamat ovat molemmat sosiaalisen maailman uudelleenesittämistä ja ne ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa lukemattomilla eri tavoilla. On huomioitava, että monille ihmisille sekundääriset representaatiot ovat usein merkittävämpiä tiedon lähteitä politiikasta ja yhteiskunnasta kuin esimerkiksi poliitikkojen puheet. (Nexon–Neumann 2006, 6–8.)

Itse kyseenalaistan termit primäärinen ja sekundäärinen representaatio. Kuten Nexon ja Neumann itsekin toteavat, myös primääriset representaatiot usein vain esittävät olevansa ensi käden esityksiä todellisuudesta. Mielestäni kaikki representaatiot ovat sekundäärisiä eikä yksikään niistä kykene esittämään maailmaa ”niin kuin se on”. (Vrt. myös Kangas 2009.) Selvyyden vuoksi kuitenkin käytän kyseisiä termejä selostaessani Nexonin ja Neumannin artikkelista.

Neumann ja Nexon uskovat, että maailmanpolitiikan parempi ymmärtäminen vaatii sekundääristen representaatioiden laajaa tutkimista. Populaariviihde on yksi sekundääristen representaatioiden muoto, jonka kuluttamiseen yksilöt käyttävät valtavan määrän paitsi aikaa, myös energiaa. Tällaisella ilmiöllä on merkittävä rooli sosiaalisen todellisuutemme rakentamisessa. Tutkijoiden mielestä populaariviihde on osa Michel Foucault'n tarkoittamaa ”arkistoa”, joka on ”sosiaalisen tiedon, muotojen, analogioiden, symbolien ja tekniikkojen laaja varasto, joiden kautta toimijat kykenevät kommunikoimaan ja muutoin vaikuttamaan ympäristöönsä”.¹⁰ Toisin sanoen ihmiset keräävät osan tiedoistaan sosiaalisesta todellisuudesta populaariviihteen kautta. (Nexon–Neumann 2006, 8–9.) Myös populaarikulttuurin tuottaminen on valtava liiketoiminnan ala, johon käytetään suuret määrät rahaa ja energiaa. Jo näistä syistä on selvää, että populaarikulttuuri on merkittävä tutkimuskohde myös kansainvälisen politiikan kentällä.

Tutkimuksessani suhtaudun omaan aineistooni luonteeltaan uutta rakentavana. Konstitutiivisessa lähestymistavassa populaarikulttuuri itsessään tuottaa uskomuksia kansainvälisestä politiikasta. Toisin sanoen raja-aita sekundääriseen ja primääriseen representaation välillä hämärtyy ja populaarikulttuurisiin tuotteisiin suhtaudutaan samalla tavalla kuin perinteisesti primäärisinä representaatioina pidettyihin aineistoihin. Tutkijat, jotka ovat olleet kiinnostuneita, miten juuri sekundääriset representaatiot muokkaavat sosiaalista ja poliittista elämää, ovat usein keskittyneet uskontoon ja mytologiaan. Myytit, jotka ovat yhteisöä luovia ja ylläpitäviä perustarinoita, ovat keskeisiä sekä uskonnoille että populaarikulttuurille. Molemmat nostavat esille uskomuksia ja arvoja, joita yksilöt pitävät ”itsestään selvyyksinä” jokapäiväisessä elämässä.¹¹ (Nexon–Neumann 2006, 14–16.)

Onkin syytä uskoa, että eritasoisten representaatioiden välisellä vuorovaikutuksella on suuri merkitys kansainvälisen politiikan piirissä.¹² (Nexon–Neumann 2006, 17.) Kun ihmiset yrittävät

¹⁰ Käännös minun.

¹¹ Esimerkiksi tutkijat nostavat *Sinkku-elämää*-sarjan, jonka vaikutuksesta Osllossa alettiin järjestää juhlia nuorille sinkuille. Sarjan suosio paitsi reflektoi jo olemassa olevia kulttuurisia kaavoja (nuorten, urbaanien norjalaisten pariutumiskaavoja), myös muokkasi niitä selvempään muotoon. Toisin sanoen fiktiivinen sekundäärinen representaatio integroitui yhteisön varsinaisiin käytäntöihin ja prosessin myötä myös muokkasi näitä käytäntöjä. Samoin esimerkki demonstroi sitä, miten populaarikulttuuri on elimellinen osa globalisaatiota.

¹² Osa strukturalisteista ja poststrukturalisteista asettaa täydellisen tasa-arvon eri tekstien välille: heille siis *Dallasin* jaksolla ja Ronald Reaganin puheella ei ole vaikutukseltaan eroa. Nexonin ja Neumannin mukaan eri representaatioiden yhteenlöymäykset saavat useat kansainvälisten suhteiden teoreetikot ja valtiotieteilijät vaivautumaan, osin oikeutetusti. Itse kyseenalaistan voimakkaasti tutkijoiden käsityksen ”oikeutetusta vaivautumisesta”. *Dallasin* jaksolla ja Ronald Reaganin puheella voi olla aivan yhtä suuri vaikutus esimerkiksi ihmisten käsityksiin oikeasta ja väärästä tai politiikasta ja kansainvälisistä suhteista. Kyse on ennemminkin siitä, että *Dallasin* jakso vaikuttaa eri kautta ja rakentaa kenties hienovaraisemmin ja huomaamatta luonnollistuksia ja oletuksia maailman tilanteesta. ”Oikeutettu vaivautuminen” viittaa myös tilaan, jossa populaarikulttuuri ja politiikka nähdään kuuluvan kahteen erilliseen ontologiseen kategoriaan sen sijaan, että ne olisivat toisiinsa kietoutuneita, toisiinsa sisältyviä ja toisiaan rakentavia ilmiöitä. Tämä ajatus ei sovi yhteen poststrukturalistisen teorian kanssa. Vrt. myös Kangas, Anni (2009), ”From Interfaces to Interpretants: A Pragmatist Exploration into Popular Culture as International Relations”. *Millennium – Journal of International Studies*. 38 (2), 317–343.

ymmärtää tiettyä ilmiötä, he turvautuvat representaatioihin, joiden alkuperä on epäselvä. Todennäköisesti useat näistä representaatioista ovat peräisin populaarikulttuurin piiristä. Jos näin on, ilmiselvä tieteellinen tehtävä on arvioida, kuinka populaarikulttuuri vaikuttaa globaaliin politiikkaan. (Emt, 19–20.)

Kari Palosen mukaan keskeinen taito tulkinnassa onkin kontekstin huomioon ottaminen tekstissä. Tekstin merkitys ei ole näkyvillä vain siinä, mitä on mainittu vaan myös niissä merkitysyhteyksissä, joihin teksti on sidottu käyttämällä hyväksi erilaisia huomaamattomia tai vähemmän huomaamattomia viitteitä. Tekstistä on kuitenkin mahdotonta erottaa, mikä tekstissä on ilmiänsä ja mikä taas kontekstia. Tätä eroa ei ole valmiina, vaan se on olemassa vain tulkitsijalle. Kontekstin ja tekstin ero riippuu hänen erityisestä kysymyksenasettelustaan. (Palonen 1987, 82–83.) Vaikka pitäydyttäisiin tulkitsemaan politiikkaa tekstissä, on otettava huomioon, että tämäkin politiikka viittaa johonkin tekstin ulkopuolelle. (Emt, 176.) Koska kyse on tulkinnasta, hyvä on muistaa, että sekään ei paljasta lopullista totuutta tai todellista eurooppalaista identiteettiä rakennetun kerroksen alta. Poststrukturalistisen lähestymistavan mukaisesti en edes yritä irtisanoa omaa tutkimustani irti subjektiivisuudesta, jonka luomus se väkisinkin on.

Kirjallisuuden käyttö kansainvälisen politiikan tutkimuksessa ei ole siis lainkaan tavatonta tai vaikeasti perusteltavissa olevaa. Kirja ei ole irrallinen ympäröivästä maailmasta tai sen rakentumisesta eikä näin ollen myöskään politiikasta. Kuten yllä esittelin, tämä on kansainvälisen politiikan kentällä huomattu laajasti. Pro gradu -töitä suomalaisesta kirjallisuudestakin on tehty jo pitkään: esimerkiksi Jouni Vauhkosen (1991) tutkimuksen keskiössä on Paavo Haavikon runous politiikkana, kun taas Heikki Sirviö (2006) tarkastelee sodankäynnin oikeuttamista ja sotaa koskevia käsityksiä aineistonaan Veikko Huovisen sodanvastaiset romaanit.

2.2. Onko tekijällä merkitystä?

Kun tutkin romaania kansainvälisen politiikan aineistona, ohjaa tutkimustani oletus, jonka mukaan kaunokirjallinen teos on poliittinen teko. Tämä nostaa esiin kysymyksen, kuka tai mikä on poliittinen tekijä. Edellisessä luvussa pyrin ilmaisemaan, että tulkinta määrittää kirjallisuuden – ja yhtä lailla muunkin taiteen – poliittisuutta. Näin ollen ei liene yllättävää, että en aseta taiteilijaa poliittiseksi tekijäksi. Minkä takia näin on, sen perustelen seuraavaksi.

Tekijän ja kirjailijan käsitteilläkin on historiansa, jonka vaiheiden mukaan tekstin ja kirjoittajan välinen suhde on vaihdellut vuosisatojen saatossa. Vasta 1700- ja 1800-luvun vaihteessa tekstistä tuli yksityisomaisuutta ja tekijänoikeudet syntyivät. Tämän ilmiön taustalla oli muutos suhtautumistavassa kirjailijaa kohtaan. Kun aiemmin kirjoittaja oli ollut vain yksi käsityöläinen

muiden kirjan tuotantoprosessissa mukana olevien joukossa, romanttisen käsityksen myötä tämä nousi erityisasemaan. Tekstistä tulikin neron omaperäistä ilmaisua, jolloin arvostelun kohteeksi nousi kirjailijan tekstiin upottama perimmäinen tarkoitus. (Kaarto 2001, 163–164.)

Romantiikan tekijäkäsitys elää vahvana edelleenkin. Usein oletetaan, että teoksella on jokin todellinen merkitys, jonka löytäminen on lukijan tehtävä tulkitsemisprosessissa. Teos nähdään tekijän itseilmaisuna, minkä vuoksi joskus saatetaan olla kiinnostuneempia kirjailijan yksityiselämästä kuin itse teoksesta. Tätä romanttista tekijäkäsitystä on myös vastustettu voimakkaasti eri koulukunnissa. Näistä esimerkkeinä käyvät mm. venäläiset formalistit, venäläisen kirjallisuuden- ja kielentutkija Mihail Bahtinin piiri sekä Yhdysvalloissa 1930- ja 1950-luvuilla toimineet uuskritit. Vaikutusvaltaisimman ja havainnollisimman käsittelyn romanttinen tekijäkäsitys kuitenkin sai 1960- ja 1970-lukujen taitteessa Ranskassa sellaisten poststrukturalistien kirjoituksissa kuten Roland Barthes ja Jacques Derrida.¹³ (Kaarto 2001, 164–166.)

Derridan mukaan aina kun kirjoitettu tai puhuttu merkki toistetaan, se on muuttunut hiukan ja ilmenee eri kontekstissa. Vaikka henkilö pysyisi samassa huoneessa, ajatukset kuitenkin etenevät, katse liikkuu ja hetket vaihtuvat. Toisin sanoen toistaminen on aina toisin toistamista. Kielenkäyttäjillä on jokaisella oma näkökulmansa tilanteisiin. Tämä tarkoittaa sitä, että jokaisella on hieman erilainen kuva kontekstista huolimatta siitä, että oltaisiin samassa huoneessa ja samassa tilanteessa. Merkin intersubjektiivisuus kuitenkin tekee mahdolliseksi ihmisten selvittää eri konteksteissa. Subjektit (ihmiset) vaikuttavat toisiinsa erilaisten kontekstiensä yli merkkien avulla. Koska kieli on kieliyhteisön käyttämä intersubjektiivinen väline, kirjoittavan subjektin identiteetti katoaa kirjoitukseen. Kirja ei siis ole vain yhden yksilön aikaansaannos, sillä kirjassa käytetty kieli on itse asiassa koko yhteisön kieli. Teos mahdollistuu vain niiden lukemattomien kontekstien ja lukuisten kielenkäyttäjien ansiosta, jotka muodostavat kirjoittamisajankohdan ja kirjoittamispaikan kulttuurin. Romanttinen tekijäkäsitys unohtaa, että kieli ei ole vain tekijän ansiota tai omaisuutta. Sen sijaan teoksessa puhuu aina kokonainen kieliyhteisö eikä meillä ole välitöntä yhteyttä kirjailijaan. (Kaarto 2001, 169–170 & 173.)

Toinen huomioitava seikka on se, että tekijällä ei ole kirjoitushetkellä mitään valmista, tarkasti rajattua objektimaista merkitystä, jota etsiä. Kun kirjailija käyttää sanaa, sanan edeltävät tai seuraavat käyttökontekstit eivät ole läsnä tilanteessa. Tarkoitus ei ole läsnä yksittäisenä, täydellisenä tai selvänä välähdyksenä. Tämä tarkoittaa sitä, että ei ole lainkaan varmaa, että kirjailija tietäisi kirjoitushetkellä, mitä hän tietyllä sanalla tarkoittaa tai miten hän soveltaisi sitä seuraavissa tilanteissa. Koska ei olemassa mitään objektimaista merkitystä, ei ole mahdollista

¹³ Myös Foucault käsitteli romanttista tekijäkäsitystä, mutta tässä käsittelen vain Barthesin ja Derridan käsityksiä.

varmistua siitä, että tulkitsija pääsisi kiinni kirjailijan tarkoittamaan ”merkitykseen”. Ei voida varmistua myöskään siitä, että kirjailija itse muistaisi luotettavasti tarkoituksensa tai kykenisi kontrolloimaan merkityksiä ajatellessaan ja kirjoittaessaan. Kirjoituskonteksti on siis peruuttamattomasti kadonnut, eikä kirjoitushetkessä alkujaankaan ollut mitään valmista objektimaista merkitystä. (Kaarto 2001, 173–175.)

Roland Barthesin mukaan tekijän kuolema synnyttää lukijan. Teksti on tehty monista kulttuureista lähtöisin olevista kirjoituksista, jotka ovat keskinäisessä dialogissa. Tämä monimuotoisuus kerääntyy kyllä yhteen paikkaan, mutta tämä paikka ei Barthesin mukaan ole kirjailija vaan lukija. ”Tekstin yhtenäisyys ei ole sen alkuperässä vaan sen määränpäässä, mutta tämä määränpääkkään ei voi henkilöityä: lukija on ihminen ilman historiaa, elämäkertaa, psykologiaa. Hän on vain *joku*, joka on koonnut samaan kenttään kaikki ne jäljet, joista kirjoitettu teksti on koottu.” (Barthes 1993, 117.) Toisin sanoen lukija vapautetaan yhden merkityksen autoritatiivisesta vallasta ja hän saa luvan osallistua tekstin merkityksen tuottamiseen. Ei ole olemassa yhtä tiettyä lukemisen tapaa, joka olisi oikeampi kuin toiset tai tekisi muista tavoista poikkeavia tai tuomittavia. Barthes ei kuitenkaan hyökkää vain biografismia¹⁴ vastaan vaan yhtä lailla vastustaa yhteiskunnan ja historian tapaa olla yhden tulkinnan takuuna. Barthes kyseenalaistaa kaikenlaisen auktoriteetin, ei vain tekijyyttä. Tekijä sinänsä ei kohtaa kuolemaa Barthesin tekstissä vaan on tervetullut elementti lukemisen kokemukseen muiden elementtien joukkoon. Näin ollen kuoleman kohtaa vain sellainen Tekijä, jonka asema perustuu auktoriteettiin. (Rojola 1993, 109–110.)

Kuten tekijän kuolemasta esitetyt väitteet osoittavat, ei voida ajatella, että todellinen kirjoittaja olisi välittömässä yhteydessä lukijaansa. Kuitenkin romaanin lukeminen tietyllä tavalla ja sen kohtelemisen johonkin tiettyyn tuotantoon kuuluvana teoksena todistaa, että oletamme teokselle kirjailijan. Kulttuurissamme on mahdollista kirjoittaa romaaneja ja sitä kautta ottaa romaanikirjailijan rooli eli subjektipositio. Meillä ei tarvitse olla mielikuvaa tekijästä, eikä todellinen tekijä ole välittömästi tavoitettavissa, mutta tapa, jolla kohtelemme tekstejä, osoittaa, että olemme asettaneet tekstille kirjailijasubjektin ja kirjailijafunktion. (Kaarto 2001, 178–179.)

Edellä esitetty kuvaa hyvin myös omaa lähestymistapaani tekijän rooliin. Vaikka romaani on poliittinen teko, en aseta tekijyydelle suurta merkitystä. En ole kiinnostunut kirjailijan henkilöhistoriasta enkä usko löytäväni Pimenoffin teoksen takaa tämän tarkoittamaa ”todellista merkitystä” tai jonkinlaista suoraa poliittista kannanottoa. Sen sijaan minua kiinnostaa se, millaista eurooppalaisuutta ja eurooppalaisuuden tarinaa tämä teos *itse* rakentaa. Toisin sanoen poliittinen teko ei ole Pimenoffin aikeessa vaan teoksessa.

¹⁴ Biografismissa teosta luetaan suhteessa kirjailijan elämään, uskomuksiin, lukeneisuuteen ja arvoihin, ts. biografiaan.

Kuitenkin romanttinen kirjailijäkäsitys vaikuttaa minuun sen verran, että aineistonani olevan teoksen valinta ei ollut yksinomaan teoslähtöistä vaan myös kirjailijalähtöistä. Kun olen keskustellut erilaisten ihmisten kanssa kirjallisuudesta, olen huomannut, että kansallisesti merkittäväksi keskusteluissa määrittyy ainoastaan miesten kirjoittama kirjallisuus. Sen sijaan naisten kirjoittamaa kirjallisuutta määrittelee sitkeä etuliite: nämä teokset ovat *naiskirjallisuutta*.¹⁵ Sanna Kivimäen (2002, 56–57) mukaan Snellmanin kirjallisuuspolitiikka loi puitteet suomalaisen kansalliskirjallisuuden ihanteille. Snellmanin kirjallisuuspolitiikka perustui hegeliläiseen ajatteluun, jossa naiset olivat kansakunnan osa perheen ja äitiyden kautta. Tämän ajattelutavan mukaan naiset eivät olleet kykeneviä sellaiseen itsereflektioon, jota kirjailijan kaltaiselta kansakuntasubjektilta odotettiin. Tämän vuoksi suomalainen kansalliskirjailija oli oletettavasti mies. Tällainen kansallisuuteen kirjattu työnjako on oletettavasti ollut osasy siihen, että naisten kirjoittamaa kirjallisuutta on arvioitu miesten kirjoittamaa kirjallisuutta vasten.

Veronica Pimenoff on minulle tärkeä, koska hän kirjoittaa kansallisuudesta, suomalaisuudesta ja eurooppalaisuudesta. Hänen romaaneissaan yhteiskunnalliset ja moraaliset teemat yhdistyvät, mutta häntä ei erityisemmin ole nostettu kansakunnan kirjailijaksi huolimatta useista Finlandia-palkintoehdokkuuksista. Valintani on täysin tietoinen, ja sen tarkoitus on rikkoa hegeliläinen ja snellmanilainen perinne, joka sysää yhden sukupuolen syrjään kansallisuuden, yhteiskunnan, suomalaisen kirjallisuuden ja suomalaisen kulttuurin kuvaajana.

---

¹⁵ Ilmiselvänä poikkeuksena tästä sukupuolten jaosta voidaan kuitenkin pitää Sofi Oksasta, jonka voidaan sanoa nousseen näytelmällään ja sittemmin romaanillaan *Puhdistus* (2007/ 2008) tällaiseksi kansakunnan kirjailijaksi. Oksanen onkin käsitellyt kolmessa romaanissaan, *Stalinin Lehmät* (2003), *Baby Jane* (2005) ja jo mainittu *Puhdistus* (2008), muun muassa sekä Suomen että Viron lähihistorian vaiettuja tapahtumia, kyseenalaistanut pohjoismaisen tasa-arvoihanteen todellisuuden sekä käsitellyt sosiaalisia ongelmia kuten syömishäiriöiden varjostamaa elämää sekä parisuhdeväkivaltaa naisten välisissä suhteissa.

3. TEOREETTINEN JA METODOLOGINEN VIITEKEHYS

Seuraavassa kuvailen yleisesti poststrukturalismia teoriasuuntauksena: sen syntyhistoriaa ja ontologiaa sen takana. Tämän jälkeen käsittelen poststrukturalismin suuntausta genealogiaa, jonka maastoon pro gradu -tutkielmani teoreettinen kehys sijoittuu. Tässä yhteydessä esittelen, miten sovellan genealogiaa oman tutkimukseni käyttöön. Seuraavassa luvussa erittelen tarkemmin tutkimukseni menetelmiä käytännössä. Lopuksi vielä pohdin tutkijan roolia suhteessa tutkimukseen.

3.1. Poststrukturalismi

Kansainvälisen politiikan tieteenalan historia on totuttu jakamaan jaksoihin, joita rajaavat niin sanottujen kolmen suuren debatin muodostamat murroskohdat. Ensimmäinen debatti käytiin II maailmansodan alla 1930- ja 1940-lukujen taitteessa idealismin ja realismin välillä, toinen puolestaan 50- ja 60-lukujen vaihteessa realismin ja behavioralismin välillä. Viimeisen parin vuosikymmenen aikana on puhuttu myös kolmannelta suurelta debatista, joka on positivistien ja postpositivistien välinen ilmiö.¹⁶ (Smith 1995, 14.)

Positivistiset teoriat pohjaavat valistuksen ajatukselle, joka nostaa ihmisen järjen suureen arvoon. Ne uskovat, että todellisuus on nähtävissä sellaisena kuin se on. Usein kuitenkin todellisuudesta esitetään oletuksia, eräänlaisia luonnollistuksia, joita ei juurikaan perustella. Tämä tapahtuu erilaisten ajasta ja kontekstista irrallisten yleistyksien avulla, mikä saattaa johtaa syy–seuraus-suhteisiin, joilla ei ole validia tieteellistä pohjaa. Positivistiset suuntaukset näkevät myös tutkijan ja tutkittavan kohteen irrallisina toisistaan. Tämä tarkoittaa sitä, että positivistien mielestä tutkijan on mahdollista tehdä tutkimusta objektiivisesti siten, ettei vaikuta tulokseen tai ettei tutkittava kohde vaikuta tutkijaan. (Guba–Lincoln 2003, 204.)

Postpositivistiset koulukunnat pitävät valtavirran teorioiden ongelmana sitä, että ne näkevät maailman jaettuna pieniin todellisuuden osiin. Valtavirta käyttää teoriaa selittämään ja ymmärtämään näitä todellisuuden osia niin, että on mahdollisuus ennakoita tulevia kansainvälisiä tapahtumia. Teoria nähdään kognitiivisena reaktiona todellisuuteen eikä sen rakenteellisena osana. Postpositivistien keskeisen väitteen mukaan teoria ei kuitenkaan tapahdu faktan jälkeen. Sen sijaan

---

¹⁶ Käytän ilmaisua suuri debatti, vaikka suhtaudunkin käsitteeseen varovasti: se antaa kuvan äkillisestä ja nopeasta murroksesta, vaikka tällaisia äkillisesti muuttuvia linjoja ei tieteenalalla ole juurikaan ollut. Sen sijaan näen, että kyse on ollut jatkuvasta prosessista ja keskustelusta eri näkökulmien välillä, mikä on johtanut jonkun teoreettisen suuntauksen vallitsevaan asemaan kansainvälisen politiikan tutkimuksessa. Roland Bleiker (2001, 522) puolestaan kyseenalaistaa koko 3. debatin: hän syyttää valtavirran laajalti väheksyneen postpositivistista suuntausta puheilla nihilismistä, relativismista ja ”kaikki käy” -ideologiasta juuri ymmärtämättä varsinaista postmodernin tutkimuksen teoreettista ja käytännöllistä sisältöä. Näin ollen debatti jäi käymättä eikä postmoderni haaste ole juuri päässyt vaikuttamaan valtavirtaan.

teoriat ovat suurelta osin rakentamassa ja kuvailemassa sitä, mitä faktat ovat. (Zalewski–Enloe 1995, 298–299.)

Monista ajattelumalleista koostuva poststrukturalisteiksi nimetty ryhmä¹⁷ syntyi vastareaktiona Ferdinand de Saussuren ja hänen seuraajiensa luomalle strukturalismille.¹⁸ (Finlayson–Valentine 2002, 8.) Vaikka poststrukturalismin monet lähestymistavat¹⁹ eivät ole yhtenäistä koulukuntaa tai jaa kaikkia käsityksiään keskenään, ne ovat yhtä mieltä siitä, kuinka tieto, totuus ja merkitykset rakennetaan. (Gregory 1989, xiii.) Poststrukturalismin pyrkimys on paljastaa vallan toiminta paikoista, joihin vallitseva sosiaalinen, hallinnollinen ja poliittinen diskurssi yrittää sitä piilottaa. (Shapiro 1990, 12.)

Lisäksi teoria on kiinnostunut vallan ja tiedon välisestä suhteesta. Foucault'n mukaan valta ei ainoastaan hyödynnä tietoa suosimalla itselleen soveltuvaa informaatiota, vaan se myös tuottaa sitä. Valta ja tieto siten edellyttävät toinen toisensa olemassaoloa, sillä ei ole olemassa valtasuhdetta, jolla ei olisi vaadittavaa siihen liittyvää tietokenttää, eikä toisaalta myöskään tietoa, joka ei samalla muodostaisi valtasuhteita. Tieto ei siis ole lähtöisin tietävän subjektin toiminnasta vaan vallan ja tiedon välisistä suhteista. Sen vuoksi onkin luovuttava subjektin ensisijaisuudesta, tiedon mallista tai erilaisista vastakohtaisuuksista tiedosta puhuttaessa. (Foucault 1977, 27.) Poststrukturalistinen analyysi haastaa paitsi käsityksen siitä, että faktan ja arvon pystyy erottelemaan toisistaan, myös käsityksen siitä, että jossain on ”totuus”, mikä poststrukturalistien mukaan on vahvasti konventionaalista ja enemmän kulttuurillisesti rakennettua kuin luonnollinen järjestys. (Gregory 1989, xiv.)

Poststrukturalismi myös kyseenalaistaa valtioiden keskeisen roolin. Kriittinen poststrukturalismi on skeptinen kaikkia sosiaalisia tiloja ja niitä määrittäviä identiteettejä ja rajoja kuten kansallisvaltioita tai Eurooppaa kohtaan. Sen mukaan kollektiivisissa identiteeteissä ei ole kyse pysyvyydestä, vaan ne ovat seurausta monenlaisten ja monimuotoisten elementtien valtapelistä. (Ashley 1987, 408–411.) Näin vallitsevat identiteetit sulkevat pois vaihtoehtoisia ja marginalisoituja identiteettejä normalisoidulla tavalla. Poststrukturalismi kyseenalaistaa vallitsevat identiteetin narratiivit.

¹⁷ Huolimatta yhteisestä ryhmän nimestä ei tule luulla, että poststrukturalismi olisi erityinen ja yhtenäinen ajattelurakenne. Tällainen termin yhtenäistäminen yhtä tarkoitusta varten on itse asiassa vastakkainen itse poststrukturalistisen ajattelun kanssa. (Finlayson–Valentine 2002, 1.)

¹⁸ Alkujaan kielen rakenteita tutkivat strukturalistit pyrkivät yleistämään teorian yhteiskunnan ja kulttuurin kokonaisvaltaisen analyysin malliksi. de Saussuren strukturalistinen kielitiede avasi uuden tavan ymmärtää sosiaalista tai kulttuurista rakennetta kokonaisuutena. Claude Lévi-Strauss lainasi de Saussuren näkemyksen, että kieli ja yhteiskunta ovat samanlaisia, ja päätyi häivyttämään eron niiden väliltä väittämällä, että yhteiskunta on rakentunut samalla tavoin kuin kieli. Strukturalismissa yhteiskunnallinen muutos on perimmiltään uudelleen järjestelemistä, jonka kautta yhteiskuntia ja niiden järjestyksiä vain tuotetaan uudelleen. Poststrukturalistinen analyysi kehittyi vastustamaan juuri tätä strukturalistista oletusta apriorisesta järjestyksestä. (Finlayson–Valentine 2002, 8 & 10–11.)

¹⁹ Dekonstruktio, semiotiikka, genealogia, feministinen psykoanalyttinen teoria, intertekstualismi.

Toimijuus ja siihen liittyvät identiteetit (esim. kansalaisuus) problematisoidaan eikä niitä tarkastella omaehtoisesti syntyneinä. Poststrukturalismi painottaa niiden sosiaalista ulottuvuutta ja tarkastelee niiden tuottamista ensisijaisesti poliittisena käytäntönä. (Gregory 1989, xiv.)

Näin ollen eurooppalainenkaan identiteetti ei pohjaudu mihinkään luonnolliseen yhteiseen historiaan, vaan sitä rakennetaan sosiaalisesti ja tekstuaalisesti – tietoisesti ja tiedostamatta – eri keinoin. Tässä luomisprosessissa kamppailevat useat tekijät asemastaan eurooppalaisuuden osana. Esimerkkinä mainittakoon antiikin Kreikkaan perustuva demokratiahistoria vasten eurooppalaisen sorron historiaa niin mantereen sisä- kuin ulkopuolellakin. Toisaalta taistelussa ovat myös elimellisesti osaksi Eurooppaa ajateltu kristinusko sekä islam osana Eurooppaa ja eurooppalaisuuden kehittäjänä.

3.2. Genealogia

Sovellan työssäni genealogian käsitettä hyödyntämällä Michael J. Shapiron, Ilpo Helénin ja Richard K. Ashley'n ajatuksia. Jo johdannossa viittasin siihen, että tutkimuksessani itse aineisto lomittuu kudelman tavoin teoreettis-metodologiseen viitekehykseen. Aineistonani on Veronica Pimenoffin *C*, jota olen jo kuvaillut yhteiskuntakriittiseksi ja kärkeväksi teokseksi. Mielestäni on perusteltua sanoa, että Pimenoffin romaanilla on postpositivistinen lähestymistapa maailmanjärjestykseen, sillä teos tulkitsee historiankirjoitusta vastustavalla tavalla. Tutkimuksessani *C* asettuu genealogiseksi linssikseni, jonka tehtävänä on esittää, millaisten historiallisten käytäntöjen seurauksena tämän päivän eurooppalainen tila tai järjestys on syntynyt ja miten se asettuu suhteessa siihen kuvaan, johon Euroopan unioni on tutkimusten mukaan identiteettiprojektillaan pyrkinyt.

Genealoginen analyysi on sidottu kirjoitusprosessiin. Foucault'n²⁰ tutkimusmuodon tavoitteena oli jatkuvasti häiritä niitä rakenteita, jotka tarjoavat ihmisille sekä individuaalisia että kollektiivisia identiteettejä ja oletuksia järjestyksestä, joihin identiteetit perustuvat. Kirjoittamalla genealogisti luo syntyperäketjun, jossa nykypuhekäytännöissä ilmenevät objektivoinnit ja subjektivoinnit ovat keinotekoisesti tuotettuja. Genealoginen käsitys pitää kaikkia selviä järjestelmiä vain keskenään kamppailevien voimien hetkellisenä tuloksena. Nämä kamppailut olisivat voineet päättyä myös

---

²⁰ Foucault'n työ on totuttu jakamaan arkeologiseen ja genealogiseen kauteen. Arkeologinen kausi viittaa ajatuksien, tiedon ja diskurssien tutkimiseen, kun taas genealogisella kaudellaan Foucault olisi ollut enemmän kiinnostunut materiaalisista kysymyksistä ja valtaan liittyvistä tiedon ehdoista. Ensimmäisenä puhtaasti genealogisena työnä pidetään Foucault'n teosta *Surveiller et punir (Tarkkailla ja rangaista)* (1975). Tämä ajatus voimakkaasta metodologisesta katkoksesta arkeologiasta genealoggiaan on lähtöisin Hubert Dreyfusin ja Paul Rabinowin tulkinnasta (1982), jota monet muut kirjoittajat ovat seuranneet. Toisaalta monet kirjoittajat ovat olleet myös sitä mieltä, että tätä kahtiajakoa on vaikea tehdä, koska Foucault itse asiassa kirjoitti genealogisista vallan ja tiedon ehtojen kysymyksistä jo arkeologisella kaudellaankin. Tuija Pulkkinen ei sitoudu näiden kahden metodologian väliseen erotteluun. Hänen mukaansa genealogia viittaa Foucault'n nietzscheläiseen lähestymistapaan ja korostaa ajatusta siitä, että valta on tuottavaa. Tässä mielessä Foucault oli genealogi jo arkeologisella kaudellaan. (Pulkkinen 1996, 147–148.)

toisenlaisiksi vallitseviksi järjestelmiksi. (Shapiro 1990, 12–13.) Näin myös Veronica Pimenoffin *C* käsittelee eurooppalaisuutta. Se osoittaa eurooppalaisuuden sisällön keinotekoiseksi ja paljastaa monimuotoisuuden, joka siihen sisältyy. *C* osoittaa, miten käsite ”eurooppalainen” olisi voinut saada toisenlaisia sisältöjä historiankulun aikana.

Sen sijaan, että genealogia olettaisi oikean järjestelmän löytyvän väärän alta, se pitää ”olemista” fundamentaalisesti sekasortoisena ja jokaista tulkintaa järjestelmästä joko keinotekoisena rasitteena tai väkivaltaisena käytäntönä. Genealogien mielestä jokainen elämänmuoto luo omat subjektiivisuuden muotonsa, identiteetin mallinsa ja niiden merkitys- ja arvojärjestelmät kamppailussa muita elämänmuotoja vastaan. (Shapiro 1990, 12–13.) Tämä johtaa siihen, että *C*:n esittämät eurooppalaisuuden, Euroopan unionin ja eurooppalaisen identiteetin kuvat eivät ole sen todellisempia kuvia kuin esimerkiksi ne kuvat, joihin Euroopan unioni identiteettiprojektillaan pyrki. Sen sijaan *C* genealogin roolissa osoittaa, miten Euroopan unioninkin identiteettipyrkimykset ovat rakentamisen ja erilaisten käytäntöjen tuotteita eivätkä perustu mihinkään luonnolliseen eurooppalaisuuden sisältöön. Euroopan unionin tavoittelema identiteetti on sekä vain osa kamppailua eurooppalaisuuden sisällöstä.

Genealogisen historiantutkimuksen ja arvojen vaikutushistorian kirjoittamisen tarkoitus on kyseenalaistaa tietty nykyisyyden totuus, arvo tai ilmiö sekä valta- ja elämäkäytännöt, joihin se on juurtunut, sekä ne olosuhteet, joissa se on tullut mahdolliseksi. *C*:n tapauksessa tämä nykyisyyden ilmiö on siis eurooppalaisuuden käsite. Kyseenalaistaminen tapahtuu tietyllä tavalla ja tietyn vääryyden motivoimana. Helénin mukaan tämä ilmiö on genealogian kulmakivi. Genealogian perspektiivisyys ei kuitenkaan tarkoita sitä, että tutkimusta tehdään marginaalisen ja vaiennetun ihmisryhmän asemasta ja näkökulmasta.²¹ Genealogia on kokonaisvaltaista, sillä se jäljittää ilmiöiden, ajattelumallien, subjektiivuuden ja toiminnan yhteyksiä ja suhteita, jotta ne voitaisiin asettaa laajojen historiallisten ilmiöiden kontekstiin hävittämättä niiden erityisluonnetta. (Helén 2005, 95–96.) *C* käsittelee eurooppalaisuutta genealogisella tavalla yhdistämällä nykyisyyttä historiallisten ilmiöiden kuten kolonialismin, toisen maailmansodan tai eurooppalaisen kulttuurihistorian kontekstiin.

C kysyy, miten ja millaisten kehityskulkujen kautta Eurooppa ja eurooppalaisuus ovat saaneet nykyisen sisältönsä. Genealoginen näkökulma tarkoittaa sitä, että analyttisen huomion on siirryttävä radikaalisti toisaalle totutusta mallista. Sen sijaan, että yrittäisi ymmärtää historian rakenteita, on pyrittävä ymmärtämään historiallisten käytäntöjen liikettä ja niiden yhteentörmäyksiä, jotka joko käyttävät hyväkseen tai vastustavat vallitsevaa rakennetta.

---

²¹ Ns. *standpoint*-tutkimus.

Selkokielellisesti sanottuna tämä tarkoittaa sitä, että mitä-kysymysten sijaan on kysyttävä miten-kysymyksiä. (Ashley 1987, 409.) Itse puolestani tarkkailen sitä, miten *C* genealogin roolissa hyväksikäyttää tai vastustaa niitä ilmiöitä, jotka Eurooppa-tutkimuksessa on liitetty eurooppalaisuuteen ja EU-identiteettiin. Millaisia ilmiöitä *C* nostaa eurooppalaisen identiteetin vallitsevasta käsityksestä esille, millaisia ilmiöitä teos nostaa vallitsevien käytäntöjen marginaalista esille ja millaisia historiallisia käytäntöjä teos korottaa näkyviin luodessaan kuvaa eurooppalaisuudesta?

Shapiron mukaan genealogia yrittää saavuttaa välimatkan tutkittavaan aineistoon kirjoittamalla niin, ettei kirjoita uudelleen tekstiin vallitsevien diskursiivisten käytäntöjen vallan muotoja. Koska genealogit näkevät kielen jonkinlaisena diskursiivisena omaisuuskasana, joka luo mahdollisia ja mahdottomia identiteettejä sekä mahdollisia ja mahdottomia sosiaalisia tiloja, genealoginen kirjoittaminen on perusluonteeltaan vastustavaa. Se vastustaa olemassa olevia diskursiivisia rakenteita tulkitsemalla poliittisuudessa sitä, mikä on hyväksytty kiistatta tai mitä on pidetty luonnollisena ilmiönä. (Shapiro 1990, 15–17.)

C hyväksikäyttää historiankirjoitusta tarkastellakseen kriittisesti Euroopan unionia ja sen politiikan seurauksia. Lukija ymmärtää nopeasti, että teoksen maailmassa Euroopan unionin ja sen toiminnan takana ovat raha ja valta, joiden avulla hallitaan sitä, millaista tietoa unionista ja maailmanpolitiikasta jaetaan. *C* myös osoittaa historian olevan aina voittajien historiaa ja kysyy, kenen muistoja niin sanotut kansakunnan muistot ovat. Teos käyttää historiaa nykypäivän näkökulmasta, kun se esittää erilaisia historiallisia tapahtumia syy–seuraus-suhteessa nykyisten maailmanpoliittisten tilanteiden kanssa. Minä puolestani tarkkailen sitä, miten *C* tulkitsee historiankirjoitusta: miten se kyseenalaistaa – vai kyseenalaistaako – ne eurooppalaisuuteen liittyvät historialliset linjat, joita on pidetty ja pidetään sen luonnollisena osana.

Genealogisessa analyysissä keskeinen käsite on tapahtuma. Se viittaa sekä nykyisyyteen että historiaan. Tapahtuma on käännekohta ja jonkin uuden alku. Siinä ihmiskunnan historiaan ilmaantuu jotakin uutta, jolla on vaikutuksensa nykyhetkeen. Tapahtuma määrittää sitä, mikä meidän ajassamme on erityistä ja saa meidät kysymään aikamme luonnetta. Tapahtuma ei kuitenkaan ole mitään sellaista, johon aikamme piirteet voidaan palauttaa ja joka olisi jonkun alkuperä. Helénin sanoin, alullakin on alkunsa. Myöskään se, mikä tapahtumassa ilmestyy, ei pysy muuttumattomana historian läpi, vaan sen vaikutukset ilmenevät muodonmuutoksina, uudelleen paikantumisina ja sekoittumisina. Genealogisen tutkimuksen kohde ei kuitenkaan ole itse tapahtuma vaan sen vaikutushistoria. (Helén 2005, 96–98.)

Näkemykseni mukaan C:ssä tapahtumaksi, joka määrittää tämän päivän maailmanpoliittista tilannetta ja siten myös Euroopan unionin ja eurooppalaisten valtioiden asemaa maailmanpolitiikassa, nousee teknologinen kehitys teollisesta vallankumouksesta alkaen. Analyysissa esiin nostamani teemat ovat niitä ilmiöitä, jotka teoksessa esiintyvät teknologisen kehityksen seurauksina tai ovat muuten keskeisesti yhteydessä sen kanssa. Osa ilmiöistä näyttäisi toimivan myös teknologisen kehityksen vastavoimina, käytäntöinä, jotka ovat joko hävinneet kamppailun tai alistuneet osaksi vallitsevaa järjestystä.

C:hen rakennettu oletus teknologisen kehityksen vaikutushistoriasta ei ole uusi. Historian tutkimuksessa on yleisesti esitetty teknologisen kehityksen merkitys yhteiskunnallisten ja poliittisten muutosten taustalla.²² Teollisen vallankumouksen myötä teknologian kehitys mursi sitä aiemmin hillinneet portit.²³ Esimerkiksi höyrykoneen keksiminen käynnisti koneellistumisen kehityskulun. Koneellistumista voidaan pitää teknologian ja yhteiskunnan suhteiden kehityksen kannalta hyvin tärkeänä, sillä sen myötä ihminen alkoi menettää yksinoikeuttaan työn tekijänä. Syntyi tuotantojärjestelmä, joka perustui koneiden tekemään työhön. Koneellistumisen ohella toinen tärkeä vaihe teknologian ja yhteiskunnan välisen suhteen muotoutumisessa oli teknologian tieteellistyminen.²⁴ 1800-luvulla alkanut luonnontieteiden voimakas kehitys sekä teknologian ja tieteen kasvaminen yhteen ovat olennaisesti vaikuttaneet teknologian muutoksen ehtoihin, sisältöön ja muutosnopeuteen. (Lemola 2000, 11–12.)

Merentakaiset ja mantereiden sisäiset liikenneyhteydet parantuivat 1840-luvulta lähtien siten, että niitä hyväksi käyttävä kauppa ja rahaliikenne loivat perustan yhtenäiselle maailmantaloudelle. Kun kauppa kasvoi, tuli tarve kansallisten ja kansainvälisten pankkijärjestelmien kehittämiseksi. Teollistuminen ja parempi teknologia mahdollistivat eurooppalaisten poliittisen ja taloudellisen vaikutusvallan laajenemisen: vuonna 1800 eurooppalaisten hallinnassa oli noin 35 % maapallon pinta-alasta, ja vuoteen 1914 mennessä osuus oli kasvanut jo 84 prosenttiin. Taloudellinen, sotilaallinen ja poliittinen laajeneminen johti hegemoniseen asemaan maailmanpolitiikassa, ja siten eurooppalaisten kehittämä kansainvälinen yhteisö säätelä periaatteita, tapoja ja sääntöjä, joita

²² Esimerkiksi Eurooppa ei vielä 1700- ja 1800-lukujen taitteessa poikennut merkittävästi muista maanosista, sillä senkin talous perustui keskeisesti maatalouteen. Teollinen vallankumous ja sitä seurannut teknologinen murros kuitenkin muuttivat tätä suhdetta merkittäväällä tavalla 1800-luvun aikana, kun eurooppalaiset vallat nousivat taloudellisesti maailmanmahdeiksi. (Apunen 2004, 34.)

²³ Teknologia ei kuitenkaan aloittanut teollista vallankumousta, vaikka tällaisiakin tulkintoja on esitetty. Höyrykoneella, hiili- ja rautavarantojen avautumisella ja kehuukoneella silti oli suuri merkitys teollisen vallankumouksen etenemisessä. (Lemola 2000, 11.)

²⁴ Tiede ei suinkaan synnyttänyt teknologiaa, kuten joskus kuulee väitettävän, sillä teknologia on tiedettä huomattavasti vanhempi ilmiö. Esimerkiksi klassisen mekaniikan kalteva taso, vipu ja pyörä syntyivät jo neoliittisella kaudella (n. 8000–3500 eaa.), varsinaisista voimakoneista vesimylly puolestaan keksittiin jo kolmannella vuosisadalla ennen ajanlaskun alkua. Teollisen vallankumouksen yhteydessä kone vapautti ilmastosta riippuvista tekijöistä, jotka vaikuttivat vesi- ja tuulivoiman käyttöön. (Rask 2000, 91.)

noudatettiin maailmanpolitiikassa.²⁵ (Apunen 2004, 34–36.) C:ssä esitetyssä todellisuudessa teolliseen vallankumoukseen jäljitettävä teknologinen kehitys on taustalla tämänkin päivän eurooppalaisessa politiikassa ja Euroopan unionin asemassa maailmanpolitiikassa.

C:ssä teknologia asettuu jossain määrin yhteiskunnan ulkopuoliseksi ilmiöksi, joka määrittää eritoten eurooppalaista todellisuutta.²⁶ Tekniikka näyttäytyy alkusyyinä sille, miksi eurooppalaiset vallat ovat saaneet keskeisen aseman maailmanpolitiikassa. Toisaalta teos myös kyseenalaistaa Euroopan merkityksen nykyhetken poliittisena mahtina: unioni esiintyy Yhdysvaltojen talutusnuorassa olevana pikkuveljenä, etenkin mitä tulee terrorismin vastaiseen sotaan. Lisäksi teos ennakoi eurooppalaisten vielä löytävän itsensä heikommasta asemasta, paitsi Kiinan talousmahdin kasvun seurauksena, myös vapaata kauppaa ja liikkumista hyödyntävien kansainvälisen rikollisuuden ja laittoman siirtolaisuuden myötä.

Tapahtuma ei kuitenkaan ole genealogisen analyysin ainoa keskeinen piirre. Helénin mukaan genealogia käyttää hyväkseen historiaa nykyisyyden tapahtumallistamiseen. Tapahtumallistamisessa olennaista on korostaa monimuotoisuutta. Tämä mahdollistaa aikamme itsestään selvien totuuksien, valtasuhteiden, käytäntöjen, toimintatapojen ja käytöksen muotojen kyseenalaistamisen; ne ovatkin ”alkuperältään moniaineeksisiä, kehityksessään hajaantuneita ja olemukseltaan häilyviä”. Tapahtumallistava historia on ennen kaikkea historian käyttöä ja toisin muistamista. Mutta genealogi ei pitäydy tapahtumallistamisessa vain menneessä vaan koskee myös nykyisyyteen. Tutkijan on kysyttävä, mitä tapahtuu nyt: ovatko jotkut totuudet väistymässä uusien tieltä vai onko havaittu muutos vain vallitsevan tilan muunnelma? Hän ei kuitenkaan ole sitoutunut kollektiivisiin hankkeisiin tai tuomitse omaa aikaansa siitä huolimatta, että hän osallistuu –

²⁵ Aseteknologian murros oli se tekijä, joka mahdollisti eurooppalaisten jalansijan vakiinnuttamisen muualla maailmassa. Purjelaivojen ja laivatykkien avulla oli päästy muiden mantereiden rannikoille ja suurten jokien varrelle, mutta siitä eteneminen oli ollut kiinni liittojen solmimisesta paikallisten kansojen ja heimojen kanssa. Tilanne muuttui, kun eurooppalaiset siirtomaavallat toivat 1600-luvun lopulta lähtien vakinaiset armeijat merentakaisiin tukikohtiin. 1700-luvulta lähtien eurooppalaiset siirtokunnat levittäytyivät sisämaahan pakottaen alkuperäiskansoja joko vetäytymään eurooppalaisten tieltä tai alistumaan eurooppalaisten valtaan. Eurooppalaisten ylivoimaiset aseet olivat seurausta 1500-luvulta alkaneesta taisteluteknologian kehittämistä eurooppalaisten keskinäisissä sodissa. (Apunen 2004, 41–42.)

²⁶ Ajatusketju teknologiasta yhteiskuntaa säätelevänä voimana on ollut keskeisessä osassa länsimaisissa yhteiskuntakriittisissä analyyseissä 1900-luvulla. Teknologinen determinismi, ajatus teknologian autonomisesta kehityksestä, kuvaa teknologian ja yhteiskunnan välistä suhdetta yksisuuntaisena prosessina. Siinä teknologia aiheuttaa yhteiskunnallisia muutoksia, mutta yhteiskunta ei vaikuta teknologisiin muutoksiin. Jos teknologia jollain tapaa olisi ainoa yhteiskunnallisen muutoksen syy, sen tulisi sijaita jossain yhteiskunnan ulkopuolella. Teknologia, koneet ja niihin liittyvät prosessit eivät kuitenkaan kehity omalakisessa ympäristössä, vaan niitä suunnittelevat, kehittävät ja valmistavat eri alojen koulutetut ihmiset. Teknologia ja sen käyttö ovat aina sidoksissa aikaan ja paikkaan. Teknologia olisikin nähtävä yhteiskuntaa muokkaavana ilmiönä, jota yhteiskunta puolestaan muokkaa toiveidensa, arvojensa ja odotustensa mukaan. Teknologinen determinismi on kuitenkin lyönyt ajatusrakenteena läpi länsimaiden ensin tutkimusten välityksellä, sitten kaunokirjallisuuden ja median kautta. Kirjailijat George Orwell ja Aldous Huxley olivat teknologisen determinismin vahvoja kannattajia; Suomessa samansuuntaisia ajatuksia ovat esittäneet muun muassa Georg Henrik von Wright, Pentti Linkola ja Jouko Turkka. (Michelsen 2000, 69–70 & 73.)

tulkintansa kautta – kamppailuun oman aikansa suunnan määrittämisessä.²⁷ Genealogi koettelee vallitsevia totuuksia avatakseen toisin ajattelemisen ja kokemisen tilan tai mahdollisuuden. (Helén 2005, 104–106.)

Näin ollen *C*:kin esittää arvionsa eurooppalaisuuden suunnasta: mihin Eurooppa, Euroopan unioni ja eurooppalainen identiteetti ovat menossa? Teos tarkkailee teknologisen kehityksen vaikutushistoriaa eurooppalaisuuden sisällön määrittelemiseksi ja arvioi historiallisia käytäntöjä nähdäkseen, mihin eurooppalaisuuden sisältö on muotoutumassa. Pysyykö eurooppalaisten asema samanlaisena maailmanpolitiikassa ja muuttuuko eurooppalaisuuden sisältö joksikin muuksi kuin vallitseva käsitys tällä hetkellä on?

Ilpo Helénin mukaan eräs tapa luonnehtia genealogiaa onkin sanoa sen tutkivan sitä, minkälaisen kiistojen ja pyrkimysten ja taistelujen kautta nykyisyys on tullut mahdolliseksi. Tällainen luonnehdinta sisältää väitteen, että genealogiselle tutkimukselle on luonteenomaista kuvata ja eritellä kriittisesti sitä, mitä Foucault kutsui historialliseksi ontologiaksemme tai nykyisyyden ontologiaksi. Yksinkertaistaen voidaan sanoa, että genealogi tutkii menneisyyttä, koska on kiinnostunut nykyisyydestä. Genealogia on historiantutkimusta, joka on voimakkaasti nykypäivän motivoimaa. (Helén 2005, 94.) Samalla se on myös perspektiivistä historiaa: genealogiaa käyttävä tutkija tutkii historiallisia dokumentteja tiettyä tarkoitusta varten ja käyttää historiaa ajatellakseen kriittisesti. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää jonkin polveutumista ja syntyperää sekä ilmaantumisia, jotka osoittavat johonkin vallitsevaan tai kehitteillä olevaan vaikutusyhteyteen ja avaavat sen kritiikille. (Helén 2005, 95.) *C*:n tapauksessa tämän tarkkailun kohteena on eurooppalaisuuden käsitteen polveutuminen ja Euroopan ”syntyperä”, jotka teos yhdistää nykyiseen maailmanpoliittiseen tilanteeseen.

3.3. Tutkimusmenetelmästä

Pohjimmiltaan tutkimukseni tarkoitus on selvittää, millainen eurooppalaisen identiteetin representaatio Veronica Pimenoffin *C*:ssä syntyy. Tarkkailen siis sitä, millaisten ilmiöiden kautta eurooppalaisuus saa sisältönsä teoksessa. Merkittävimmin tutkimustapaani ohjaa edellä esittämäni oletus, jonka mukaan *C* tulkitsee historiaa genealogisella tavalla. Teoksen tehtävänä on esittää, millaisten historiallisten käytäntöjen seurauksena nykyinen eurooppalainen järjestys on syntynyt. Tulkintani mukaan teos esittää tämänhetkiseen eurooppalaiseen tilaan johtaneeksi tapahtumaksi

---

²⁷ *C* ei tietenkään ole genealogi siinä mielessä kuin tutkija: teos esimerkiksi ottaa vahvasti kantaa maailmanpoliittiseen tilanteeseen eikä jätä ”tuomitsematta omaa aikaansa”. Suhtautumistapani teokseen kantaa kuitenkin pääpiirteittäin sekä antaa analyysilleni ja sen esiin nostamille teemoille metodologisen suunnan.

teknologisen kehityksen teollisesta vallankumouksesta alkaen. Näin ollen C:n – ja samalla tutkimukseni – keskeinen teema on teknologisen kehityksen vaikutushistoria.

Tutkimusprosessini alussa lähdin miettimään, mitkä teoksessa olevista ilmiöistä ovat osa teknologisen kehityksen vaikutushistoriaa. Lähtökohtaisesti siis nostan tutkimuksessani esiin sellaisia elementtejä, joiden tulkitsen Pimenoffin teoksen mukaan olevan eurooppalaisuutta keskeisesti määritteleviä ilmiöitä ja jotka ovat päätyneet muotoonsa teknologisen kehittymisen myötä. Olen jakanut keräämäni elementit viiteen laajaan teemaan, jotka ovat *toinen maailmansota*, *kulttuuri*, *uskonto*, *tasa-arvo* ja *markkinatalous*. Analyysiosiossa kerron jokaisen teeman tai vaihtoehtoisesti sen sisällä olevien ilmiöiden yhteydessä erikseen, millainen teknologisen kehittymisen suhde kuhunkin teemaan tai yksittäiseen ilmiöön on.

Teemoista *toinen maailmansota*, *tasa-arvo* ja *markkinatalous* ovat niitä, jotka täyttävät ensiksi mainitun kriteerini teknologisen kehityksen vaikutushistoriasta. *Toisen maailmansodan* luonteeseen vaikutti ennen kaikkea aseteknologinen kehitys. Teemaa käsittelevän luvun muodostavat Eurooppaa ja Suomea käsittelevät osiot. Teoksessa keskeinen ilmiö on eurooppalainen sota, siihen liittyvät muistojuhlat ja sankarihaudat. Suomen osa maailmansodassa on myös merkittävä Kaarlen veteraanisedän kautta ja suomalaisuuden määrittäjänä. *Tasa-arvoon* liittyviä ilmiöitä ovat paitsi sukupuolten välinen tasa-arvo, myös Euroopan ja entisten siirtomaiden välinen suhde. Teknologinen osaaminen on ollut keskeinen sukupuolten eroja määrittelevä tekijä ja on sitä kautta yhteyksissä tasa-arvoon; teknologinen kehitys puolestaan mahdollisti imperialismin merten takana Euroopassa. Globaalin *markkinatalouden* syntyyn taas vaikuttivat muun muassa imperialismi sekä liikenne- ja tietoliikenneyhteyksien teknologinen kehittyminen. Teoksessa markkinatalouden keskeisinä ilmentäjinä ovat paitsi Euroopan unioni, joka on linnoittautunut kapitalistiseksi, oman hyvinvoinnin saarekkeekseen, myös Yhdysvallat, jonka vetämä markkinatalous hallitsee maailmanpolitiikkaa ja jota Euroopan kerrotaan seuraavan.

Osa esiin nostamistani ilmiöistä ei täytyä asettamaani kriteeriä teknologisesta vaikutushistoriasta. En kuitenkaan voi ohittaa näitä ilmiöitä, sillä ne ovat asettuneet joko keskeisesti teknologian ja sen kehittymisen vastavoimaksi teoksessa tai sitten ovat määrittäneet tilannetta, jossa teknologinen kehitys on mahdollistunut. Kulttuuri ja uskonto ovat teemoja, joiden suhde teknologiaan ja sen kehitykseen poikkeaa edellä esitellyistä teemoista. Monoteistinen *uskonto* on ilmiö, joka poistamalla erilaiset henkiolennot luonnosta mahdollisti luonnon näkemisen ihmisen resurssina ja siten vaikutti voimakkaasti teknologisen kehityksen mahdollisuuksiin. Analyysissäni tämän teeman alla käsitelen kristinuskoa ja islamia, jotka ovat C:ssä keskeisessä osassa. *Kulttuuriteeman* alla käsitelen antiikin vaikutusta eurooppalaisuuteen, keskieuropalaisia taiteilijoita sekä eri eeposten

ja mytologioiden lomittumista teoksessa Kalevalaan. Nämä ilmiöt eivät kuitenkaan näyttäytyä *C*:ssä teknologisen vaikutushistorian tuotteina. Sen sijaan ne vaikuttavat olevan teknologisen kehityksen vastavoima, joka tosin on teknologialle häviöllä.

Mitä sitten kysyn yllä esitellyiltä teemoilta ja niiden sisällä olevilta ilmiöiltä? Ennen kaikkea minua kiinnostaa se, miten ja mihin suuntaan kukin niistä muovaa eurooppalaisuuden käsitettä. Kiinnostavaa on myös se, miten ne *C*:n mukaan asettuvat osaksi eurooppalaisuutta, eurooppalaisia valtioita tai Euroopan unionia ja minkäläisten kehityskulkujen kautta ne teoksen mukaan siihen ovat päätyneet. Tärkeää on myös huomioida, miten ne poikkeavat – vai poikkeavatko – niistä näkemyksistä, jotka Eurooppa-tutkimus on EU-identiteetille antanut. Toisin sanoen teemojen analysointia määrittää se, mikä niiden yhteys on eurooppalaisuuteen, Eurooppa-kuvaan ja Euroopan unionin identiteettiprojektiin. Niinpä teemoihin liittyvät asiat, joilla ei ole kosketuspintaa eurooppalaisuuden representaatioon, ovat jääneet analyysini ulkopuolelle.

3.4. Tutkijan rooli

Vielä lopuksi esittelen tutkijan asemaan yhdistyvän ulottuvuuden, joka vaikuttaa tutkimukseeni voimakkaasti: Arthur P. Bochner ja Carolyn Ellis esittävät toimittamassaan teoksessa *Composing Ethnography* (1996) autoetnografisen tutkimuksen kautta totutusta poikkeavan näkökulman tutkijan rooliin. Artikkeleiden kirjoittajat laajentavat etnografisen kirjoittamisen muotoja luovan ei-fiktioin kautta lainaamalla tiettyjä ekspressiivisiä vapauksia taiteesta. Kirjoittajat hyödyntävät mm. draamallisia, proosallisia ja lyyrisiä keinoja omaelämäkerrallisen aineiston käyttämisessä. Toisin sanoen teos on argumentti itsetietoisesta reflektiivisyyden puolesta: kirjoittajat joutuvat pohtimaan sitä, mihin asettavat itsensä suhteessa tutkimusprojektiin paljastaakseen näkökulmia hiljaisesta maailmastaan, haastaakseen omat oletuksensa, asettaakseen itsensä Toisen rooliin ja tarkkaillakseen itseään tarkkailemassa. Teos kyseenalaistaa taiteen ja tieteen, narratiivin ja diskurssin sekä objektiivisuuden ja subjektiivisuuden välisen raja-aidan. Samalla se kyseenalaistaa rajat eri tieteenalojen välillä ja pyrkii monitieteisyyteen: tekijät vastustavat humanististen ja yhteiskuntatieteiden välistä, keinotekoiselta vaikuttavaa raja-aitaa. Postmodernistit, poststrukturalistit ja feministit haastoivat 1970- ja 1980 -luvulla tutkijat pohtimaan mahdollisuutta, että yhteiskuntatieteet olisivat lähempänä kirjallisuutta kuin fysiikkaa. (Bochner–Ellis 1996, 15–18 & 28.) Tutkijat toisin sanoen kirjoittavat tutkimuksensa käyttämällä narratiivisia, kertomuksellisia keinoja.

Tällainen vaihtoehtoinen kirjoittaminen puhkaisee reiän annettuun realistisen kirjoittamisen genreen, jossa kirjoittaja rakennetaan neutraaliksi, auktoritatiiviseksi ja tieteelliseksi ääneksi. Kuten

poststrukturalistit, Ellis ja Bochnerkaan eivät usko kielen mahdollisuuteen olla vain neutraali kommunikaation keino siitä, mitä maailmassa on. Tutkija ei pysty napsauttamaan pois päältä kulttuurisia sensoreitaan tai omia näkemyksiään, jotta ne eivät vaikuttaisi tulkintoihin ja kirjoitettuun kieleen. Tutkija väkisin luo ja rakentaa kulttuuria, josta hän kirjoittaa. Perinteisiin nojaavat yhteiskuntatieteilijät ovat syyttäneet postpositivistisia näkemyksiä siitä, että ne pyrkivät muuttamaan vakavan, systemaattisen tutkimuksen perusteettomaksi relativismiksi, jossa kaikki käy ja jossa faktojen arvo on unohdettu. Ellis ja Bochner kysyvätkin, miksi on muka mahdotonta tehdä huolellista, systemaattista tutkimusta samalla, kun myöntää, että tieteentekijä ei näe kaikkea paljaalla silmällä. Vaikka tutkija myöntää tutkimuksensa olevan osittainen, tilannesidonnainen ja selektiivinen, se ei tarkoita sitä, että tutkija saisi jättää huomiotta ne yksityiskohdat, jotka eivät sovi tarinaan, jonka hän haluaa kertoa. (Emt, 19–21.)

Paitsi että aineistoni on kertomus ja sisältää kertomuksia, myös tutkimukseni tuottaa tulokseksi eurooppalaisuuden kertomuksia. Ellisin ja Bochnerin sekä heidän toimittamansa kokoomateoksen artikkeleiden kirjoittajien tavoin en kuitenkaan lähde kirjoittamaan analyysiani esimerkiksi lyriikan tai proosan muotoon. Heiltä lainaan asenteen tutkimuksen tekemiseen. En pysty sulkemaan kulttuurisia sensoreitani tai näkemyksiäni pois päältä, vaan ne vaikuttavat väistämättä tekemiini tulkintoihin. Kertoessani, millainen eurooppalainen identiteetti aineistosta mielestäni nousee, kerron samalla uuden kertomuksen samasta aihepiiristä. Näin ollen myös itse osaltani vaikutan siihen, millaiseksi käsitykset eurooppalaisuudesta muodostuvat. En ole tutkimusaiheestani irrallinen tarkkailija, vaan työtäni tekemällä samalla luon ja rakennan eurooppalaisuuden kulttuuria ja kertomusta.

Hyvärisen ja Muszynskin mukaan taiteen – oli se sitten visuaalista, kirjallista tai auditiivista – poliittisen luennan ei tulisi tähdätä lopulliseen työn ”tulkintaan” tai ”analyysiin”. Sen sijaan tulisi tähdätä dialogiin, jossa taideteos säilyttää valtansa haastaa olemassa olevat teoriat, olivat ne sitten poliittisia, filosofisia tai kirjallisia. Tämän dialogisen jännitteen vuoksi ei luonnollisestikaan voi olla yhtä tiettyä strategiaa poliittisen luennan apuna. Lukijat itse osallistuvat yhdistettyyn taiteelliseen ja poliittiseen prosessiin, kun taiteen poliittista ulottuvuutta tehdään merkitykselliseksi. (Hyvärinen–Muszynski 2008, 20.) Tällä perusteella en edes yritä väittää tuottavani jotain lopullista analyysia aineistonani olevasta teoksesta tai eurooppalaisesta identiteetistä. Sen sijaan toivon, että onnistun tuomaan uuden näkökulman tieteelliseen keskusteluun eurooppalaisesta identiteetistä ja että osoitan kaunokirjallisuuden olevan myös relevantti aineisto tällaisen tutkimuksen piirissä.

4. EUROOPPALAINEN IDENTITEETTI

4.1. Identiteetti

Identiteetti on samanlainen muotisana yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen piirissä kuin diskurssi ja globalisaatiokin ovat. Käsitettä käytetään paljon, ja se vaikuttaa olevan helppo ottaa käyttöön ilman määritelmää siitä, mitä se itse asiassa pitää sisällään ja mitä ei. Käytön hajanaisuudesta huolimatta identiteettitutkimus kansainvälisessä politiikassa ei kuitenkaan ole merkityksetöntä tai vähäistä. Identiteetillä on merkityksensä kansainvälisissä suhteissa. Syytä on kysyä, ketkä identifioidaan tärkeiksi tekijöiksi kansainvälisen politiikan tapahtumissa tai keiden identiteettiä pidetään relevanttina ja keiden ei. Samoin on tärkeää pohtia sitä, millainen rooli identiteettipolitiikalla on nykyisissä kansainvälisissä suhteissa sekä teoriassa että käytännössä. Kriittiset teoriat kuten feministiset teoriat ja poststrukturalismi avaavat useampia ovia kansainvälisen politiikan tutkimuksessa identiteettitutkimuksen avulla.

4.1.1. Poststrukturalistinen identiteettitutkimus

Identiteetti ja suhde Toiseen ovat olleet keskeisiä kysymyksiä länsimaiselle tieteenfilosofialle jo pitkään. Poststrukturalistisen identiteettitutkimuksen avauksen kansainvälisessä politiikassa teki James Der Derian genealogisella tutkimuksellaan valtioista toistensa Toisina. (Der Derian 1987.) Poststrukturalistisen identiteettitutkimuksen muita uranuurtajia ovat esimerkiksi Michael J. Shapiro ja David Campbell. He käsittävät identiteetit diskursiivisina, historiallisina ja suhteessa Toisiin muodostuvina.

Shapiro otti itse/toiset-dikotomian käsittelyyn omassa tutkimuksessaan (1988). Paitsi että hän totesi ulkopolitiikan yleisesti ottaen olevan toiseuden luomista, hän myös käsitteli vanhaa tutkimusta sodan ja rauhan tematiikan alueella. Carl von Clausewitzia pidetään usein kirjoittajana, jolla oli puhtaan instrumentaalinen näkemys sotaan. Sodan ilmiötä kohdellaan epistemologisesti, jolloin toimija reagoi ulkoiseen uhkaan tietyllä tavalla. Shapiro tarjosi vaihtoehdoisen lukutavan, jossa sota on itse asiassa Clausewitzille ontologinen ilmiö. Sota onkin olennainen osa *olemista*. Sota syntyy hyveellisen itsen tuottamisen, ylläpitämisen ja uudelleentuottamisen kautta, toisin sanoen se on tapa (miehille) saavuttaa ideaalinen subjektiivisuuden muoto. (Neumann 1999, 23.)

David Campbell jatkoi Shapiroin työtä monografiassaan *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity* (1992) esittämällä käytännössä analyysin ulkopolitiikasta, joka luo Toista. Tutkimus on kuvaus siitä, miten Yhdysvaltain ulkopolitiikka on jatkuvasti tuottanut Toista Cortésin ajoista aina Persianlahden sotaan saakka. Käyttämällä Judith Butlerin huomioita

Campbell toi esiin identiteettien poliittisuuden ja siten vielä syvensi kansainvälisen politiikan ymmärrystä aiheesta. (Campbell [1992] 1998, *passim*.)

Poststrukturalistisessa identiteettitutkimuksessa on pyritty myös etsimään Euroopalle ja Euroopan unionille ensisijaisia Toisia. Esimerkiksi Iver B. Neumann on asettanut muun muassa Turkia ja Venäjää Euroopan Toisen rooliin. Ole Wæverin tutkimuksessa puolestaan Euroopan oma historia on Toisen tehtävissä.²⁸

4.1.2. Konstruktivistisesta identiteettitutkimuksesta ja sen kritiikistä

Poststrukturalistinen ja muiden kriittisten koulukuntien identiteettitutkimus pysyi kuitenkin pitkään kansainvälisen politiikan tieteenalan marginaalissa. Vasta konstruktivismiin myötä valtioiden identiteetit siirtyivät tieteenalan valtavirran tutkimuksen keskiöön. Alexander Wendtiä yleisesti pidetään sellaisena auktoriteettina, joka esitteli valtioidentiteetit kansainvälisen tutkimuksen vakavasti otettavaksi kohteeksi 1990-luvun alkuvuosina. Wendtin mukaan integraation perusedellytys on identiteeteissä tapahtuva muutos. (Wendt 1994, 384.) Hän kritisoi etenkin Kenneth Waltzin neorealismia ja sen kyvyttömyyttä nähdä valtioita muuten erilaisina kuin voimavarojensa suhteen. Hänen keskeinen argumenttinsa oli, että identiteetit ovat aina sosiaalisesti rakennettuja eivätkä ne periydy materiaalisista voimavaroista. (Wendt 1992.) Kuten neorealistit, Wendtkin keskittyy silti vain valtioiden välisiin suhteisiin: hän näkee valtiot kansainvälisen politiikan perustoimijoina. (Lehti 2004, 55.)

Erik Ringmar kritisoi Alexander Wendtin konstruktivismia siitä, ettei se avaa polkuja käytännön strategioille. Hänen mielestään kysymys materian tai kulttuurin ensiarvoisuudesta ei ole olennainen, vaan tutkimuksen kohteena on merkitysten tuottaminen. Teoksessaan *Identity, Interest and Action* (1996) Ringmar esittää, että Ruotsi liittyi kolmikymmenvuotiseen sotaan rakentaakseen kansallista identiteettiään. Tutkimus oli uraa uurtava, sillä aiemmin sodan tapahtumia ei oltu esitetty identiteettipolitiikan kannalta. Selkein ero Wendtiin on Ringmarin tutkimuksessa kertomuksen eli narratiivin keskeisyys: hänen mukaansa ihmiset ja yhteisöt kuten kansat, valtiot ja kaupungit määrittävät itsensä tarinoiden avulla. (Lehti 2004, 55–57.) Näin ollen tarinat olisivat tapa, jolla identiteettejä luodaan.

Ringmaria on kritisoinut muun muassa Iver B. Neumann siitä, että tämän tutkimuskohteena ovat vain kuninkaat (Kustaa II Aadolf ja Vasa-kuninkaiden tarinat) ja sen vuoksi yhteys valtioon tai kansaan jää hieman epäselväksi. Ringmar nostaakin osan tarinoista esille merkittävämpään rooliin kuin toiset. Neumannin mielestä tällöin saattaa olla mahdollista, että katveeseen jää muita

---

²⁸ Näistä Euroopan Toisista myöhemmin lisää.

tarinankertoja, tarinoita tai muunnelmia tarinasta. (Neumann 1997, 323–325.) Neumann myös itse korostaa tarinoiden ja tarinankertomisen merkitystä, mutta samalla hän korostaa tarinoiden suhdetta jokapäiväisiin käytäntöihin: uuden käytännön omaksuminen vaatii sen sovittamista vanhoihin käytäntöihin ja sen luonnollistamista. (Neumann 2002, 629–637.) Näin ollen identiteetit ja niiden muutokset ovat jatkuva luova prosessi.

Wendtiä on kritisoitu etenkin siitä, että hän pitää neorealistien tapaan kansainvälistä järjestelmää autonomisena ja muusta yhteiskunnasta erillisenä anarkistisena järjestelmänä. Koko kansainvälisten suhteiden piirissä käydyssä keskustelussa on käynyt ilmi, että toimijat ovat suhteellisen yhtä mieltä siitä, että identiteeteillä, intresseillä ja toiminnalla on jonkinasteinen yhteys toisiinsa. (Lehti 2004, 57–59.)

Katja Keisala kritisoi konstruktivistista EU-tutkimusta, joka hänen mukaansa kaipaa kriittisempää otetta. Konstruktivistisessa tutkimuksessa teoriaa ei käsitetä käytännöksi, joka vaikuttaa maailmaan uudelleen tuottamalla subjektiviteetteja ja rakenteita. Toisaalta teoria ei myöskään käsittele tutkijan, tutkimusyhteisön ja tieteen roolin yhteyttä sosiaaliseen maailmaan ja sen rakentumiseen. EU-tutkimuksessa on keskitytty lähinnä normien merkitykseen, identiteettien rakentumiseen sekä Euroopan unionin toimijuuteen ja vaikutusvaltaan. Tutkimuksen marginaaliin tai jopa ulkopuolelle jää esimerkiksi se, millainen kansainvälinen todellisuus rakentuu sitä myöten, kun Euroopan unioni rakentaa identiteettiään. Eurooppalaisten normeja tutkittaessa on puolestaan unohdettu analysoida valtaa, mikä kertoisi, miksi tietyntylaiset normit ovat vallassa, ketä ne suosivat ja kenen asettamia ne ovat. EU:n identiteetin tutkimus siis kaipaa analyysia, joka kyseenalaistaa vallitsevan todellisuuden ja ottaa huomioon vallan merkityksen todellisuuden rakentumisessa. Tutkimus on lähinnä vain uusintanut vallitsevia käsityksiä toimijuudesta ja rakenteista. (Keisala 2008, 52–57.)

Eniten keskusteluja ovatkin aiheuttaneet ne kysymykset, jotka myös itseäni kiinnostavat: kenen ja keiden identiteeteistä puhutaan, ketkä ovat valideja tarinankertoja, ketkä tarinoiden yleisöä, ja ennen kaikkea ketkä jäävät politiikan marginaaliin? Itse näen suureksi ongelmaksi Wendtin sosiaalisessa konstruktivismissa sen, ettei se pysty ottamaan huomioon epävakaita identiteettejä: näkemys olettaa, että murrosta seuraa aina uusi vakaa valtioidentiteetti. Identiteetit kuitenkin muuttuvat koko ajan ja ovat jatkuvassa prosessinomaisessa liikkeessä. Mielestäni kansainvälisten suhteiden suurimpia haasteita identiteettitutkimuksessa onkin juuri valtiokeskeisyyden murtaminen.

4.1.3. Oma lähtökohtani identiteetin käsitteeseen

Marysia Zalewskin ja Cynthia Enloen mukaan vielä jokin aika sitten useimmat kansainvälisten suhteiden teoreetikot kuvittelivat, ettei heidän tarvitse pohtia sitä, minä ihmiset pitävät itseään ja

miten omakuva muokkaa ihmisten toimintaa sekä paikallisesti että kansainvälisesti. Zalewski ja Enloe perustellusti vakuuttavat identiteettiä koskevien kysymysten välttelyn olevan intellektuellisesti naiivia.²⁹ Etenkin feministiset tutkijat ovat kannustaneet kansainvälisen politiikan tieteenharjoittajia kiinnostumaan identiteettipolitiikasta. Katsottaessa syvemmälle kansallisvaltion sisälle voidaan kysyä, kuka todella saa puhua kansakunnan tai valtion puolesta ja kuka puolestaan marginalisoidaan ja vaiennetaan. Feministien vaatimusten mukaan ovat lähteneet myös kriittiset teoreetikot ja postmodernistit kiinnittämään huomiota siihen, miten identiteetti on rakentunut ja miten se vaikuttaa päätöksiin sekä toimintaan. Selittääkseen kylmän sodan jälkeistä maailmaa on tutkijan ymmärrettävä myös identiteettipolitiikkaa. (Zalewski–Enloe 1995, 279–281.)

Viholliskuvat ja me/toiset-asetelmat ovat olennaisia paitsi kansainväliselle politiikalle, myös identiteeteille. Identiteetti nähdään usein meidän ja toisten välisenä rajanvetona ja vastakkainasetteluna, jopa sotien selityksenä. Siksi tutkimuksessa on pohdittu mahdollisuutta poliittisista toimijoista, joiden identiteeteistä vastakkainasettelu puuttuisi kokonaan. Identiteetti muodostuu kuitenkin aina suhteessa toiseen. (Diez 2004, 320–321.) Tärkeää on huomata, että muut eivät ole pelkästään uhka omalle identiteetillemme vaan voivat toimia myös identiteettimme rakentajina. Tavallaan identiteettimme siis sisältää muut. David Campbell kutsuu tätä ilmiötä radikaaliksi keskinäisriippuvuudeksi, jossa toimijan olemassaolo ja alkuperä perustuu itsen ja Toisen väliseen suhteeseen. (Campbell 1993, 95.)

Konventionaaliset identiteetikategoriat eivät ole enää itsestään selviä. Vanhan mallin ryhmäidentiteetin kuvaaminen perustuu poissulkevaan muotoon: me vs. toiset, sisäpiiriläiset vs. ulkopuoliset, kansalaiset vs. ulkomaalaiset. Jännitteitä ilmenee, kun yhteentörmäyksessä ovat ihmisten erilaisuus sekä nykyvaatimukset globaalista yhteistyöstä ja yhteensopivista identiteeteistä. Enloen ja Zalewskin mukaan kansainvälisten suhteiden tutkijoiden pitäisikin pysähtyä hetkeksi, ennen kuin he tyytyvät tutkimaan vain kansallista, yhteiskunnallista tai valtion identiteettiä. Tämä kolmijoukko saattaakin olla vain jäävuoren huippu, sillä myös rotu, etnisyys, luokka, sukupuoli, ikä ja tulot voivat olla tekijöitä, jotka kannustavat ihmisiä liittymään yhteen siten, että sillä on vaikutusta kansainväliseen politiikkaan. (Zalewski–Enloe 1995, 287–289.)

Myöskään eurooppalaisen identiteetin tutkimuksessa ei pidä pitäytyä vain Euroopan unionin tai eurooppalaisten valtioiden tasolla. Saattaakin olla, että eurooppalaiset kansakunnat eivät tunne juurikaan yhtenäisyyttä keskenään, kun taas eurooppalaiset naiset saattavat yhdistyä keskenään. Toisaalta esimerkiksi aineistonani olevasta romaanista nousee käsitys siitä, että Euroopan unioni on

---

²⁹ Halutessasi tutustua tarkemmin identiteetistä käytyyn keskusteluun katso esimerkiksi Linjakumpu – Villa – Jukarainen (toim.) (2003), *Sodan ja rauhan identiteetit* ja Lapid – Kratochwil (eds.) (1996), *The Return of Culture and Identity in IR theory*.

rikkaiden projekti, joka luo yhteenkuuluvuuden tunteen eurooppalaiselle yläluokalle. Siinä tapauksessa tulot olisivatkin tekijänä eurooppalaisuuden käsitteen rakentumisessa. Joka tapauksessa identiteetintutkimuksessa on otettava huomioon myös valtiotason alapuolella tapahtuvat identiteetinmuodostukset, joihin saattaa myös kirjallisuus vaikuttaa.

Epäluulon pitäisikin herätä kaikkea sitä kohtaan, mikä näyttää luonnolliselta tai väistämättömältä. Moni tahallinen laskelmoinnin tulos on näyttänyt aluksi luonnolliselta. Luonnon järjestykseen on vedottu esimerkiksi silloin, kun muut kuin valkoihoiset on pidetty ulkona yliopistoista tai armeijan johtoasemista. Myös naisen aseman perusteena on käytetty (ja käytetään edelleenkin) sitä väitettä, että naisen luonnollinen paikka on kotia ja lapsia hoitamassa. Luonnollisuuteen ja väistämättömyyteen vetoaminen suojelee puhujaa kriittiseltä tarkastelulta. (Emt, 288.) Tämän vuoksi on tärkeää suhtautua myös eurooppalaiseen identiteettiin kriittisesti. Onko sellaista ylipäätään olemassa, ja ketkä hyväksytään eurooppalaisiksi? Pidetäänkö eurooppalaista identiteettiä luonnollisena, ja jos näin on, mistä sellainen käsitys pohjaa? Miksi on luonnollista, että saksalaiset ja ranskalaiset ovat eurooppalaisia mutta Balkanilla asuvien kohdalla tämä ei olekaan enää niin selvää?

Identiteettien rakentamisella on merkittävä rooli tämän päivän kansainvälisessä politiikassa, ja sen merkittävin työkalu on kieli. Kieli ei ole pelkästään nimeävä väline, vaan se on myös uutta luova, sillä kielellä on voima luoda merkityksiä. (Emt, 289–290.) Tässä tullaan poststrukturalismista tuttuun tekstuaalisuuteen. Zalewskin ja Enloen mielestä identiteettipolitiikalla on paitsi ratkaiseva myös monimutkainen osa. Identiteettien rakentaminen, kansainvälistäminen, kieltäminen tai takaisin saaminen toimii jatkuvasti maailmanpolitiikan näyttämöllä sekä kulissien takana. Luomalla rajat, jotka erottavat yhden kansainvälisen järjestelmän osan toisesta, muodostetaan rajojen sisälle tunnistettavissa oleva ”itse” tai ”me” sekä rajojen ulkopuolelle tunnistettavissa olevat Toiset. Rajat kuitenkin muuttuvat, ja uusien rajojen myötä syntyy myös uusia identiteettejä. (Emt, 300–301.)

4.2. Eurooppalainen identiteetti

Seuraavassa käsittelen tutkimusta eurooppalaisesta ja EU-identiteetistä. Ensimmäisessä alaluvussa käsittelen perinteisiä käsityksiä eurooppalaisuudesta ja eurooppalaisesta identiteetistä. Tämän jälkeen siirryn pohtimaan toiseutta ja Toisia osana eurooppalaista identiteettiä. Tämän jälkeisissä kahdessa alaluvussa käsittelen Euroopan unionin omaa identiteettiprojektia ja siihen liittyen kulttuurin merkitystä identiteetin luomisessa.

4.2.1. Eurooppalaisuudesta

Perinteisesti on ajateltu eurooppalaisen identiteetin rakentuneen antiikista periytyvään kolmijalkaan, jonka tukipylväinä ovat kreikkalainen kriittinen ajattelu ja demokratian perintö, roomalainen laki ja järjestys sekä kristinuskon sanoma. (Mikkeli 1996, 6.) Toisaalta on erotettavissa myös kolme erilaista (Länsi-)Eurooppaa. Yksi näistä on vastauskonpuhdistuksen katolisuudesta ponnistava yhteisen Euroopan traditio, toinen kansallisvaltioiden Eurooppa ja kolmas yksilöiden vapauksista ja oikeuksista kasvava Eurooppa. Nämä traditiot vaikuttavat merkittävästi eurooppalaisuuden ja eurooppalaisten poliittisten identiteettien kehittymiseen. (Tiilikainen 2004, 22.) Mielenkiintoista onkin se, miten Veronica Pimenoffin *C* esittää eurooppalaisuuden. Pohjaako *C*:ssä eurooppalaisuus mainittuun antiikin kolmijalkaan, kansallisvaltioiden perinteeseen tai katolisuuden yhteiseen Eurooppaan? Jos näin on, millä tavalla nämä ilmiöt määrittävät eurooppalaisuutta: valtavirran mukaisesti vai sitä vastustaen? Vai rakentaako *C* eurooppalaisen tradition aivan jonkin muun ilmiön luomalle perustalle?

Eurooppalaisuuden käsite ei ole ongelmaton. Suomen liittyessä Euroopan unioniin puhuttiin siitä, kuinka maa liittyisi Eurooppaan. Tuossa yhteydessä termi Eurooppa kuitenkin viittasi vain osaan maantieteellisestä kokonaisuudesta ja palveli vain tiettyjen väestöryhmien etua. (Mikkeli 1996, 4.) Eurooppalaisuus tarkoitti länsieurooppalaisuutta. Myös Euroopan yhteisen historiallisen muistin olemassaolon voi kyseenalaistaa, sillä vain niillä kansoilla, joilla on oma valtiollinen historia, on toistaiseksi ollut painoarvoa Euroopan historiallisessa perinnössä. Voidaan kysyä, ovatko esimerkiksi juutalaiset eurooppalaisia, sillä tähänastisessa eurooppalaisessa historiankirjoituksessa heille on varattu vain uhrin osa. (Emt, 5.)

Euroopalla ei ole tarjota myyttien, symbolien tai seremonioiden tasolla mitään esimerkiksi kansallisiin itsenäisyyspäiviin verrattavissa olevaa. Kuitenkin Euroopan unionille on tullut yhteisöllisyyden etsinnässään käyttöön nationalismille tyypilliset symbolit (kuten lippu, vuosipäivä ja yhteinen passin väri)³⁰. Euroopan unionin piirissä on korostettu ajatusta ykseydestä erilaisuudessa, minkä mukaan kansalliset erityispiirteet säilyisivät, mutta ne myös kohtaisivat toisensa joidenkin yhdistävien nimittäjien alla. Tämä ajatus on kuitenkin jäänyt varsin abstraktille tasolle ilman varsinaista konkreettista sisältöä. (Mikkeli 1996, 5–7.)

Toisaalta voidaan kysyä, onko tällaisille nationalistisille symboleille tarvetta. Eurooppa tai Euroopan unioni ei ole kansallisvaltio. Kuten Katja Keisala toteaa, Euroopan integraation tutkiminen oli kansainvälisten suhteiden tutkimuksen kentällä pitkään marginaalissa juuri siksi, että

---

³⁰ Merkittävimmäksi eurooppalaiseksi nationalistiseksi symboliksi on noussut yhteinen valuutta, jota ei vielä ollut vuonna 1996, kun Heikki Mikkeli kirjoitti tekstinsä.

integraatiota ei voitu selittää valtioiden keskeisyyttä ja anarkiaa painottavissa valtavirran teorioissa. (Keisala 2008, 46.) Miksi Eurooppa ja EU siis tarvitsisivat nationalistisia symboleja, jotka itse asiassa tuottavat kilpailevaa identiteettiä kansallisten identiteettien rinnalle? Olisiko esimerkiksi mahdollista ajatella Euroopan unionia ikään kuin postmodernina yhteisönä, joka on siirtynyt kansallisvaltioiden ajasta eteenpäin?

4.2.2. Euroopan Toinen

Maastrichtin sopimuksella perustettiin EU-kansalaisuuden käsite, joka luo taloudellisia ja poliittisia oikeuksia, joiden haltijuus perustuu pysyvään oleskeluun unionialueella pikemminkin kuin kansalaisuuteen. Silti jäsenvaltiot toimivat edelleen portinvartijoina EU-kansalaisuuden suhteen, että vasta jonkin EU:n jäsenmaan kansalaisena voi päästä osalliseksi unionikansalaisuudesta. (Tiilikainen 2004, 24–25.) Yhtenäisyyden sijaan onkin käynyt niin, että vastapooliksi eurooppalaisuudelle on nousemassa arabimaailma – tämä herättää kysymyksen, onko vihollisuus ja toiseus loppujen lopuksi se rajaava tekijä, joka antaa eurooppalaiselle identiteetille edes jonkinlaisen sisällön. (Mikkeli 1996, 7.)

Gerard Delantyn³¹ mielestä eurooppalainen identiteetti on enemmän pragmaattinen kysymys kuin ilmiö, joka perustuisi etnosentrisiin ennakkoluuloihin muista kansoista. Eurooppa ei ole olemassa muuten kuin diskursiivisena konstruktiona, eikä eurooppalaisia, joilla on yhteinen menneisyys, ole olemassa. (Delanty 2005, 76–77.) Konstruktivistinen tutkimus onkin perinteisesti keskittynyt EU-tutkimuksessa eurooppalaisen identiteetin luonteeseen, integraation aiheuttamiin muutoksiin kansallisissa identiteeteissä ja siihen, millainen eurooppalainen identiteetti voidaan rakentaa kansallisten identiteettien yläpuolelle. (Christiansen 2001, 14.)

Sen sijaan poststrukturalistit ovat olleet kiinnostuneita löytämään Euroopalle ja Euroopan unionille keskeisiä Toisia. Iver B. Neumann tukee identiteettikäsitystäni siitä, että suhteet Toisiin ovat muuttuvia mutta ne ovat aina olemassa. Hänen mukaansa kyse ei ole siitä, onko Toisia olemassa, vaan siitä, miten Toiset nähdään. Ovatko he ystäviä, kanssakulkijoita vai vihollisia? (Keisala et. al. 2002, 81.) Näin ollen eurooppalainen identiteetti – kuten mikä tahansa identiteetti – tarvitsee olemassaololleen Toisen. Tämän Toisen ei kuitenkaan ole tarpeen olla vihollinen. Vaikka Eurooppa-tutkimuksessa on todettu, ettei eurooppalaisuus ole rakentunut viholliskuvien varaan, mielestäni siitä huolimatta identiteettiä rakennetaan myös vääränlaisen toiseuden varaan. Islamia nostetaan huolestuttavalla tavalla eurooppalaisuuden käsitteelliseksi vastakohtaksi. Esimerkiksi

---

³¹ Gerard Delanty asettuu tieteenalalla konstruktivistisen tutkimuksen perinteeseen. Kuten edellä tuli esille, näen itse ongelmallisena ja kapea-alaisena tutkimussuunnan valtiokeskeisyyden, jota on sovellettu myös Euroopan unionin identiteetin tutkimuksessa.

Ranskassa maan siirtolaispolitiikka aiheuttaa jatkuvasti levottomuutta islaminuskaisessa väestössä. Euroopan komission puheenjohtaja José Manuel Barroso puolestaan vaati unionin tukea paaville tämän syksyllä 2006 kohua aiheuttaneissa Muhammed-lausunnoissa.

Poststrukturalistit ovat esittäneet Euroopan Toisiksi muun muassa Venäjää ja Turkia, joista jälkimmäinen liittyy läheisesti myös edellä mainittuun kysymykseen islamin uskosta. Iver B. Neumann on käsitellyt Turkin toiseutta Eurooppaan nähden aina keskiajasta nykyaikaan asti. Turkin modernisaation jälkeen maata ei enää nähdä niin keskeisenä toisena kuin aiemmin, mutta osana Eurooppaa sitä ei vielääkään nähdä. Alankomaiden EU-presidenttiyden aikana tammikuussa 1997 ulkoministeri Hans van Mierlo piti Euroopan parlamentille puheen, jossa hän totesi, että oli aika myöntää, että keskeinen ongelma Turkin mahdollisessa EU-jäsenyydessä oli päästää laaja muslimivaltio unionin jäseneksi – ei suinkaan talouskysymykset, kuten virallinen selitys kuului. Tämän päivän representaatiot Turkista siten kantavat aiempien historiallisten representaatioiden taakkaa, jolloin ottomaanien valtakunta näyttäytyi muslimivaltiona kristittyjen vihollisena. Nämä samat asiat vaikuttavat nykyiseen turkkilais-eurooppalaiseen diskurssiin, joka puolestaan on osa eurooppalaista identiteettiä käsittelevää keskustelua. (Neumann 1999, 60–62.)

Siinä, missä Turkin esittäminen Toisena eurooppalaisen identiteetin muodostuksessa selittyy pitkälti historiallisella muistilla, Venäjä on usein fokuksena Euroopan turvallisuusdiskurssissa. Tämä näkyy päivittäisissä EU:n ja Naton laajenemiseen liittyvissä kysymyksissä. (Neumann 1999, 65.) Tällä hetkellä Venäjän representaatiot koskevat enemmän valtion tulevaisuutta kuin nykyisyyttä. Venäjä usein nähdään eurooppalaisten talous- ja poliittisten käytäntöjen omaksujana. Ajatus Venäjästä oppijana toisaalta sisältää ajatuksen, että Venäjä on muuttumassa enemmän ”meidän” kaltaiseksemme ja siten pienemmäksi uhaksi. Tosin Neumann huomauttaa, että jo viisisataa vuotta Venäjä on *juuri* sivistynyt ja *juuri* tullut mukaan eurooppalaiseen politiikkaan. Yhdeksänkymmentäluvun puolivälistä saakka eurooppalaisessa keskustelussa on puhuttu Venäjän olevan transitiotilassa. (Emt, 107–110.) Toisaalta viimeaikaiset maailmanpolitiikan tapahtumat, kuten esimerkiksi Georgian ja Venäjän välinen sota, ovat olleet omiaan kiihdyttämään keskustelua Venäjästä uhkana. Euroopan turvallisuusdiskurssissa on puhuttu myös energiapolitiikasta: useat tahot ovat olleet huolissaan Euroopan energiansaannista, jos Venäjä suuntaakin energiakauppaansa Aasiaan. Jälleen Venäjän mahdollinen toiminta näyttäytyy mahdollisena uhkana Euroopalle. Neumann toteaaakin, että näyttäisi siltä, että Euroopan representaatio on sidottu ajatukseen venäläisestä Toisesta. (Emt, 111.)

Euroopan Toisena on nähty myös sen oma historia ja siinä etenkin toinen maailmansota. Esimerkiksi Ole Wæver on tutkinut eurooppalaista identiteettiä juuri tältä kannalta. Sen sijaan, että

yhteiset esivanhemmat tai yhteinen jaettu kulttuuri olisi kollektiivisen identiteetin perustana, tarina eurooppalaisesta turvallisuudesta voisi luoda yhteenkuuluvuuden tunnetta ja jaetun identiteetin. (Wæver 1996, 128.) Tämän puolesta puhuu myös Euroopan unionin EUROPA-palvelusta löytyvä koululaisille suunnattu julkaisu *Tutkimusretkellä Euroopassa*³², joka ”kertoo Euroopan tarinan yksinkertaisesti ja selkeästi”. Julkaisussa kerrotaan Euroopan olevan kaunis tieteen ja taiteen maanosa, jota sodat ja erimielisyydet piinasivat vuosisatojen ajan. Nyt kuitenkin jo 50 vuoden ajan eurooppalaiset valtiot ovat lähentyneet toisiaan ”rauhan, ystävyyden ja yhtenäisyyden merkeissä” paremman Euroopan ja paremman maailman puolesta. Tässä asetelmassa Toinen todellakin näyttäisi olevan historia. Thomas Diezin mukaan tällainen menneisyydessä oleva Toinen onkin laadullisesti parempi kuin maantieteellisesti poikkeava toinen, sillä se tuottaa vähemmän vihamielisiä käytäntöjä identiteetin rakentamisessa. (Diez 2004, 319.) Myös Neumann on varoittanut Samuel Huntingtonin *Clash of Civilizationsin* (1993) kaltaisista tutkimuksista, joissa toiseutta käytetään politiikanteon välineenä tietyn kollektiivisen identiteetin yhteen liimaamiseksi. (Neumann 1999, 37.)

Minua kiinnostaa tutkimuksessani se, käyttääkö C hyödykseen toiseutta kuvatessaan eurooppalaisuutta ja Euroopan unionia. Jos näin on, kuka toisen roolissa on? Asettuuko Toiseksi islam, kuten Neumannin mukaan Turkin jäsenyysneuvotteluiden yhteydessä on todettu, vai onko Toisen roolissa Venäjä tai kenties jokin muu maantieteellinen alue? Kiinnostavaa on myös se, miten eurooppalainen historia asettuu suhteessa eurooppalaisuuteen: onko maailmansotien aikainen historia Toinen vai pohjaako eurooppalaisuus joiltain osin maailmansodista alkaneeseen linjaan?

4.2.3. EU:n projektista

Ajatus eurooppalaisesta identiteetistä ei ole uusi. Jo vuonna 1973 yhdeksän Euroopan talousyhteisön jäsenmaata allekirjoitti Kööpenhaminassa julistuksen eurooppalaisesta identiteetistä. Dokumentin tarkoituksena oli auttaa määrittelemään jäsenmaiden suhteita yhteisön ulkopuolella oleviin maihin sekä niiden velvollisuuksia ja paikkaa maailmanpolitiikassa. Julistuksessa oli kyse nimenomaan ”virallisesta” eurooppalaisesta identiteetistä. Eurooppalainen identiteetti on kuitenkin mahdollista käsittää myös kulttuuriseksi, yleismaailmalliseksi identiteetiksi ennemmin kuin ylikansalliseksi tai viralliseksi EU-identiteetiksi, jolla on jännitteitä kansallisen identiteetin kanssa. (Delanty 2005, 56–58.)

Krista Salon mukaan EU-identiteetin luomisprojektissa merkittävänä tekijänä on itsehillintä, sillä keskeisiä kollektiivista identiteettiä kuvaavia metaforia ovat ”rauhan projekti”, ”sovinnonteon symboli” sekä ”vakauden ja rauhan katalysaattori”. Kollektiivista identiteettiä kuvaava narratiivi

³² Ks. http://ec.europa.eu/publications/young/index_fi.htm#raspberry

esittää eurooppalaisen integraatioprosessin mallina, joka on onnistunut takaamaan rauhan jäsenmaiden välille. Tämän se on tehnyt tiiviin taloudellisen ja poliittisen yhteistyön sekä niitä varten rakennettujen instituutioiden avulla. Sen lisäksi integraation myötä on onnistuttu lujittamaan demokratiaa ja vakiinnuttamaan hyvinvointia. (Salo 2002, 42–43.) Identiteetin rakentaminen ja siinä tapahtunut muutos pohjaa pyrkimykseen kasvattaa Euroopan ulkopoliittista roolia. Tämäkin tapahtuu Salon mainitseman itsehillintänarratiivin kautta, sillä unioni korostaa taloudellisia, poliittisia ja siviilikriisinhallinnan keinoja. (Emt, 50–51.) Jos Salon esille tuomat ilmiöt, kuten EU rauhan projektina sekä demokratian ja vakauden ylläpitäjänä, ovat osa unionin identiteettiinsä tavoittelemaa sisältöä, on syytä kysyä, näkyvätkö ne myös C:ssä osana Euroopan unionia. Tavoitteleeko EU myös teoksen maailmassa ulkopoliittisen roolinsa kasvattamista siviilivallaksi identifioitumisen kautta vai jotain muuta reittiä? Onko unionin ulkopoliittinen rooli ylipäättään kasvusuunnassa teoksessa?

Yhdyn Gerard Delantyn siinä, että on tärkeää ymmärtää, ettei eurooppalainen identiteetti perustu minkään ”eurooppalaisen kansan” ilmaisuun. Vaikka henkilökohtaisia eurooppalaisia identiteettejä pystytään tunnistamaan eurooppalaisten yhteiskuntien väestöstä, ei eurooppalaisesta kollektiivisesta identiteetistä ole juurikaan todisteita. (Delanty 2005, 67–68.) Tämä ei vähennä kuitenkaan sen merkitystä, että Euroopan unionissa pyritään rakentamaan yhteiseen historiaan ja yhteiseen kohtaloon perustuva identiteetti. Molemmat käsitteet ovat kuitenkin kyseenalaistettavissa. Kenen historiaa kerrotaan, kenen haluama kohtalo toteutetaan? Millaisia identiteettejä pyritään jättämään marginaaliin ja kuinka vaarallista on jättää ne huomiotta?

4.2.4. (Populaari)kulttuuri identiteettiprojektin osana

Delantyn mielestä on kyseenalaista, pystyykö Euroopan unioni luomaan kansallisvaltioon verrattavissa olevaa yhteistä, kollektiivista identiteettiä. Varmana hän kuitenkin pitää sitä, että unionilla on yhä enemmän vaikutusta ihmisten henkilökohtaisiin identiteetteihin. Hänen mukaansa Brysselin selkeän identiteettiprojektin sijasta huomio tulisi keskittää myös laajempaan eurooppalaiseen kulttuuriseen identiteettiin, joka on irrallinen unionin käytännöistä ja politiikasta. Tässä tapauksessa on syytä puhua yksikön sijaan eurooppalaisista identiteeteistä monikossa (alueellisista, poliittisista, kansallisista), joita yhdistää laaja kulttuurinen käsitys Euroopasta. Euroopan unioni käy esimerkkinä kategorisesta identiteetistä, joka sisältää useita identiteettejä alapuolellaan. Kun nämä alapuolella olevat identiteetit muuttuvat esimerkiksi uusien jäsenvaltioiden myötä, muuttuu myös unionin identiteetti. (Delanty 2005, 55.) Gerard Delanty ei kuitenkaan kiinnitä huomiota suhteen vastavuoroisuuteen juuri muuten kuin valtioiden ja alueiden tasolla. Käsitteeni mukaan identiteetti on relationaalinen, jolloin sitä on käsiteltävä suhteena, jossa

toimijoita on useampi. Erityisen tärkeää on myös tutkia sitä, miten ihmisten henkilökohtaisilla identiteeteillä on vaikutusta Euroopan unionin identiteettiin, eikä ainoastaan toisin päin.

Kun puhutaan EU-identiteetistä tai laajemmasta käsitteestä, eurooppalaisesta identiteetistä, kannattaa muistaa, että myös Euroopan unioni on käyttänyt ja käyttää kulttuuria sekä kulttuurisia tuotteita yhteiseen kohtaloon perustuvan identiteetin rakentamiseksi. Esimerkiksi unionin erillisviraston Euroopan ympäristökeskuksen (EYK) sivuilla on lapsille suunniteltu ja 24 kielellä ilmestyvä interaktiivinen sarjakuva, jota voi pelata ympäristökeskuksen verkkosivuilla. Ekoagentit-sarjakuvassa³³ 9–14-vuotiaat lapset voivat ryhtyä salaisiksi ekoagenteiksi, jotka jahtaavat ympäristökonnia ja samalla oppivat suojelemaan luontoa. *Myrkyjoen salaisuus*³⁴ on jännityssarjakuva, joka tutustuttaa lapset Euroopan parlamentin toimintaan. *Kapteeni Euro*³⁵ on puolestaan eurooppalainen supersankari, joka taistelee yhdentyneen Euroopan puolesta Dr. D. Viderin johtamaa vihollisjoukkoa vastaan. D. Viderin paha suunnitelma, kuten nimi jo viittaa, on saada Eurooppa jakaantumaan ja perustaa oma imperiuminsa.

Lapsille kohdennetut sarjakuvat, kuten viimeksi mainittu Kapteeni Euro, hätkähdyttävät propagandallaan. Profiloitumista hyvän puolelle jatkuvassa taistelussa paha vastaan ei ole edes yritetty peitellä poliittisen korrektiuden taakse. Paitsi että sarjakuvat luovat eurooppalaista kollektiivista identiteettiä toiseuden kautta, merkittäväksi ilmiöksi nousee myös hyvä/paha-asetelma. Mielenkiintoinen kysymys onkin, kuka tai mikä on tämä Euroopan hyvyyden vastavoimana toimiva paha. Dr. D. Viderin nimestä päätellen vihollinen/Toinen on hajaannus ja jakautuminen sekä sen puolesta toimivat voimat. Onko sotien vainoama historia – jakautunut Eurooppa – jälleen Toisen roolissa?

Euroopan ympäristökeskuksen sivuilla oleva *Ekoagentit*-kisailu voi puolestaan vaikuttaa aluksi viattomalta ympäristönsuojeluun kasvattavalta ilmiöltä. Vaikka sinällään ympäristökasvatukseen tähtäävä sarjakuva on projektina kannatettava, ei pidä luulla, ettei sekin olisi osa poliittista agendaa ja identiteetin muodostamista. Euroopan unionia pidetään siviilivaltana, joka ei juuri käytä sotilaallista voimaa, vaan vastaa uusiin turvallisuusuhkiin niiden vaatimilla uusilla tavoilla. Ympäristöongelmat (kasvihuoneilmiö, saastuminen, puhtaan veden puute, aavikoituminen, ympäristöpakolaisuus) ovat uusista turvallisuusongelmista eniten tapetilla olevia ilmiöitä. Eurooppa on pyrkinyt profiloitumaan ympäristönsuojelun saralla merkittäväksi tekijäksi: ajaessaan globaalivastuullista politiikkaansa unioni myös ottaa itselleen roolin, jossa se johtaa taistelua tätä

³³ Ks. <http://ecoagents.eea.europa.eu/>

³⁴ Ks. <http://www.europarl.europa.eu/elections2004/ep-election/sites/fi/infotainment/>

³⁵ Ks. <http://www.captaineuro.com/>

turvallisuusuhkaa vastaan. Esimerkiksi Henrik Larsen³⁶ on tutkinut sitä, kuinka EU:n identiteettiä muovataan siviilivallan suuntaan.

Lapsille suunnatut EU:n rahoittamat kulttuuriprojektit ovat äärimmäisiä identiteetin rakentajia eivätkä ne mene purematta läpi aikuiselle vastaanottajalle. Näiden lisäksi unioni kuitenkin rahoittaa koko ajan lukemattomia määriä kaunokirjallisuutta, kuvataidetta, elokuvia sekä tiedettä ja tutkimusta. Olisi naiivia kuvitella, etteivätkö niidenkin taustalla toimisi samat intressit, jotka pohjaavat tarkoitukselliseen identiteetin rakentamiseen aivan kuten lapsille suunnatuissa projekteissa. On vaikea uskoa, että unioni rahoittaisi esimerkiksi taidetta, joka tuottaisi identiteettiä unionin projektin vastaisesti. Samoin unionin intressejä tukeva tiede saa todennäköisemmin taloudellista tukea kuin sitä vastustava.

Eurooppalainen identiteetti ei siis pohjaudu mihinkään luonnolliseen yhteiseen historiaan, vaan sitä rakennetaan sosiaalisesti – tietoisesti ja tiedostamatta – eri keinoin. Tässä luomisprosessissa kamppailevat useat tekijät asemastaan eurooppalaisuuden osana. Tämä mielestäni osoittaa, että identiteetti rakentuu kulttuurillisesti ja marginaaliin kamppailemaan elintilastaan jää tekijöitä, jotka aivan samanlaisella oikeutuksella voisivat olla osa vallitsevaa identiteettiä. Samasta syystä on tärkeää tutkia myös kulttuuria, joka tuottaa erilaisia identiteettejä eurooppalaisuudesta. Eurooppa-tutkimuksessa esimerkiksi tutkimus taiteesta, joka tuottaa erilaisia Eurooppa-käsityksiä, on vähäistä. Jos Euroopan unioni tuottaa identiteetin muodostamista varten erilaisia projekteja paitsi muun kulttuurin myös populaarikulttuurin piirissä, on tärkeää ottaa huomioon myös ne kulttuurituotteet, jotka tuottavat marginaalista eurooppalaista identiteettiä ja toisenlaista eurooppalaista historiaa.

4.2.5. Vieläkö on tilaa yhdelle?

Vieläkö siis eurooppalaisen identiteetin tutkijoiden joukkoon mahtuu väkeä vai onko kyse pettävästä suonsilmäkkeestä, jossa tutkimukset ja tutkijat hukkuvat runsauden pulaan? Eurooppa-tutkimuksessa kriittinen kansainvälinen teoria loistaa poissaolollaan siitä huolimatta, että Euroopan integraatio on näyttänyt suvereenin valtion ja anarkistisen järjestelmän merkityksen epävarmuuden. Euroopan unionihan osoittaa nimenomaan sen, kuinka ”toimijoiden identiteetit ja intressit rakentuvat keskinäisessä vuorovaikutuksessa ja kuinka käytännöt muotoilevat toimijaa ja rakenteita”. (Keisala 2008, 45.) Kriittisen kansainvälisen teorian esiinmarssi Eurooppa-tutkimuksessa toisi väistämättä uusia näkökulmia kyseiselle kentälle, kuten esimerkiksi kulttuurin ja taiteen merkityksen identiteettien luomisessa, integraatiopolitiikassa ja marginaalissa olevien ilmiöiden esiinmarssissa.

³⁶ Ks. Larsen, Henrik (2002), ”The EU: A Global Military Actor?” *Cooperation and Conflict* 37 (3), 283–302.

Mielestäni vastaus esittämäni kysymykseen on yksiselitteinen. Eurooppa-tutkimuksessa on aukko, joka vaatii sisällön. Vielä on tilaa yhdelle jos toisellekin.

5. C. KUDELMA.

5.1. Romaanin luonne

5.1.1. Hämähäkit kutoivat itselleen koko maailman

Pimenoffin teoksen alaotsikko on *Kudelman*. Otsikointi paljastaa teoksen ytimen. Teoksessa olevat aihepiirit risteävät keskenään, lomittuvat ja solmivat erilaisia yhteyksiä. Teos on itsessään kudelman, hämähäkinseinin kaltainen rakennelma, jolla ei ole alkua tai loppua, vaan jokainen lanka liittyy toiseen lankaan ja jokaisen aihepiirin välillä on yhteys.

Kerronnan verkkomaisuus vaikeuttaa teoksen tulkintaa. Käytännön tasolla ongelmallista on se, miten jaotella analyysin eri vaiheet kirjoitusprosessissa, jos jokainen aihe risteää toisen kanssa päällekkäin. Olen tehnyt karkean jaon analyysini kannalta merkittävimpien aihepiirien välillä. Tästä huolimatta minun on pakko risteillä aihepiirien välillä kunkin alaluvun sisällä, jotta saisin välitettyä mahdollisimman tarkan kokonaiskuvan. Toisaalta tämä käy mainiona esimerkkinä tapauksesta, joka tukee omaa maailmankuvaani. Aivan kuten tosielämässäkin on mahdotonta irrottaa puhtaaksi kokonaisuudeksi esimerkiksi poliittista elämää, perhe-elämää, työelämää, yksityistä tai julkista, myös Veronica Pimenoffin teoksessa on mahdotonta irrottaa eri osa-alueita toisistaan.

C:n kerronta perustuu pitkiin, älyllisiin dialogeihin, jotka käydään pääasiassa serkusten Kaarlen ja Siljan välillä. Teoksessa on kolmannen persoonan kertoja³⁷, mutta tämä ei ole kaikkietävä. Siinä käytetään sisäistä fokalisaatiota, joka tapahtuu teoksen päähenkilön Kaarlen kautta.³⁸ Fokalisaatio on myös kiinteä, sillä muut henkilöahmot eivät ole fokalisoijina. Kertojan ja Kaarlen ajatukset menevät kuitenkin helposti sekaisin ja välillä on vaikea sanoa, kumpi on äänessä.

Kiinteä fokalisoija on seikka, joka määrittää tulkinnan suuntaa: lukija on riippuvainen Kaarlen havainnoista teoksen maailmassa, ja koska Kaarlen henkilöahmo on vajavainen siinä kuin kuka tahansa reaali maailmassakin elävä ihminen³⁹, hänen havaintojaan tai ajatuksiaan ei voida pitää

³⁷ Ns. hän-kertoja.

³⁸ Ensimmäisen kerran käsitteen toi keskusteluun Gérard Genette vuonna 1980 korvatakseen vielä ongelmallisemman käsitteen ”näkökulma”. Genetten mukaan fokalisaatio ilmaisee, kuka näkee tai kuka puhuu. Fokalisaation käsite on hyvä osata erottaa kertojan käsitteestä: Kuvitellaan kertomus, jossa kertoja kertoo, mitä kertomuksessa tapahtuu, mitä henkilöahmo tekee. Fokalisaatio tapahtuu kuitenkin hahmon kautta, sillä kertomus ei seuraa hahmoa lintuperspektiivistä, vaan hahmon omasta perspektiivistä. Lukija siis tietää, mitä hahmo näkee, kuulee, haistaa, tuntee, ajattelee. Toisin sanoen, jos tapahtumat fokalisoituvat henkilöahmon kautta, lukija pystyy katsomaan samoja asioita samalla tavalla, kuin hahmo näkee ne omin silmin. Lukijalla on myös pääsy hänen mielentilaansa ja tunteisiinsa. Kirjallisuustieteilijät erottavat vielä ulkoisen ja sisäisen fokalisaation toisistaan. Ulkoinen fokalisaatio tapahtuu anonyymien toimijain kautta kertomusmaailman ulkopuolella (usein kaikkietävä kertoja), kun taas sisäinen fokalisaatio tapahtuu kertomuksen sisällä toimivan hahmon kautta. (Mildorf 2006, 44–45.)

³⁹ Romaanin henkilöahmoa ei silti tule sekoittaa elävään tietoiseen ihmiseen, vaan se on aina tekstin rakentama konstruktio, jonka tarkoitus on vain esittää oikeaa ihmistä.

objektiivisina tai luotettavina. Hänen näkemyksensä eivät myöskään tarkoita sitä, että ne olisivat teoksen kokonaiskertomuksen kanssa samassa linjassa. Annan esimerkin: Kaarlen ajatuksia leimaavat usein rassistiset käsitykset, mutta se ei tarkoita, että teoksen viesti olisi, että Saharan eteläpuolisen Afrikan asukkaat ovat alempiarvoisia kuin eurooppalaiset. Päinvastoin, ristiriitaisuudet Kaarlen käytöksessä tai ajatuksissa saavat tulkitsijan kyseenalaistamaan hänen näkemyksensä ja miettimään teoksen välittämää viestiä syvemmin.

Fokalisaation analysoinnilla sekä tarkkailemalla niin kertojan kuin henkilöhahmojenkin ajatuksia, puhetta ja käytöstä tulkitsija kerää pieniä vihjeitä muodostaakseen kokonaiskäsityksen teoksen tuottamasta maailmasta ja sen välittämästä viestistä.⁴⁰ Jarmila Mildorfin mukaan fokalisaatio ei koskaan ole neutraali ilmiö, sillä sen kautta kertoja pystyy autoritatiivisesti kuvailemaan miljöötä tai tapahtumia. Fokalisaatio on tietyllä tapaa tärkein, tunkeutuvim ja hienovaraisin manipulaation keino, sillä se pystyy vaikuttamaan vastaanottajan asenteeseen tämän huomaamatta. Vastaanottaja samaistuu fokalisaation kautta. (Mildorf 2006, 45.)

C:n kerronta muistuttaa aivomyrskyä, jossa hypähdellään aihepiiristä toiseen aasinsiltojen ja mielle yhtymien kautta. Kaarle on kerronnan muodostaman hämähäkinseinin ansassa. Välillä hämähäkin roolissa on serkku Silja, välillä ranskatar Catherine, välillä joku muu tilanne Kaarlen elämässä. Mutta koska kerronta fokalisoi Kaarlen kautta, verkko itse asiassa muodostuu hänen omista mietteistään. ”Kaarle [--] otti tupakan irrottautuakseen vyyhdistä, johon oli joutunut. Kiristävät langat sukelsivat sotkuisesti toisiinsa ja kietaisivat hänet verkkoonsa.” (C, 475.) Toisin sanoen Kaarle onkin oma hämähäkkinsä, joka on asettanut itsensä uhriksi. Loppujen lopuksi kyse on vain siitä, että Kaarlen on itse irrottauduttava luomastaan verkosta.

5.1.2. Henkilöhahmot rakentavat kertomusta

Kun analysoi kaunokirjallista teosta, on luonnollisesti tärkeää huomioida henkilöhahmot, niiden väliset suhteet ja hahmojen kuvaustapa, jotta tulkinta avautuisi paremmin. Esimerkiksi nimet eivät ole sattumanvaraisesti valittuja, vaan niillä on mahdollisesti intertekstuaalisia viittauksia ja ne ohjaavat lukijan tulkintaa tiettyyn suuntaan. Henkilöhahmot itsessään voivat myös symboloida joitain muita ilmiöitä, olla niin sanottuja allegorioita. Henkilöhahmojen välisiä suhteita analysoin muiden lukujen yhteydessä, mutta tässä vaiheessa esittelen keskeisimmät hahmot ja pohdin näiden symboliarvoa nimien ja muiden esiintymistapojen perusteella.

---

⁴⁰ Mielestäni teoksen maailmankuvan tai teoksen välittämän viestin ei tarvitse kuitenkaan olla sisäisesti koherentti, vaan se voi olla myös ristiriitainen kokonaisuus.

Kaarle on teoksen päähenkilö, jonka näkökulman kautta teoksen tapahtumat suodattuvat. Germaanisessa mytologiassa Karl on jumalien vartijan Heimdalin poika, Jarlin veli, vapaan talonpojan prototyyppi. Nimeä ovat tehneet tunnetuksi lukuisat hallitsijat, erityisesti Ranskan Kaarle Suuri (742–814), jota pidetään Ranskan ja Saksan perustajaisänä. (Lempiäinen 2004, 371 & 374.) Pimenoffinkin Kaarle on vapaa kulkemaan: hän ei ole talonpoika, vaan akateeminen pummi, joka liikkuu suunnittelemattomasti ympäri Eurooppaa, teoksen aikana Ranskassa. Viittaukset frankkien kuninkaaseen, Kaarle Suureen, toistuvat ympäri teosta. Kaarle asettaa itsensä kosijan⁴¹ rooliin suhteessaan ranskatar Catherineen. Opintojensa kanssa jumittava historianopiskelija peilaa nykypäivän Eurooppaa historian tapahtumien valossa, mutta Kaarlen omakin elämä on menneisyydessä jumissa: hän ei ole päässyt yli sedästä, joka on luonut sotakokemustensa kautta tiukat rajat muun muassa sankaruudelle, miehuudelle ja hyväksyttävälle elämälle.

Silja on Kaarlen serkku, joka on sotkeutunut EU-virkansa jäljiltä hämärään timanttibisnekseen. C:ssä Siljan kohdalla viitataan usein sokeuteen. Kaarlen mielestä Silja ei näe, kuinka tummat miehet käyttävät häntä hyväkseen. Kerronnan edetessä Kaarlen on kyseenalaistettava näkemyksensä. Serkku saattoi olla sokea, mutta ”Cecilia osasi kulkea pimeydessä”.⁴² (C, 478.) Siljan hahmossa yhdistyykin moraalisuus ja amoraalisuus. Moraalisista syistä tämä jätti Euroopan unionin, mutta on nyt mukana rikollisessa timanttibisneksessä. Samat moraalisuus ja amoraalisuus ovat nähtävissä myös Euroopan unionin roolissa, joka hahmottuu Siljan puheista: ”Organisaatio on takaavinaan rauhan Eurooppaan ja vapaat markkinat ja demokratian kaupan päälle. Mutta talon sisällä toimitaan vastoin sääntöjä.” (C, 121.)

Catherine Charpentier on rikas ranskatar, joka esiintyy julkisuudessa kuolemattoman rakkauden hengettärenä. Hän ylläpitää koomassa makaavan miehensä Clauden elintoimintoja ja kiertelee ympäri maata mainostamassa kirjaansa ja rakkaustarinaansa. Catherine hallitsee julkisuuskuvaansa lähes täydellisesti: vain hänen hyväksymänsä kuvat julkaistaan, vain hänen hyväksymänsä tarina pääsee lehtien sivuille. Kaarle aikoo kirjoittaa Catherinesta toisenlaisen tarinan ja tarjota sitä suomalaisiin lehtiin. Catherine on ottanut marttyyrin roolin⁴³ itselleen, mutta Kaarlelle käy selväksi, ettei Catherine ehkä olekaan tarinan uhri – ainakaan ainoa sellainen. Catherine kantaa kaulallaan

⁴¹ Yläsaksan murteessa esiintyy vapaata talonpoikaismiestä merkitsevä sana *charal*, josta on saatu nimi Carolus. Sen lyhentymä on Karl (saks. = mies, kosija). (Lempiäinen 2004, 374.)

⁴² Silja-nimi pohjautuu nimeen *Cecilia*. Tämä puolestaan perustuu muinaisroomalaiseen sukunimeen *Caecilius* ja sen pohjana olevaan sokeaa ja sokaistua merkitsevään sanaan *caecus*. Almanakkaan sen on tuonut roomalainen marttyyryttö, joka surmattiin vuoden 230 tienoilla. (Lempiäinen 2004, 67 & 198.)

⁴³ Catherine-nimi on samaa sukua suomalaisen nimen Katariina kanssa. Nimi pohjautuu kreikkalaiseen sanaan *Katharós*, joka merkitsee puhdasta ja siveää. Useat Katariinat ovat olleet neitsyitä ja marttyyreitä. (Lempiäinen 2004, 67 & 127–128.)

timanttia, joka symboloi läpi teoksen kuolemaa⁴⁴. Catherine on vanginnut timantin ja hallitsee miehensä ruumista – toisin sanoen hän hallitsee kuolemaa. (C, 218–219.)

Claude⁴⁵ Charpentier on Catherinen mies, joka vielä eläessään rakensi aidattuja ja valvottuja asuinalueita rikkaille. Nyt siis Claude on mieleltään kuollut, mutta ei ruumiiltaan. Claude rinnastuu Eurooppaan: aivan kuten koneet ylläpitävät hänen ruumistaan, Euroopassakin teknologia on saanut otteen kulttuurista. Hänet rinnastetaan nimensä perusteella Claude Monet’hen, ranskalaiseen impressionismia edustavaan taidemaalariin, johon ympäri teosta viitataan useasti. Claude Monet puolestaan rinnastuu Jean Monnet’hen, ranskalaiseen valtiomieheen, joka oli yksi Euroopan yhdistymisen käynnistäjistä. Claude Charpentier on arveton, naarmuuntumaton ja puhdas. (C, 264.) Sellaisena esiintyy myös Eurooppa. Euroopan unioni on Clauden rakentamien asuinalueiden kaltainen linnoitettu saareke, joka toimii länsimaisen rikkaan ihmisen asuinsijana. Eurooppalaiset kartuttavat omaisuuttaan muun maailman kustannuksella, tuloeroja kasvattaen:

Kun kalpean miehen henki lähtisi, se lähtisi tekniikan avustamana sähkövalossa säihkyvässä kulttuuriympäristössä, menestyspyramidin huipulla. Tämä mies oli eläessään luonut rikkaille ihmisille linnoitettuja saarekkeita maalliseksi asuinsijoiksi. He asuivat tunkeilijoilta turvassa omaisuuttaan kartuttaen maailmassa, jonka säännöt suojasivat heidän tekemisiään.

C, 278.

Yksi merkittävimmistä teoksen hahmoista on jo aiemmin ohimennen mainittu Kaarlen setä ja Siljan eno, jatkosodan veteraani. Sedän hahmo ei esiinny tarinassa muutoin kuin Siljan ja Kaarlen muistoissa. Sedän nimeä ei kuitenkaan kerrota, vaan tämä on vain setä tai eno.⁴⁶ Silti tämä on vähintään yhtä tärkeä hahmo, kuin teoksen muutkin hahmot ovat. Setä on nimetön, tuntematon – hahmo, joka voisi olla kenen tahansa suomalaisen sukulainen. Nimettömän sedän tehtävä onkin edustaa sodan käyneiden miesten sukupolvea. Ironista kyllä, Siljaan liittyvät moraalisuuden ja amoraalisuuden piirteet ovat yhdistettävissä myös serkusten setään/enoon. Veteraanilla on heidän lapsuudestaan saakka ollut vahva käsitys sankaruudesta ja oikein toimimisesta, mitä hän on julistanut ympäristölleen. Mutta hänestä onkin paljastunut sisarustensa lapsille omiaan tappanut ja sisarentytärtään hyväksikäyttänyt sääliävä olento. Sedän hahmoa analysoin tarkemmin seuraavan, toista maailmansotaa käsittelevän luvun alaluvussa.

⁴⁴ Hiili toi vaurauden Eurooppaan Hiili- ja teräsyhteisön muodossa, mutta hiilen jatkomuoto timantti tappaa ihmisiä kaivoksissa Afrikassa. (C, *passim*.)

⁴⁵ Clauden nimi tulee latinankielen sanasta *claudus*, joka merkitsee ontuvaa ja rampaa. Claudus oli myös roomalaisen ylimyssuvun nimi, jonka jäsenistä moni kohosi korkeisiin virkoihin, yksi keisariksikin. (Lempiäinen 2004, 282.)

⁴⁶ Sedän nimettömyys yhdistää hahmon intertekstuaalisesti Väinö Linnan Tuntemattomaan sotilaaseen. Tosin ironista kyllä, Tuntematon sotilas -nimisen romaanin henkilöahmot ovat nimiltään ehkä tunnetuimpia hahmoja kotimaisen kirjallisuuden kentällä.

Teoksessa esiintyy muitakin hahmoja, mutta nämä edellä esitellyt viisi ovat merkittävimmät analyysini kannalta, ja myös keskeisimmät kertomuksen kannalta. Mielestäni on tärkeää huomata nimien alkuperä ja niiden yhteys. Keskeisimpien hahmojen nimet alkavat C-kirjaimella tai S- ja K-kirjaimilla, jotka molemmat ovat C:n vaihtoehtoisia foneettisia ilmiasuja. Nimet ovat myös nimiä, joilla on juuret kreikassa, latinassa ja Keski-Euroopassa ja jotka esiintyvät useissa eurooppalaisissa maissa kansalliseen kirjoitusasuun muuttuneina. Tämä mielestäni viittaa siihen, ettei Suomikaan näyttäydy irrallisena muusta Euroopasta, vaikka Kaarle näin vaikuttaa ajattelevankin. Tämä on nähtävissä myös siitä, kuinka esimerkiksi antiikin, muinaisen Egyptin ja Kalevalan mytologia sotkeutuu henkilöhahmoihin ja kerrontaan.

5.2. Toinen maailmansota

Genealogisen analyysini liikkeellepaneva tapahtuma on siis teknologinen kehitys teollisesta vallankumouksesta alkaen. Muun muassa aseteknologian kehittyminen vaikutti maailmansotien luonteeseen. 1800-luvun puolivälistä alkaen höyryvoima ja uudenaikainen metalliteollisuus valjastettiin sodankäynnin käyttöön. Uudenlainen sodankäynti vaati ennennäkemättömän määrän ampumatarvikkeita ja muuta sodankäynnin materiaalia. Tämä tarkoitti muutoksia sotaa käyvien maiden yhteiskuntarakenteissa, kun näissä maissa oli järjestettävä materiaalikulutuksen vuoksi laajamittainen sotateollisuus. Yhteiskunnan kaikki voimavarat valjastettiin sotateollisuuden käyttöön. Pitkittyneet taistelut ensimmäisessä maailmansodassa johtivat asemasotaan, jossa kiinteiden asemien murtaminen johti aseiden ja joukkojen käyttämiseen teknologisen järjestelmänä. Sodankäynti koki muutoksen molemmissa maailmansodissa myös siten, että siviilit nousivat ensimmäistä kertaa sodankäynnin uhreiksi. Tästä konkreettisin esimerkki lienee Yhdysvaltojen pudottamat atomipommit Hiroshimaan ja Nagasakiin toisen maailmansodan päätteeksi. On arvioitu, että sodassa menetettiin 55–60 miljoonaa henkeä. (Apunen 2004, 74, 113, 122–124 & 217–218.)

Seuraavassa analysoin toisen maailmansodan kuvaamista C:ssä Euroopan tasolla. Tämän jälkeen keskityn suomalaisten sotimiseen analysoimalla Kaarlen ja Siljan suhdetta setäänsä/enoonsa. Molemmissa tapauksissa nousee esille historiankirjoituksen subjektiivisuus, voittajan näkökulma niin henkilökohtaisella kuin yleisellä tasolla.

5.2.1. Vain voittajat laulavat julkisuudessa

Toinen maailmansota on kirjoittanut laajan joukon elokuvia, kirjoja ja tieteellistä tutkimusta. Peruskoulun ja lukion historian kursseista merkittävä osa käytetään toiseen maailmansotaan johtaneiden syiden, sodan vaiheiden ja sen seurauksien läpikäymiseen. C:n kautta kyseenalaistuu

koko historiankirjoitus tuolta ajalta: ”Vain voittajat laulavat julkisuudessa ja vain heidän laulamaisensa televisioidaan.” (C, 454.) Keskeisimmäksi kritiikin kohteeksi nousee voittajien historiankirjoitus – totuus, joka on aina värittyä. Juuri tämä suhtautumistapa historiankirjoitukseen on genealogisen asenteen mukaista.

Vuodet ovat muuttaneet muun muassa Ranskan osuutta toisen maailmansodan tapahtumissa. ”Ranskalaiset kaikki olivat vastarintaliikkeessä, kukaan ei tunnusta juopuneensa Vichystä.” (C, 454.) Saksa miehitti Ranskan pohjoisosat kesällä 1940 ja jätti Vichyssä toimivan marsalkka Pétainin hallituksen valtaan noin 40 % maasta sekä neutralisoidut laivaston ja ilmavoimat. Vichyn Ranska katkaisi diplomaattisuhteet Britanniaan. Lisäksi miehityksen avulla Saksa sai haltuunsa Biskajanlahden rannikon satamat, joista käsin se pystyi vaikeuttamaan liittoutuneiden meriyhteyksiä Atlantilla. (Apunen 2004, 191–192.) Katkelma Pimenoffin romaanista vihjaa, että häpeä estää muistamasta Ranskan rähmällään oloa Saksan edessä ja sen sijaan tahdotaan ylevöittää sota-aikaa muistelemalla Ranskan kuulua vastarintaliikettä. Samalla unohdetaan ranskalaisten sisäiset ristiriidat sota-ajoilta, jolloin osa kansalaisista kuului vastarintaliikkeeseen ja osa oli yhteistyössä saksalaisten kanssa.⁴⁷

Natsi-Saksan ohjaaman nukkehallituksen Ranska toimi lopulta vuosina 1940–1944. Sodan loputtua Ranskalta ei kuitenkaan mennyt kuin ”vajaa vuosi keplotella itsensä voittajien joukkoon”. (C, 461.) Tämä viittaa tilanteeseen, jossa liittoutuneet Yhdysvallat, Iso-Britannia ja Neuvostoliitto kutsuivat Ranskan osallistumaan Saksan miehityshallintoon korvauksena siitä, että maa oli menettänyt suurvalta-asemansa saksalaismiehityksen vuoksi. (Apunen 2004, 213–214.) Tietyllä tapaa kolme suurta tekivät Ranskastakin sodan voittajan, joka pääsi muiden kanssa osingoille.⁴⁸ Paitsi että Ranska sai haltuunsa miehityshallinnosta siivun, se otettiin mukaan myös Yhdistyneiden Kansakuntien ytimeen, turvallisuusneuvoston pysyväisjäseneksi. Katkelma osoittaa, että aika muuttaa muistoja, motiiveja ja voi myös sävyttää kansallista historiankirjoitusta.

Merkitykset siis ovat muuttuneet vuosien aikana. Mikä tänä päivänä esitetään muistojuhlissa ja -puheissa jalon asian puolesta taistelemisena olikin aiemmin jotain muuta. ”Silloin eivät olleet mielessä lippu ja kuningas, vaan vittu ja hummaus.” (C, 460.) Mielestäni tämäkin viittaa historiankirjoituksen väritymiseen. Sota esitetään isänmaallisena ja pyhänä taisteluna, vaikka se

⁴⁷ Tämä muistuttaa osittain suomalaista suhtautumista vuoden 1918 sotaan. Vielä tänäkin päivänä aihe herättää valtavia tunteita ihmisissä, jotka ovat syntyneet vuosikymmeniä sodan päättymisen jälkeen. Sodasta ei juuri haluta puhua ja uudet tutkimukset sodan syistä ja osapuolten toimista nostavat tunnemyrskyjä ihmisten kesken.

⁴⁸ On huomattava, että Ranskan saamista hyvityksistä huolimatta maa kärsi runsaasta tuhoista sodan jäljiltä. Saksalaiset ehtivät tyhjentää maata neljän miehitysvuoden aikana, Normandian maihinnousun jälkeiset taistelut lisäsivät tuhoja, ulkomaankauppa oli lopahtanut sodan vuoksi kokonaan ja lisäksi Ranskaa repivät sisäiset ristiriidat saksalaisten kanssa yhteistyötä tehneiden ja vastarintaliikkeessä olleiden välillä. (Apunen 2004, 229–230.)

olisikin ollut enemmän raadollista henkiinjäämiskamppailua, jossa yksilöllä ei ole ollut vaikuttamismahdollisuuksia kohtaloonsa. Usein kansakunnan historiankirjoituksessa esitetään, että oman maan sotiminen on ollut eettisesti ja moraalisesti puhtaampaa kuin vastapuolen, vaikka väärinkäytöksiä on tapahtunut kaikin puolin. Raiskaukset, sotavankien tappamiset ja rintamakarkurien murhat ovat olleet raadollista arkipäivää niin voittajilla kuin häviäjillä. Vuosien aikana tälle epäinhimilliselle ajalle on ladattu toisenlaiset, jalommat aatteet. Tässä tarkoituksessa tiedostusvälineiden rooli on keskeinen: ”Media antoi merkityksen rannalla rämpiäjille.” (Emt, 467.)

Erityisesti uhrien merkitys (tai heidän merkityksen puute) karmii Kaarlea, sillä on ”hankala elää maailmassa, josta puuttuu miljoonia sodassa kuolleita. Karmaisevaa katsoa, miten vähän häiritään niitä, jotka ovat sen kaiken aiheuttaneet”. (C, 303.) Voittajapuolen uhrit ovat niitä, joita muistetaan ja joille annetaan merkitys. Sen sijaan hävinneen osapuolen uhrit jäävät unohduksiin. Kyse ei ole uhrien lukumäärästä, sillä ”keväällä 1945 ei annettu merkitystä Tokion pommitusten uhreille, vaikka parissa päivässä satoja tuhansia”. (Emt, 466.) Kaarlelle sotilaiden kuolemalla on toisenlainen merkitys, sillä hänen mukaansa näiden risteistä tuli valtiokoita, joilla piestiin seuraava sukupolvi. (Emt, 460.)

Toista maailmansotaa kuvatessaan teos osoittaa tehokkaasti genealogisen asenteensa suhteessa historiaan. Käytännöt – kuten muistojuhlat – ylläpitävät vallitsevaa historian kertomusta. Ne voivat ladata menneisyyden tapahtumiin määreitä kuten ”kunniakas”, ”isänmaallinen” ja ”moraalinen”. Tietynlaisten käytäntöjen vuoksi marginaaliin voi jäädä toisenlaisia kertomuksia menneisyydestä: niitä, jotka kertovat esimerkiksi sodankäynnin raadollisista puolista myös voittajien puolella. Kyse ei ole niinkään siitä, että marginaaliin jäänyt kertomus olisi virheellisempi kuin valtavirtaan hyväksytty kertomus. Sen sijaan käytännöt ohjaavat ajattelua ja edelleen uusia käytäntöjä siten, että marginaalissa olevat kertomukset ovat jääneet unohduksiin. C toteuttaa genealogin roolia osoittamalla nämä käytännöt ja tuomalla vaihtoehtoisia kertomuksia katseen alle.

Eurooppalaista identiteettiä käsittelevässä luvussa (ks. luku 4.2.2.) totesin Ole Wæverin ja Thomas Diezin esittäneen Euroopan Toiseksi sen omaa menneisyyttä ja etenkin maailmansotien aikaa. Mielestäni on perusteltua sanoa, että Veronica Pimenoffin C ei tue tätä käsitystä. Toinen maailmansota ei ole eurooppalaisuuden Toinen, vaan päinvastoin ilmiö, johon eurooppalaisuus nojaa. Sankarivainajien haudat ja niihin liittyvät muistotilaisuudet näyttävätkin olevan se liima, joka pitää Euroopan koossa, kun media ja vallassa olevat puhuvat vainajien suulla.

5.2.2. Setä osasi hiihtää myös heinäkuussa

C:ssä pilkataan suomalaisuutta. Teoksessa suomalaisuus ponnistaa pääosin talvi- ja jatkosodasta sekä nykypolven syyllisyydestä siitä, että vanhemmat polvet joutuivat uhraamaan nuoruutensa seuraavien sukupolvien puolesta. (C, ks. esim. 348–349.) Toisaalta myös kansallinen opetussuunnitelma saa kylmää kyytiä Suomen osalta. Peruskouluissa ja lukioissa on opetettu vuosikausia, ettei Suomi hävinnyt jatkosotaa, vaan saavutti torjuntavoiton. Talvisodan ihmettä jaksetaan muistella julkisuudessa kaikkina sotaan liittyvinä vuosipäivinä. ”Suomenkin häviö kypsyi vasta vuosikymmenten saatossa häviöstä torjutuksi häviöksi ja sitten torjuntavoitoksi. Ensin Helsingin kaduilta hävisivät Popedat väittämästä Neuvostoliiton voittaneen, ja sitten Venäjä viimein ymmärsi lähettää perinteisen sotasaaliin myöhästyneenä voittajille: suomalaismiehet saivat vihdoin venäläisnaiset nussittavakseen.” (C, 471.)

Elina Lahelman mukaan tarinat pienestä Suomesta, joka kamppailee selviämisestään, välittyvät usealta suunnalta. Isoisien tarinoiden ja elokuvateollisuuden lisäksi ennen kaikkea kouluopetus tukee kansallista projektia, joka perustuu talvi- ja jatkosodan varaan. ”Uhatun kansakunnan” myytti näkyy kansallisen identiteetin rakentamisessa historian opetussuunnitelmissa ja oppikirjoissa. (Lahelma 2002, 209.) C:ssä esitetään, että asenne Venäjää ja venäläisiä kohtaan on muuttunut ylimieliseksi: pieni Suomi voitti mahtavan ja suuren Neuvostoliiton, ja venäläisnaiset rinnastuvat jos ei nyt prostituoidun rooliin, ainakin vaihtotavaraksi, lahjaksi, sotasaaliiksi. Karnevalisoimalla suomalaisten suhtautumisen Venäjään ja venäläisiin teos vastustaa vallitsevaa valtakertomusta Suomen torjuntavoitosta. Katkelman pohjalta on perusteltua todeta, että teoksessa Suomen Toisena näyttäytyy Venäjä. Teoksessa ei kuitenkaan ole viitteitä Venäjän representaatiosta Toisena eurooppalaisessa turvallisuusdiskurssissa, kuten Iver B. Neumann esittää. (Ks. luku 4.2.2.)

Suomen rooli toisessa maailmansodassa kyseenalaistuu muutakin kautta. Teoksessa esimerkiksi natsi-Saksa ja Suomi rinnastuvat kumppaneina sodankäynnissä: ”Toisissa koneissa hakaristi ojennuksessa, toisissa hurjasti kallellaan.” (C, 454.) Yleisesti hyväksytty näkemys Suomen ja Saksan kumppanuudesta on ollut ns. ajopuuteorian mukainen, jossa Suomella ei ole nähty olevan vaihtoehtoa kumppanuudessa Saksan kanssa. Teorian takana on ollut tarkoitus kiistää Suomen sotasyllisyys. Rinnastamalla natsi-Saksan ja Suomen hakaristit teoksessa kyseenalaistuu Suomen viattomuus toisen maailmansodan tapahtumissa. Suomi oli osa yleiseurooppalaista sotaa eikä suinkaan tilanteeseen ajautunut uhri.⁴⁹ C vastustaa genealogisella tavalla Lahelman mainitseman

⁴⁹ Historiantutkijat ovat jo 1960- ja 1970 -luvulta alkaen osoittaneet ajopuuteorian kyseenalaiseksi ja Suomen tehneen tietoisien valinnan lähestymisessään Saksaan. Silti kansalaisten keskuudessa ajopuuteoria näyttää joltain osin, mutta ehkä lieventyneenä, pitävän pintansa. Erityisen kohun nosti esimerkiksi Elina Sanan (WSOY, 2003) teos *Luovutetut. Suomen ihmisluovutukset Gestapolle*, jossa esitettiin, että Suomi luovutti poliittisia vankeja sekä juutalaisia Saksalle toisen maailmansodan aikaan.

”uhatun kansakunnan” käsitteen totuusarvoa osoittamalla, että Suomen osa toisessa maailmansodassa olisi voinut päätyä toisenlaiseksi kertomukseksi. Tässä kertomuksessa Suomi olikin Saksan kumppani.

Kuten aiemmin mainitsin, yksi romaanin keskeisimmistä henkilöihahmoista on Kaarlen setä ja Siljan eno⁵⁰, talvi- ja jatkosodan käynyt veteraani. Hänen hahmonsensa kautta käsitellään Suomen osuutta talvi- ja jatkosodassa ja sitä, millä tavalla siitä puhutaan julkisessa keskustelussa. Hahmo on mielenkiintoinen sen vuoksi, että setä ei esiinny koko romaanissa kertaakaan muutoin kuin Kaarlen ja Siljan puheessa. Silti hän on kerronnassa läsnä lähes jatkuvasti ja useimmiten hyvin painostavalla tavalla.

Kumpikaan serkuksista ei ole tavannut setää sitten nuoruusvuosien, mutta etenkin Kaarle peilaa tekemisiään koko ajan sedän toiminnan kautta. Setä ei ole miellyttävä mies: hän on terrorisoinut Kaarlea koko tämän lapsuuden vähättelemällä ja pilkkaamalla. Hän on saanut komennella veljensä perhettä, koska hän oli sotasankari ja kukaan muu suvussa ei ollut uhrannut niin paljon kuin setä oli heidän takiaan. Kaarlea hän ei ollut pitänyt miehen alkuna lainkaan, sillä hän ”halveksi poikia, jotka eivät osanneet edes kaarnalaivaa veistää”. (C, 18.)

Siljan suhde enoon on vielä traagisempi, mutta Silja on jättänyt miehen muiston taakseen. Siljan lapsuus meni enon seksuaalisen hyväksikäytön uhrina, mutta hän ei jäänyt uhrin asemaansa vellomaan niin kuin serkkunsa. Siljalle eno on menneisyyttä, jonka hän on jättänyt taakseen. Silja oli menestynyt opinnoissaan ja lähti suurin toivein Euroopan unionin palvelukseen. Hän kuitenkin on jättänyt Euroopan unionin taakseen, sillä hän pitää organisaatiota mätänä järjestelmänä. Suku, Suomi ja EU olivat menettäneet Siljan, ja samoin oli tehnyt eno. (C, 476.)

Sedän hahmon kautta kyseenalaistuu sotaveteraanien sankarikultti⁵¹ ja myös niin sanottu talvisodan ihme. Kaarle oli kuullut vain sankaritarinoita, mutta Siljalle eno oli avannut sodankäynnin raadollisen maailman. Sotaveteraani olikin morfiiniriippuvainen, joka oli saanut ainetta reseptillä vuosikausia. Eno oli paljastanut Siljalle, että rintamalla jaettiin herooinia yskänlääkkeenä, mistä riippuvuus oli alkanut. (C, 109–110.) Huumeet sodankäynnin apuna himmentävät talvisodan

⁵⁰ Tästä edespäin viitataan hahmoon lähtökohtaisesti setänä. Nimitystä eno käytän näkökulman ollessa Siljan.

⁵¹ Mielestäni sankarikultti on perusteltu sanavalinta mm. viimeaikaisten Internet-käyttäjyymiseen liittyvien tapahtumien valossa. Entinen perussuomalaisen varavaltuutettu Urjalassa sai tuomion perustettuaan Internetin Facebook-yhteisö sivustolle ryhmän ”Olen valmis istumaan muutaman vuoden Astrid Thorsin taposta!”. Mies oli kuohahtanut Nelosen *Maria!*-ohjelmasta, jossa juontaja oli jakanut maahanmuuttajille ja Astrid Thorsille ”Kiitos 1939–1945” -paidat päälle. Mieheen mukaan paidat oli häpäisty tällä tavoin. (*HS* 25.11.2010.) Veteraanien tueksi valmistettu T-paita on joissakin piireissä siis noussut uskonnollisen symbolin kaltaiseksi pyhäksi esineeksi, jonka voi ”häpäistä” siten, että se on ”vääränlaisen” ihmisen päällä. Toisaalta paita on nähtävissä myös tulkintana nationalistisesta symbolista, joka asettuu esimerkiksi Suomen lipun tai Leijona-vaakunan kanssa samaan ryhmään. Joka tapauksessa nämä piirit vaikuttavat käyttävän hyväntekeväisyyspaitaa ja veteraanien ryhmää vipuvartena oman poliittisen agendansa ajamiseen.

ihmeen loistoa. Setä oli myös ampunut omiaan sodassa ja selvinnyt siitä rangaistuksetta. (Emt, ks. esim. 108, 303 & 415.) Sedän rikokset olivat kuitenkin ”peittyneet kunniamerkkien alle”. (Emt, 415.) Jälleen teos osoittaa, miten historialliset käytännöt muovaavat todellisuutta. Kunniamerkkien ja muistojuhlien kaltaiset instituutiot ohjaavat unohtamaan esimerkiksi tiettyjä raadollisia sodankäyntiin liittyviä ilmiöitä.

Sedän hahmo on nuoremman polven muistoissa demonisoitunut, mutta mielestäni kyse ei ole kuitenkaan veteraanien mustamaalaamisesta vaan pikemminkin inhimillistämistä. Yksinomaan sotaveteraanin leima ei tee ihmisestä millään tapaa jalompaa tai kerro tämän luonteenpiirteistä mitään. Kuvaus heroinin mahdollisesta käytöstä rintamalla kertoo enemmän sotajohdon kyseenalaisista metodeista kuin sotilaiden löyhästä moraalista, mutta se myös selittää sen, miten miehet ovat jaksaneet epäinhimillisissä oloissa. Samalla teos kyseenalaistaa näkemyksen sotaveteraaneista homogeenisenä joukkona.

Kaarle uskoo, että setä on syyllinen sotarikoksiin, mutta hän pitää omaa sukupolveaan pahemmalla tavalla syyllisenä. Se on syyllinen siihen, ettei ole tehnyt mitään, vaan on katsonut maailman muuttumista televisiosta. Tässä onkin Kaarlen kipupiste, johon sedän hahmo kietoutuu voimakkaasti. Kaarle tuntee voimakasta alemmuuden tunnetta siitä, ettei hänen ja Siljan sukupolvella ole yhteisiä merkkipaaluja kuten vanhemmilla polvilla. (C, 414–415.) Kaarle oli kateellinen sedälle kuin Runeberg Stoolille. Kun setä oli juossut luotisateessa, Kaarlen piti vain opettaa historiaa toisen käden tietona. Hänellä on henkensä edestä juoksemista vastaan vain parin rivin vaivainen Curriculum Vitae. (Emt, 475.) Näin ollen setä on olennainen osa Kaarlen persoonaa, sillä ”Kaarle tiesi jäävänsä yksin tuskansa kanssa, kun setä kuolisi”. (Emt, 460.)

Kaarlen ja Siljan suhde setään herättää ennen kaikkea kysymyksen siitä, kenen muistoja muistomme itse asiassa ovatkaan. Nuorempi polvi kokee syyllisyyttä siitä, ettei ole menettänyt nuoruuttaan sotakentällä tai joutunut jälleenrakentamaan maata. Teoksessa sodissa nuoruutensa uhranneet määrittelevät sen, mikä on hyvä elämä, millainen on oikea mies tai millainen maailma ympärillämme on tai pitäisi olla. Toisaalta myös valtaapitävät pääsevät puhumaan sotavainajien puolesta ja heidän suullaan: siten he hallitsevat tietoa, joka määrittelee sodankäyntiä ja sen piirteitä. Näin teos yhdistää foucaultlaisella tavalla vallan ja tiedon toisiinsa ja samalla osoittaa, miten valta tuottaa tietoa. (Ks. luku 3.1.)

Romaanin lopussa (477) Kaarlelle selviää, että setä on kuollut jo jokin aika sitten, mutta Silja oli salannut häneltä tiedon. Kaarle viimein irrottautuu taakastaan, jonka setä oli asettanut syyllistämislleen hänen harteilleen. ”Kiipeilijöiden kesken hyväksyttiin, että oman nahkansa

pelastamiseksi sai irrottaa kaveria kannattelevan viimeisen köyden.” (C, 480.) Näin ollen Kaarle viimein, irrottautumalla sedän muiston taakasta, löytää paikkansa muuttuvassa maailmassa ja Euroopassa.

5.3. Kulttuuri

Eurooppalainen kulttuurihistoria on merkittävässä osassa C:ssä. Näkemykseni mukaan sen tehtävänä teoksessa on toimia teknologisen kehityksen vastavoimana. Kulttuurihistorian tuominen esiin korostaa teknologian kehityksen ja sitä kautta syntyneen kapitalistisen maailmantalouden valtaa Euroopassa. Samalla kulttuuri näyttää jääneen teknologian jalkoihin: ”Pikku c ei kertonut ihmisten lämmöstä ja kuumeesta, se ilmaisi tekniikan otteen Euroopan kulttuurista.” (C, 467.)

Olen jakanut tämän luvun kolmeen eurooppalaista kulttuurihistoriaa käsittelevään alalukuun. Ensimmäisessä luvussa käsittelem C:n viittauksia antiikkiin: mytologiat risteilevät teoksen sivuilla sankareiden, jumalten ja symbolien muodossa. Mielestäni viittaukset antiikin Kreikkaan ja Roomaan ovat eurooppalaisen identiteetin perinteisen käsityksen hyväksikäyttöä. Antiikin tehtävänä ei olekaan nyt toimia demokratian esikuvana vaan symboloida aivan toisenlaisia eurooppalaisia ilmiöitä. Toisessa luvussa käsittelem sitä, miten ranskalaisten ja saksalaisten taiteilijoiden yhdistäminen Euroopan unionin perustajiin tuo keskiöön Keski-Euroopan valtiot Euroopan unionin keskusvaltoina. Toisaalta keskieuropalainen taide saattaa edustaa myös eurooppalaista imperialismia, kuten tulen osoittamaan. Kolmannessa luvussa esittelen, miten muun muassa Kalevala ja egyptiläinen mytologia sotkeutuvat teoksen hahmojen suhteisiin ja toisiinsa. Kun myyttien välillä nähdään yhteys, ei suomalainen kulttuuriperintö näyttäydykään irrallisena muista eurooppalaisista maista.

5.3.1. Juno Monetan temppeli oli taas kulttien keskus

Catherinen linnanmuurin laella lasinsirut kimmelsivät auringonpaisteessa kuin kynelet. Kaunotar vahti hirviötään. Minotauros oli kuohittu, mutta Ariadne ei väistynyt vartiopaikaltaan vaan kietoutui lankaansa tukehduakseen itsensä saaliinsa viereen. Theseus oli vapaana taas ja kulki kohti Naxos-kahvilaansa. Se oli melkein tyhjä. Siljakaan ei ollut siellä mutta tv oli päällä.

C, 285.

Yllä oleva katkelma on yksi useista C:n viittauksista antiikin Kreikkaan, jonka perillinen Euroopan kerrotaan olevan. Katkelmassa viitataan antiikin Minotauros-myyttiin, jossa Minotauros-niminen häränpäinen hirviö on vankina labyrintissa Kreetalla. Joka yhdeksäs vuosi hirviölle uhrataan seitsemän nuorukaista ja seitsemän neitsyttä – nämä nuoret ovat Ateenan kuninkaan Aigeuksen hyvitys Kreetan kuninkaalle Minokselle siitä, että Aigeus aiheutti Minoksen pojan kuoleman. Aigeuksen ottopoika Theseus onnistuu surmaamaan hirviön apunaan Minoksen tytär Ariadne, joka

rakastui Theseukseen ja lähti hänen mukaansa Ateenaan. Theseus kuitenkin jätti Ariadnen Naksokselle⁵², mutta syy siihen on edelleen epäselvä. Syyksi on arveltu muun muassa naimakaupan katumista, skandaalin pelkoa Ateenaan palatessa ja Dionysos-jumalan pelkoa tämän iskettyä silmänsä Ariadneen. Joka tapauksessa Ariadne lopulta avioitui Dionysoksen kanssa Naksoksella, josta Dionysos Ariadnen löysi. (Graves 1984, 94–96.)

Katkelmassa Kaarle rinnastuu Theseukseen, joka on Antiikin Kreikan mytologian suuria sankareita. Nokkelaa ja sivistynyttä Theseusta pidetään yleisesti vastakohtana raakaan voimaan turvautuneelle Herakleelle, toiselle antiikin ajan suurista sankareista. Akateeminen, ikuinen historianopiskelija Kaarle asettaa itsensä älykkään sankarin rooliin, mikä osoittaa enemmän Kaarlen halua peilata omia haaveita itsestään historiallisia tarinoita vasten kuin hänen todellisia ominaisuuksiaan alemmuuskompleksista kärsivänä, tutkinnon kesken jättäneenä ja Euroopassa harhailevana pummina. Kaarle rinnastaa itsensä ennemmin Theseukseen kuin tämän vastakohtaan Herakleeseen. Läpi teoksen hän myös pitää itseään vastakohtana sedälleen. Voisiko sedän rooli siis olla Herakles, älyn sijaan voimaan turvautuva sankari⁵³?

Kaarle yhdistää Catherinen Ariadneen, joka myytissä rakastui Theseukseen ja auttoi sankaria tappamaan velipuolensa. Tämä Ariadne ei seuraakaan miestä vaan jää Minotauroksen luo. Kaarle epäonnistuu Theseuksena, kun hän ei kykene houkuttelemaan kaunotarta puolelleen ja paljastamaan tämän salaisuuksia: sen sijaan nainen Kaarlen näkemyksen mukaan ”tukehduttaa” itsensä hirviön rinnalle. C:ssä Minotaurosta ei kuitenkaan ole tapettu niin kuin myytissä, vaan tämä on kuohittu. Toisin sanoen Minotauros on sairaalan sänkyyn sidottu Claude, joka ei ole kuollut mutta on menettänyt miehuutensa makaamalla koomassa vaimonsa armoilla.

Koska Claude symboloi Eurooppaa, Eurooppakin esiintyy Minotauroksen kaltaisena häränpäisenä hirviönä. Tämän puolesta puhuu myös se, että Kreikan mytologiassa Minotauros on Europan pojan, Kreetan kuninkaan Minoksen lapsipuoli.⁵⁴ Europan perillisestä on muotoutunut hirviö. Koska Kaarle asettaa itsensä Minotauroksen surmanneen Theseuksen rooliin, voidaan tulkita, että Kaarle

⁵² Naksos on Kreikalle kuuluvan Kykladien saariryhmän suurin saari Aigeianmeressä.

⁵³ Kuten on tullut selväksi, sedän hahmo on kaikkea muuta kuin sankarillinen, mutta Kaarlen ajatuksissa setä on saanut puolimyyttisen sankarin aseman. Tätä vasten Kaarle peilaa kaikkea omaa tekemistään.

⁵⁴ Zeus rakastui Europan ja muuntautui valkoiseksi häräksi, jonka kauneuteen Europa ihastui. Europan noustua härän selkään Zeus ui merelle, rantautui ja muuttui kotkaksi, joka makasi Europan väkisin. Europa kantoi Zeukselle kolme poikaa: Minoksen, Rhadamanthyksen ja Sarpedon. Europa meni myöhemmin naimisiin Kreetan kuninkaan Asteriuksen kanssa, joka teki Europan pojista perillisiä. Minos peri Asteriuksen kruunun ja osoittaakseen oikeutensa kruunuun, hän rakensi alttarin Poseidonille ja rukoili uhrausta varten härän nousevan merestä. Valkoinen härkä nousikin merestä, mutta Minos ihastuneena härän kauneuteen liitti sen omaan laumaansa ja uhrasi toisen härän. Minos avioitui Pasiphaën kanssa, jonka Poseidon rangaistuksena Minoksen petoksesta sai rakastumaan uhrauksen vältäneeseen valkoiseen härkään. Asettumalla puusepän rakentaman onton, puisen lehmän sisälle, Pasiphaë sai härän nousemaan selkäänsä. Myöhemmin hän synnytti Minotauroksen, hirviön jolla oli härän pää mutta ihmisen vartalo. Skandaalin ja häpeän välttääksensä Minos rakennutti samalla puusepällä, joka oli auttanut Pasiphaëta, labyrintin, jonka sisälle hän sulki Pasiphaën ja Minotauroksen. (Graves 1984, 58 & 83–84.)

ei usko myöskään yhteiseen Eurooppaan tai Euroopan unioniin. Edustaako Kaarlen hahmo laajemmin sukupolvensa akateemista piiriä vai onko hän vain poikkeus?

Myös antiikin Roomasta ponnistavia narratiiveja käytetään C:ssä hyväksi: ”Juno Monetan temppeli oli taas kulttien keskus.” (C, 188–189.) Juno oli roomalaisessa mytologiassa jumalten kuningatar, pääjumala Juppiterin vaimo. Yleisesti hänet tunnetaan avioliiton suojelijana, mutta häntä palvottiin myös monella lisänimellä eri tarkoituksissa. Juno Moneta oli Rooman imperiumin rahavarojen suojelija, sillä Rooman ensimmäinen rahapaja sijaitsi Capitoliumin kukkulalla Juno Monetan⁵⁵ temppelein tiloissa. (Talvio 2004, 1.) Voisi siis tulkita, että Pimenoffin teoksessa Eurooppa ei ole antiikin perillinen demokratiassaan ja sivistyksessään vaan rahan palvonnassa.

Roomalainen perintö nousee esille myös silloin, kun pohditaan Euroopan unionia symboloivan kirjaimen C olemusta: ”C:tä ei ollut kreikassa, vain latinassa. C:tä ei ollut puhutussa kielessä, vain kirjoituksessa. C ei ollut luontoa, se oli pelkkää kulttuuria. Se ei ollut mitään itse, se vain edusti toisia.” (C, 61.) Katkelma osoittaa, että Euroopan unioni ei ole luonnollinen rakennelma vaan kulttuurinen tuote, ja kyseenalaistaa unionin legitimitetin itsenäisenä toimijana. Unioni ei ole mitään itse, sillä se vain edustaa jäsenvaltioitaan eikä olisi mitään ilman niitä. Tämän lisäksi katkelmassa vihjataan, että unioni ei ole Kreikan vaan Rooman perillinen. Toisaalla C:tä kuvaillaan myös Roomasta lainatuksi turhaksi kapistukseksi. (Emt, 170.)

Mitä pitäisi ajatella siitä, että Euroopan unioni onkin antiikin Rooman perinnön jäljillä? Kuten aiemmin tutkielmassani esittelin, Heikki Mikkelin mukaan kreikkalaiseen perintöön ajatellaan kuuluvan paitsi demokratia, myös kriittinen ajattelu. (Ks. luku 4.2.1.) Mikä sitten on Rooman perintö? Mikkelin mainitseman lain ja järjestyksen lisäksi Roomasta muistetaan laajentumishaluinen imperiumi, jonka vallan alla oli merkittävä osa nykyisestä Euroopasta. Toisaalta Rooman tuho on myös herättänyt väittelyä ja keskustelua vuosisatojen ajan. Nähdäänkö teoksessa Euroopan unioni laajentumishaluisena imperiumina ja povataanko sille vastaavanlaista romahdusta, kuin Roomassa tapahtui valtakunnan viimeisten vuosisatojen aikana?

Joka tapauksessa teoksessa hyväksikäytetään ajatusta siitä, että eurooppalainen identiteetti perustuu antiikista välittyneisiin perinteisiin. Viittaukset antiikin Kreikkaan ja Roomaan eivät kuitenkaan tue Mikkelin esittämää perinteistä käsitystä kreikkalaisen demokratian ja kriittisen ajattelun sekä roomalaisen lain ja järjestyksen vaikutuksesta eurooppalaiseen kulttuuriin. Sen sijaan antiikin

---

⁵⁵ Jumalattaren lisänimi Moneta perustui muistuttamista, neuvomista ja varoittamista tarkoittavaan verbiin *moneo*, ja sinällään oli sattumaa, että rahapaja perustettiin juuri Juno Monetan temppeleihin. Kuitenkin Rooman ajoista lähtien sana *moneta* on tarkoittanut valtion virallista metallirahaa, ja usein se on myös rahan valmistukseen liittyvä termi. Rahaa tarkoittavana sanana se on siirtynyt sellaisenaan venäjään (*moneta*), ja ranskasta (*monnaie*) sekä englannista (*money*) se on edelleen helposti tunnistettavissa. (Talvio 2004, 1.)

maailmasta nousee erilaisia ilmiöitä eurooppalaisuuden määrittäjänä. Esimerkiksi Juno Monetan kultin kautta teos liittyy antiikista rahan palvomisen (so. nykyinen markkinatalous) osaksi eurooppalaisuutta.⁵⁶ Näin C – korvatakseen perinteiset käsitykset – liittyy historiasta unohtuneita antiikin ilmiöitä Euroopan representaatioonsa.

5.3.2. Eurooppa mobilisoitiin Wagner-oopperan näyttämöksi

Pimenoffin teos korostaa eurooppalaista historiaa ja kulttuuria, jotka ovat kovin keskieuropalaisia. Kaarle Suuren jälleen yhteen liitettäviä maita kutsutaan Euroopan unionin perintöosaksi. (C, 290.) Tämä nostaa Ranskan ja Saksan keskiöön, sillä molemmat maat pitävät frankkien kuningasta perustajanaan. Euroopan unioni näyttäytyykin teoksessa ranskalaisena ja saksalaisena luomistyönä. Luomistyönä sen vuoksi, että unionin perustajahahmot Jean Monnet ja Robert Schuman rinnastetaan jatkuvasti taiteilijoihin Claude Monet’hen ja Robert Schumanniin. Monet’n ja Monnet’n seuraajien erona on kuitenkin se, että edelliset hallitsevat impressionismin⁵⁷ ja jälkimmäiset tavoittelevat imponointia eli vaikutuksen tekemistä. (Emt, ks. esim. 15, 35 & 188.)

Paitsi että C ei pidä eurooppalaisten kansojen yhdistymistä luonnollisena yhteenpaluuna, se pitää sitä myös hankalana suunnitelmana. Impressionismi kuvaa tätä prosessia: ”Imperiumin mittoihin paisuessaan EU hajosikin sisältä pieniksi väripilkuiksi. Ne olivat niin aggressiivisia, että sulautuminen oli tuskallista ja onnetonta.” (C, 189.) Tässä teos vaikuttaa nojaavan Tiilikaisen mainitsemaan kansallisvaltioiden traditioon perustuvaan eurooppalaisuuteen (ks. luku 4.2.2.): sitaatin perusteella on tulkittavissa, että kansallisvaltiot eivät ole taipuvaisia luopumaan suvereniteetin tuomista oikeuksistaan ja siten hankaloittavat integraatioprosessia. Sen sijaan Claude Monet’n teos *Impression: soleil levant* (1872) saa tehtäväkseen yhdistää impressionismin siihen, kuinka kansainvälinen järjestelmä tuottaa hyvinvointia pääasiassa länsimaille: ”Tämä ei ollut vain nousevan auringon impressio, tämä oli sitä että aurinko laskee länteen.” (Emt, 465.)

Impressionismia pidetään realismin viimeisenä vaiheena, jossa pyrittiin kuvaamaan todellisuus siten, kuin se nähtiin. Se keskittyi hetkellisten valo-, liike-, väri- ja ilmavaikutelmien kuvaamiseen. (Jyväskylän yliopisto 2006.) Pimenoffin teoksessa impressionismin yhdistyminen Euroopan unioniin luo asetelman, jossa unionikin näyttäytyy vain vaikutelmien luojana. Krista Salon mukaan unionin identiteetti-projekti perustuu narratiiviin itsehillinnästä. Unioni pyrkii rakentamaan

⁵⁶ Euroopan yhdistyminen häränpäiseen hirviöön Minotaurokseen viittaa myös markkinatalouden valtaan Euroopassa. Tästä harkä-symboliikasta kerron enemmän Kalevalaa ja muita eepoksia käsittelevässä alaluvussa.

⁵⁷ Impressionismi syntyi Ranskassa 1860- ja 1870 -luvulla vastustamaan akateemista studiomaalausta ja romantiikan taidekäsitystä, jonka mukaan tekijän tunnetilan välittyminen taideteoksesta oli tärkeämpää kuin esimerkiksi luonnonkuvaus. Vaikka impressionismi alun perin tarkoitti ranskalaista taidesuuntausta, se on sittemmin laajentunut merkitsemään yleisnimitystä taiteesta, joka nostaa visuaalisen vaikutelman muotoa tärkeämmäksi tekijäksi. Impressionismin tunnetuimpia taiteilijoita ovat mm. Paul Cézanné, Claude Monet ja Pierre-Auguste Renoir. (Jyväskylän yliopisto 2006.)

identiteettiä siviilivaltana ja rauhanyhteisönä, joka pyrkii yleiseen hyvään. Identiteettiprojektin tavoitteena on ulkopoliittisen vallan kasvattaminen korostamalla muun muassa siviilikriisinhallinnan keinoja. (Ks. luku 4.2.3.) C:ssä kuitenkin viitataan jatkuvasti siihen, kuinka organisaatio on vain osa kapitalistisen markkinatalouden koneistoa ja sen ainoa tarkoitus on luoda hyvinvointia jäsenilleen ulkopuolella olevien kustannuksella. (C, *passim.*) Näin ollen teos vastustaa Euroopan unionin identiteettiinsä haluamia siviilivalta- ja rauhanyhteisö-määreitä. Sen sijaan C:n maailmassa unionin pyrkimys ulkopoliittisen vallan kasvattamiseen tapahtuu markkinatalouden avulla.

Ranska on impressionismin syntymämaa, mutta maata kritisoidaan amerikkalaistumisesta ja kulttuurihistoriansa unohtamisesta. Claude Monet'n asunto ja puutarhat Givernyssa toimivat tätä nykyä museona. C:ssä kritisoidaan näiden muuttuneen amerikkalaisella rahalla disneylandiksi. (Emt, 188.) Kaarle miettii Monet'n kertoneen olevansa häikäistynyt ja haltioissaan nähtyään ranskalaisen puutarhansa. Hän pohtii, miksi maailma ei enää haltioitunut ja häikäistynyt Ranskan nähdessään. Kaarlen mukaan Ranskassa tapahtui vastaavanlaisia muutoksia kuin Monet'n puutarhassa. American Pillar -ruusut tukahduttivat kuuset ja niiden juuret, lahottivat tyvet ja sorruttivat puut, jotka joutuivat olemaan ruusujen kiipeilytelineinä. (Emt, 470–471.) Ranska on siis menettänyt asemansa yhtenä maailman merkittävimmistä suurvalloista ja kulttuurikeskuksista; samalla maata syytetään Yhdysvaltojen edessä kumartamisesta.

Ranskalaisen kuvataiteen lisäksi C:ssä on runsaasti viittauksia saksalaiseen säveltaiteeseen. Richard Wagner yhdistyy natsismiin, kun kerrotaan, että valtakunnankansleri mobilisoi koko Euroopan Wagner-oopperan näyttämöksi. (C, 469.) Wagner nousi kulttihahmoksi natsi-Saksassa,⁵⁸ jossa hänen musiikkiaan käytettiin lähes kaikissa massajuhlissa seremoniavälineenä. Joidenkin kansallissosialistien Wagner-ihailua on pidetty tutkijoiden piirissä jopa uskonnon korvikkeena, mutta ainakin kansallissosialistinen liike piti säveltäjää poliittisen ideologiansa perustana. Vihisen mukaan Wagnerin filosofinen ajatusmaailma oli kyllä antisemitistinen ja saksalaisnationalistinen, mutta kansallissosialistiseksi sitä ei voida lukea, vaan hänen musiikkinsa politisoitiin natsismin käyttöön. Natsien musiikki- ja kulttuuripoliittikka loppujen lopuksi johti siihen, että kansainväliset säveltäjät alennettiin kansallisiksi ilmiöiksi, joita vain rotutaustaltaan saksalainen, ”arjalainen” henkilö pystyisi ymmärtämään. (Vihinen 2005, 138, 148 & 161.) Yhdistämällä Wagnerin natseihin teos yhdistää natsi-Saksan Euroopan unioniin. Tämä voisi viitata kansallissosialistisen Saksan laajentumishaluun⁵⁹ mutta myös siihen, että Euroopan unioni ajaa epätasa-arvoisuutta

⁵⁸ Wagnerin ohella myös Beethoven sai natsiviitan ylleen: Goebbelsin propagandassa molempia kuvattiin osoituksiksi ”saksalaisen hengen” ylivertaisuudesta. (Vihinen 2005, 146.)

⁵⁹ Yleisessä tiedossa on, että Hitler oli myös Rooman imperiumin ihailijana.

maailmanpolitiikan kentällä. Unionin sisällä oleville kasautuu hyvinvointi, kun samaan aikaan pidetään ”epätoivottu” aines alueen ulkopuolella. Tässäkään tapauksessa Euroopan historia – natsi-Saksa – ei näyttäydä Toisena, vaan eurooppalaisuutta määrittävänä tekijänä.

Myös Beethoven on saksalainen taiteilija, jota käytetään teoksessa eurooppalaisen identiteetin luomisessa hyväksi. Beethovenin viimeiseksi jäänyttä sinfoniaa, Sinfoniaa nro 9 (1824), yleensä pidetään kumouksellisena teoksena muotonsa ja ”ajattoman”⁶⁰ sanomansa vuoksi. Paitsi että sinfonian finaali ”Oodi ilolle” on Euroopan unionin kansallishymni, se on ollut mukana myös monissa historiallisissa käännekohtissa, esimerkiksi Berliinin muurin murtuessa ja Saksojen yhdistyessä 1989–1990. (*Aamulehti* 24.6.2010.) Eurooppalaisissa piireissä usein ajatellaan teoksen olevan jonkinlainen epävirallinen koko ihmiskunnan kansallislaulu. Siinä yhteydessä kuitenkin unohdetaan, että esimerkiksi Intiassa ja Kiinassa teosta ei tunneta juuri lainkaan, ja maissa asuu kuitenkin lähes puolet koko maapallon väestöstä. (Vihinen 2005, 64–65.)

”Schumanin fantasia oli muuttunut rakenteeksi, jonka hymni oli Ludwig van Beethovenin sinfoniaansa sisällyttämä sävellys Friedrich Schillerin runoon Ilolle. Siinä ei ollut katumusta.” (C, 15.) Katkelma korostaa, kuinka Euroopan sisällä voidaan laulaa hymnejä ilolle, toisin kuin muualla maailmassa. Sulkemalla rajat ja sulkemalla kurjuuden ulkopuolelle Keski-Eurooppa on luonut itselleen hyvinvoinnin linnakkeen⁶¹ ilman katumusta köyhien maiden kohtalosta. Tämä korostaa Euroopan unionia rakennelmana ja riisuu siitä luonnollisena pidetyn Euroopan kansojen jälleenyhtymisen. Unioni onkin ranskalais-saksalainen pyrkimys laajentaa valtapiiriään ja suojella itseään.

Musiikkitieteilijöistä sekä Eero Tarasti että Vladimir Karbusicky ovat pohtineet ajatusmallia postkolonialistisesta musiikkitieteestä.⁶² Teorian mukaan on olemassa valtakulttuureja, jotka pyrkivät alistamaan pienemmät kulttuurit puhevaltansa alle, ja alistettuja kulttuureja, jotka joko yrittävät irtautua valtakulttuurin hegemonian alta tai sopeutua siihen. Tarastin mukaan musiikin alalla tällainen valtakulttuuri on Saksa. Saksalaisessa musiikkikulttuurissa on usein ”universaalin” leima. Bachia, Mozartia, Beethovenia ja Wagneria (sekä monia muita saksalaissäveltäjiä) pidetään säveltäjänaroina, jotka ylittävät kansallisuusrajat, kun taas muiden maiden musiikkikulttuurit ovat ”paikallisia” tai jopa ”nationalistisia” ilmiöitä. (Vihinen 2005, 65.)

Ajatusrakennelma on rasistinen ja kolonialistinen, sillä saksalaiseen universalismiin liittyy samalla messiaaninen maailmanvalloitusajattelu. Esimerkiksi Beethovenin universaaliuden osoituksena on

⁶⁰ Lainausmerkit minun.

⁶¹ Aivan kuten Claude loi linnakkeita rikkaille.

⁶² Tässä Vihisen (2005) mukaan. Ks. Tarasti, Eero (1998), *Sävelten sankareita* & Karbusicky, Vladimir (1995), *Wie deutsch ist das Abendland? Geschichtliches Sendungsbewußtsein im Spiegel der Musik*.

pidetty muun muassa sitä, että hänen musiikkinsa on hiljentänyt toisen kulttuuripiirin ihmiset kuuntelemaan ihastuneina hänen säveliään. Tässä paitsi saadaan todiste länsimaisen ja erityisesti saksalaisen musiikin yliveraisuudesta, myös alistetaan eri kulttuuripiirin musiikki Toisen asemaan. Saksalaisen musiikkikulttuurin ihanne on vienyt mahdollisuuden omaan musiikkikulttuuriin, sillä eri kulttuuripiirin luodessa omaa musiikkikulttuuriaan se tapahtuu valtakulttuurin pelisääntöjen ja musiikillisen kielen mukaisesti. Musiikillinen kehitys voidaan todistaa vain matkimalla esimerkiksi Beethovenia ja ”oman Beethovenin” luomisella. Tässä mielessä saksalainen musiikki on valloittanut maailman. (Emt, 63 & 65–66.)

Tämä herättää kysymyksen, edustavatko teoksessa olevat viittaukset Beethoveniin, Schumanniin ja Wagneriin saksalaista musiikillista kolonialismia. Siinä tapauksessa tämä musiikillinen ylivalta voisi symboloida ylivaltaa myös poliittisella kentällä. Viittaukset saksalaisiin säveltäjiin korostavat Saksan ylivaltaa Euroopan unionissa suhteessa muihin eurooppalaisiin valtioihin. Laajemmassa mittakaavassa säveltäjät voidaan ajatella myös koko Euroopan edustajina, jolloin näiden tehtävä onkin edustaa eurooppalaista ylivaltaa suhteessa muuhun maailmaan.⁶³

Beethoven, Schumann ja Wagner siis muodostavat saksalaisen konsertin mutta laajemmassa perspektiivissä myös eurooppalaisen konsertin. Säveltäjät voisivatkin olla viittaus *Euroopan konserttiin*, eurooppalaiseen järjestykseen, joka sai alkunsa Wienin kongressista vuonna 1815. Siinä suurvaltojen tarkoitus oli taata keskinäinen turvallisuus sekä pitää yllä suurvaltojen välistä vallan tasapainoa etuja yhteen sovittavalla diplomatialla ja liittolaispolitiikalla sekä sodan uhalla rauhanrikkokkia kohtaan. (Apunen 2004, 49.) Tulkinta vihjaa, että Euroopan unioni toteuttaa Euroopan konsertin kaltaista järjestystä, jossa tarkoituksena on ylläpitää jäsentensä valtaa maailmanpolitiikan kentällä ja jonka osalliset sopivat keskenään merkittävistä maailmanpoliittisista linjauksista, jotka kyllä samaan aikaan koskettavat myös unionin ulkopuolella olevia valtioita ja alueita. Jälleen Salon esittelemä EU:n pyrkimys määritellä itsensä rauhan ja demokratian siviilivallaksi on ristiriidassa C:n kanssa. Ulkopoliittista vaikutusvaltaa pyritään kasvattamaan suurpolitiikan aikaisilla keinoilla.

Vielä toisenlaisen näkökulman säveltäjien merkitykseen C:ssä antaa pohdinta eurooppalaisesta musiikinhistoriasta ja sen luonteesta. Vihisen mukaan eurooppalainen musiikinhistoria on ”uutuuksien etsintää, vanhan korvaamista uudella, kehityksen palvontaa, varsin usein kehitystä kehityksen vuoksi, valloitusten historiaa”. Merkittävänä säveltäjänä pidetään Beethovenin kaltaista neroksi koettua hahmoa, jonka katsotaan uudistaneen kaikki tyylilajit ja olleen musiikissaan

---

⁶³ Tämän ajatuksen mukaisesti Beethovenin 9. sinfonian finaali, Schillerin runon sanoittama ”Oodi ilolle” voi olla koko Euroopan unionin kansallishymni.

vallankumouksellinen. (Vihinen 2005, 82.) Tämä tukee näkemystäni siitä, että *C* kritisoi Eurooppaa maanosana, jossa ihannoidaan tekniikkaa ja kehitystä ja jossa on unohdettu kulttuuri arvona itsessään. Myös tässä *C* vaikuttaa olevan vastakkain Euroopan unionin oman pyrkimyksen kanssa. EUROPA-palvelun lapsille suunnatussa julkaisussa *Tutkimusretkellä Euroopassa* (ks. luku 4.2.2.) Eurooppaa kuvataan kauniiksi tieteen ja taiteen maanosaksi, mutta *C*:n mukaan tekniikka pitää kulttuuria otteessaan.

5.3.3. Kaikki kansat houkuttelevat härkää

Pimenoffin teoksessa vilistää viittauksia paitsi Kalevalaan myös muihin maailman eepoksiin.⁶⁴ Henkilöhahmot symboloivat erilaisia myyttisiä hahmoja, mutta mytologia limittyi myös teoksen todellisuuden tapahtumiin. Katkelmat muun muassa Kalevalasta ja Muinaisegyptiläisestä kuolleiden kirjasta rytmittävät kerrontaa Kaarlen ajatuksenjuoksun lomassa. Samalla eeposten maailmat kietoutuvat myös toisiinsa.

Koomassa makaava Claude esiintyy teoksessa kuolleena, joka on Lännen kuninkaan eli Osiriksen edessä tuomiolla. ”Kuollut tervehti Osirista viimeisellä tuomiolla / Ylistetty ole, Osiris, ikuisuuden Herra / Sydämeni tulee luoksesi ja kantaa totuutta sisässään / Seison edessäsi, Lännen kuningas, eikä ole / Kieroutta minussa / [--].” (*C*, 278.) Katkelma on osa Kuolleiden kirjan kuvausta, jossa vainaja tulee Osiriksen ja 42 muun jumalan eteen tuomiolle. Osiriksen tuomioistuimen edessä vainajalla on apunaan kuolleiden kirjaan kirjattu tunnustus, jonka avulla vainaja kieltää pahat teot. Sekä kuolleiden kirjaan että muumioidun vainajan sydämen kohdalle asetetun skarabeuksen pohjaan oli kirjoitettu loitsu, jossa kehoitetaan sydäntä pitämään omana tietonaan vainajan rikkeet. Vainajan tavoitteena on samaistua Osirikseen ja auringon kiertokulkuun, jotta tämä saavuttaisi tuonpuoleisen elämän. (Muinaisegyptiläinen kuolleiden kirja 2001, 21–22.) Tuomiota ei tehdä puhtaasti ansioiden mukaan, vaan vainajan rikkeet salataan loitsun avulla. Vihjaus Clauden vilpillisyydestä tuomiolla viittaa siihen, että myös Euroopassa toimitaan vilpillisesti tekopyhien vaatimusten takana.⁶⁵

Muinaisegyptiläisessä mytologiassa manalaa siis kutsutaan Länneksi, jota hallitsee Osiris-jumala. *C*:ssä eurooppalaiset länsimaat rinnastuvat tähän kuolemanjälkeiseen maailmaan. Manalan voidaan ajatella olevan maailma, jossa elämä jatkuu ikuisesti huolettomana, jos on onnistunut läpäisemään

⁶⁴ Richard Wagneria voidaan pitää linkkinä saksalaisten säveltäjien sekä eeposten ja mytologian maailmojen välillä, sillä hänen töissään yhdistyvät myyttiset hahmot ja eeposten kuten *Eddan* ja *Nibelungenliedin* tuntemus. Wagnerin tunnetuin teos on neljästä oopperasta koostuva *Nibelungen-tetralogia*, jonka perustaksi hän kokosi teemoja muinaisskandinaavisesta ja germaanisesta tarustosta. Kolmannen ja neljännen osan, *Siegfriedin* ja *Jumalten tuhon* keskushenkilönä on Siegfried, joka ilmentää samanlaista traagista sankarimyyttiä kuin antiikin Oidipus ja Kalevalan Kullervo. (Tarasti 1994, 131.)

⁶⁵ Samaan viittasi edellisessä luvussa esiin tuotu yhteys impressionismin ja Euroopan unionin välillä.

tuomion. Tulkitsen, että teoksessa vihjataan Euroopan olevan Lännen kaltainen maailma, jossa keskenään samankaltaiset ihmiset elävät huolettomina rikkauksien keskellä. Euroopan alueelle pääsee vain hakemalla – ikään kuin Osiriksen tuomion kautta – ja niinpä Euroopassa asuvat näkevät vain kaltaisiaan. Tässä teos vaikuttaisi hyödyntävän Tiilikaisen esiintuomaa EU-kansalaisuuden käsitettä. Huolimatta siitä, että EU-kansalaisen taloudelliset ja poliittiset oikeudet perustuvat pysyvään oleskeluoikeuteen unionin alueella, jäsenvaltiot toimivat portinvartijoina EU-kansalaisuuden suhteen: vain jäsenvaltion kansalainen voi sen saavuttaa. (Ks. luku 4.2.2.)

Catherine rinnastuu egyptiläiseen jumalattareen Isikseen: ”Isis oli Osiriksen vaimo ja sisar. Kun Seth-veli oli tappanut Osiriksen, paloittelut ja viskannut Niiliin, Isis keräsi Nephthys-siskonsa kanssa palaset kokoon, yhdisti ne ja asetti lopuksi kalun paikalleen. Muumion ylle kumartuneena Isis leyhytti siipimäisiä käsivarsiaan, niin että mies elpyi ja siitti Horus-pojan, joka syntyi virran suistossa.” (C, 76–77.) Samalla tavoin kuin Isis, myös Catherine kykenee käyttämään miehensä ruumista, jos ei nyt siittämään jälkeläistä, niin ainakin rahastamaan ja elämään julkisuudessa ruumiin avulla, kertomaan omaa tarinaansa, jonka yksityiskohtia hän yksin hallitsee. Aivan kuten Kaarlen muistot sedästä herättävät kysymyksen siitä, kenen muistoja kollektiivisesti muistelemme, Catherinen ja Clauden tapaus nostaa keskiöön sen, kuka hallitsee tietoa ja kertomusta. Catherine ei kuitenkaan pysty elvyttämään miestä eloon niin kuin Isis: hän hallitsee vain lähes elotonta ruumista. Joka tapauksessa Catherinen ja Clauden välisessä suhteessa korostuu jälleen poststrukturealistinen ajatus tiedon ja vallan kietoutumisesta yhteen.

Toisaalta muinaisegyptiläisessä myytissä Osiriksesta ja Isiksestä on piirteitä, jotka muistuttavat kalevalaista mytologiaa. Kalevalan runoissa 11–15 (Kalevala 1992, 82–123) seikkailee naistennaurattaja Lemminkäinen, joka muun muassa suorittaa Pohjolan emännän Louhen antamia tehtäviä saadakseen Pohjolan tyttären vaimokseen. Lemminkäinen kohtaa kuolemansa yrittäessään ampua Tuonen joutsenen. Pohjolan sokea märkähattu karjanpaimen heittää vesikyyn Lemminkäisen ruumiin läpi ja syöksee miehen Tuonen mustaan jokeen. Verinen Tuonen poika iskee Lemminkäisen miekallaan kahdeksaan osaan ja heittää osat virtaan ajelehtimaan. Lemminkäisen äiti ymmärtää poikansa kuolleen huomattessaan harjan vuotavan verta. Seppo Ilmarisen takomalla rautaharavalla äiti kerää poikansa osat Tuonelan joesta (vrt. Osiriksen ruumiinosat Niilistä) ja ompelee tämän kokoon. Mehiläinen tuo taivaasta mettä, jolla äiti saa Lemminkäisen jälleen eloon.⁶⁶

Kalevala esiintyy Pimenoffin teoksessa myös muilla tasoilla. Esimerkiksi kerronta muuttuu toistuvasti kalevalaisen nelipolvitrokeen muotoon. Näissä tapauksissa kuvataan usein Kaarlen

⁶⁶ Martti Haavio on yhdistänyt Lemminkäisen ja Osiriksen myytit samaan alkuperään. (Haavio 1967, 249–264.)

ajatuksenkulkua, joka etenee ajatusvirran kaltaisena jatkumona ilman selkeää punaista lankaa. (Ks. esim. C, 134–135.)

Toisaalta yhteydet muiden kulttuurien eepoksiin tai kansantarinoihin korostuvat yhteisten symbolien kautta. Esimerkiksi Kalevalan Suuren tammen kaato -runo (toinen runo) yhdistyy Kaarlen huumaantuneissa ajatuksissa (C, 360–362) tammen muuhun symboliikkaan sekä maailmanpuukäsitykseen, joka on tuttu useista varhaisista kulttuureista. Tammi on kuvannut valtaa ja voimaa, kestävyyttä ja miehuullisuutta. Kreikkalaisessa mytologiassa se oli pääjumala Zeuksen ja vastaavasti roomalaisten Juppiterin symboli. Skandinaviassa tammi oli pyhitetty ukkosen jumala Torille. Myös keltit ja germaanit pitivät puuta pyhänä ennen kristinuskoa. (Lempiäinen 2001, 259–260.) Tammea on hyödynnetty myös Raamatussa. Aamoksen kirjassa tammea kuvataan vahvana (Aamos 2:9), mutta toisaalta Jesajan kirjassa tammen synniksi luetaan ylpeys ja korkeus, mahtavuus ja ylhäisyys, jonka Jumalan voima iskee tieltään (Jes 2:12–13). Myös Kalevalassa tammea kuvataan paitsi Jumalan puuna myös puuna katalana, joka kasvoi niin suureksi, että peitti maan ja esti auringonvalon. (Kalevala 1992, 13 & 16.)

C:ssä (2005, 360–362) tammi yhdistyy Kaarlen päässä rahavaltaan. ”Pohjoisen rahapuu, tammi, kaappasi kaiken juuriinsa ja kasvoi ja kasvoi. [--] Kun Kaarle nyt näki, kuinka juuret imivät maailman mehun, hän tarrasi lasiinsa ja ajatteli, oisko tammen taittajata, puun sorean sortajata.” Tammi onkin toiminut myös rahan symbolina, sillä esimerkiksi Pohjoismaissa se on ollut Säästöpankkiliikkeen tunnus. Teoksessa tammen voima on markkinataloudessa ”Amerikan itä- ja länsirannikolla ja Frankfurtin pankkikortteleissa. Niiden kasvua ei etelämeren menninkäinen horjuta”. Vastakkainasettelu rikkaan pohjoisen ja köyhän etelän välillä korostuu: etelä on pohjoisen rahaikeen armoilla. Kun rahavallan juuret imevät ”maailman mehut”, puhutaan teollisuudesta, joka hyödyntää köyhiä alueita yksinomaan omiin tarpeisiinsa. Raaka-aineet katoavat ja elinolot heikkenevät köyhillä alueilla, joiden selkänahasta kiskotaan hyvinvointi ja materian ylitarjonta maailman pienelle ja varakkaalle vähemmistölle. Aivan kuten Kalevalassa pienikokoinen meren mies nousee kaatamaan Suuren tammen, myös Kaarlen kuvitelmissa etelämeren mies nousee kaatamaan Pohjoisen rahapuun.

Toinen tammen kaltainen yleiskulttuurinen symboli vaikuttaisi olevan härkä, joka sekini esiintyy ympäri Veronica Pimenoffin C:tä. Antiikkia käsittelevässä alaluvussa käsittelin jo Minotauros-myyttiä, mutta härkä on tunnettu symboli myös muissa kulttuureissa. Kalevalassa (20. runo) Iso härkä, jonka häntä heiluu Hämeessä ja pää keikkuu Kemijoella, tapetaan Pohjolan tyttären ja Ilmarisen häitä varten. Merestä nousee pieni musta mies, joka tappaa härän Vironkannaksen siinä epäonnistuttua. Isolla härällä on nähty olevan mahdollinen yhteys Etelä-Euroopan ja Lähi-idän

mytologioihin. Esimerkiksi sumerilaisessa Gilgamesh-epoksessa tapetaan jättikokoinen taivaallinen härkä. Martti Haavio on yhdistänyt Ison härän runon laajemmin niin sanottuihin teurastusmyytteihin, joita esiintyy eri kulttuurien mytologioissa laajalti. (Laitila 1989, 52.)⁶⁷

C:ssä härkä paitsi yhdistyy näihin eepoksiin, myös toteuttaa symbolitasolla samaa tehtävää kuin tammi: ”Kaikki kansat houkuttelevat härkää, koska luulevat että sen lihasta riittää syötävää. Härkä tuleeikin laiumelle, eikä sen nimi ole rauha eikä sen nimi ole oikeusvaltio eikä sen nimi ole tasa-arvo eikä ihmisten vapaus, vaan sen nimi on markkinatalous. [--] Sonni söi ja suureni, kansa kitui ja pieneni.” Härkä eli markkinatalous polkee Euroopan maahan⁶⁸ mutta polkee myös Suomen neidon ja asettuu sen jälkeen siten, että ”Hämeessä häntä häilyi, pää keikkui Kemijoella”. (C, 364.) Näin ollen häränpäinen hirviö Minotauros Euroopan symbolina saa myös uuden tulkinnan. Koska pää ohjaa ruumiin toimintaa ja härkä symboloi markkinataloutta, häränpäisen Euroopan voidaan ajatella olevan markkinatalouden johdettavissa.

Sekä härän että tammen kaataa niin Kalevalassa kuin C:ssäkin muukalainen. Pimenoffin teoksessa tammen kaataja on ”etelämeren menninkäinen”, jonka kuvataan olevan ”ve’en väkeä”. (C, 361.) Härän kaatajaksi puolestaan nousee ”mies musta merestä”. (Emt, 364.) C:ssä syvänmeren kalat symboloivat laittomia siirtolaisia ja kansainvälisiä rikollisia: ”Syvänteissä oli toisenlainen elämä, jumalanseläntakainen, niissä elivät jumalattomat olennot joita kukaan ei hallinnut.” (Emt, 361.) Ne ”[I]ipuvat omissa oloissaan välittämättä enää osallistua kehityksen koukeroihin. Ne osaavat hämätä, ryöstää ja tappaa.” (Emt, 10.) Kaarle kuvaa myös Siljan timanttibisneskumppaneita mustiksi ja piikikkäiksi ryövärikaloiksi. (Emt, 135.) Mereen yhdistyvät muukalaiset kaatavat teoksessa molemmat markkinatalouden symbolit, tammen ja härän. Teos vihjaa globaalin markkinatalouden ainoan vastavoiman olevan kansainvälisten rikollisten ja laittomien siirtolaisten muodostama neljäs maailma⁶⁹, joka myös käyttää hyväkseen kapitalistisen maailman rahan ja kaupan vapautta:

Härkä hallitsi kaikissa Euroopan tunnetuissa paikoissa. Se söi kaiken puhtaaksi, eikä kukaan päässyt kasvamaan voimakkaaksi vastustajaksi. Kysymättä oli vain meren syvyydessä liikkuvilta, niiltä jotka elivät pimeydessä ja kylmyydessä kovan paineen alla välittämättä siitä mitä härkä pinnassa puuhaili.

C, 364.

⁶⁷ Haavion tutkimusmenetelmiä on myös kritisoitu: on nähty, että suomalaisen mytologian yhdistäminen eteläeurooppalaisiin ja Lähi-idän mytologioihin on tehty enemmän intuitiivisin perustein kuin aidon fenomenologisen tutkimustavan mukaisesti. Ks. esim. Laitila 1989.

⁶⁸ Tässä on nähtävissä yhteys antiikin Kreikan taruun: härkä Zeuksen muodossa otti Euroopan itselleen väkisin. (Ks. luku 5.3.1.)

⁶⁹ Myös Pimenoffin edellisessä romaanissa *Maa ilman vettä* (Tammi, 1999) käsitellään rikollisten ja siirtolaisten muodostamaa neljättä maailmaa.

Tässäkään tapauksessa Euroopan Toisena ei nähdä sen historiaa. Mutta mitkään tarkkarajaiset maantieteelliset alueet tai kansallisuudet – kuten Turkki tai Venäjä – eivät myöskään ole Euroopan Toinen, kuten tutkimuksissa eurooppalaisesta identiteetistä on esitetty. (Ks. luku 4.2.2.) Veronica Pimenoffin teoksessa eurooppalaisuuden mahdollisesti tuhoava mahti – ja siten myös Euroopan Toinen – on rikollisten ja siirtolaisten maailma, jolta Euroopan unioni on linnoittautunut suojaan muuriensa taakse.

Mitä pitäisi ajatella siitä, että maailman eepokset soljuvat toisiinsa kerronnassa? Yhteiset piirteet mytologiassa viittaavat tutkimusten mukaan siihen, ettei Suomi ole ollut eristyksissä muista yhteisöistä, vaan kulttuurinvaihtoa on tapahtunut puolin ja toisin. Pertti Karkaman mukaan suomalaiskansallinen eepos alkoi hahmottua sivistyneistön mielessä paitsi sitä mukaa kuin kansanrunouden aineistoa karttui ja kansallinen ajattelu sai jalansijaa, myös eurooppalaisten eeposteorioiden maahan leviämisen ja eurooppalaisten eeposten tuntemuksen lisääntymisen myötä. (Karkama 2008, 129.) Lars Lönnroth pitää mahdollisena, että Elias Lönnrotin Edda-tuntemus vaikutti jossain määrin Kalevalan rakenteeseen. (Lönnroth 1987, 62.) Väinö Kaukonen puolestaan toteaa, että Homeroksen innoittamana Lönnrot ryhtyi suunnittelemaan kansanrunoista suurta yhtenäiseeposta. (Kaukonen 1987, 113.)

Tulkintani Veronica Pimenoffin teoksesta on, että suomalainen kulttuuriperimä ei ole irrallinen muun Euroopan kulttuuriperimästä eikä Suomi ole erillään Euroopasta, vaikka Kaarlen ajatukset niin usein viittaavatkin. Samalla kyseenalaistetaan ajatus Suomen yhtenäiskulttuurista, joka ei ole yhden kansan kulttuurinen tuote vaan pikemmin kulttuurien sekamelska. Ajatus eri maiden yhteisestä kulttuuriperimästä tukee Euroopan unionin identiteettiprojektia. Tässä tapauksessa Eurooppa onkin ”tieteen ja taiteen maanosa”, kuten EUROPA-palvelun *Tutkimusretkellä Euroopassa* -julkaisu esittää. (Ks. luku 4.2.2.)

Myös Kalevalan henkilöahmot ovat mukana C:n henkilöahmojen suhteessa. Kaarle näyttäytyy Kalevalan kovaonnisen nuoren miehen Kullervon roolissa (runot 31–36). Hän kokee olleensa sedän sotaorja. ”Keksi työn toisensa perään. Kun lähti kalalle, pyysi Kallen soutajaksi, sitten kaikille ilmoitti, miten tuo souti poikki puiset hangat, venon haapaisen hajotti, veen velliksi seotti, kalat liivaksi litsotti.” (C, 459.) Myöskään Kullervo ei kelvannut mihinkään työhön: ”souti tarmonsä takoa: souti poikki puiset hangat, / katajaiset kaaret katkoi, venon haapaisen hajotti.” (Kalevala 1992, 308.)

Kullervon tarina sotkeutuu myös serkusten suhteeseen. Kaarle herää vierashuoneen patjalta vieressään Silja, joka nukkuu alushoususillaan ja T-paita päällä. Kaarle kavahtaa taaksepäin

onnellisena siitä, että hän oli täysissä pukeissa. ”Ei oltu verisessä reessä vällyjen ala nauramassa. Se oli aina kuolemaksi kaikille. Paitsi sedälle joka ei kuollut koskaan.” (C, 368.) Tämä viittaa traagiseen tarinaan, jossa Kullervo viettelee itselleen tuntemattoman sisarensa reessään. Kun käy selväksi, että he ovatkin sisaruksia, sisko heittäytyy koskeen hukkumaan ja Kullervo palaa kotiin häpeissään. (Kalevala 1992, 309–312.)⁷⁰ Toisaalta verinen reki viittaa myös setään, joka sota-aikoina oli kulkenut reellä ja tappanut muun muassa omiaan huumeannoksen saadakseen. (C, 174–175.) Reki on siis sedän rikosten symboli: setähän turmeli myös serkun.

Setää symboloi useaan otteeseen Väinämöinen suhteessa serkuksiin. Väinämöinen tavoitteli Ainoa morsiamekseen, mutta Aino ennemmin hukuttautui kuin antautui vanhalle miehelle. C:ssä Ainoon rinnastuu Silja, jota setä käytti seksuaalisesti hyväkseen. Toisaalta myös ”vaka vanha Eurooppa” on saanut itselleen uhrin Siljasta, joka on uponnut syvyyksiin ja mudan alle. (C, 366.) Silja ei kuitenkaan huku niin kuin Aino, sillä ”[h]än osasi uida veden alla eikä pelännyt haista mudalle”. (*Ibid.*) Silja on siis jättänyt sedän (ja Euroopan) järjestyksen liittymällä kansainvälisten rikollisten joukkoon.

Toinen esimerkki, jossa setä on Väinämöisen roolissa, on tämän suhde Kaarleen. Kalevalan viimeisessä runossa Marjatta on neitseellisesti hedelmöittänyt puolukasta. Väinämöinen on tuominnut lapsen suolle vietäväksi, mutta kaikkien hämmästykseksi puolikuinen lapsi puhkeaa puhumaan ja syyttää Väinämöistä väärästä tuomiosta. Virokannas kastaa pojan ”Karjalan kuninkahaksi, Kaiken vallan vartiaksi”. Väinämöinen lähtee suutuksissaan ja häpeissään Kalevalasta, mutta ennustaa, että häntä tullaan vielä tarvitsemaan. (Kalevala 1992, 418–429.) Samalla tavalla setä toteaa Kaarlesta Kaarlen ajatuksissa: ”Kun lie poika suolta saatu, maassa rauhassa si’ennyit, poika maahan pantakohon, marjamättähän sivulle. [--] Annapas ajan kulua, päivän mennä, toisen tulla, taas minua tarvitahan, katsotahan, kaivatahan uuen Sammon saattajaksi uuen soiton suorijaksi.” (C, 468.)

Väinö Kaukosen mukaan Marjatan pojan kastaminen tulevaksi hallitsijaksi merkitsee Kalevalassa sellaisen aikakauden alkua, jossa Väinämöiselle ei ole sijaa. (Kaukonen 1987, 118.) Väinämöiseen rinnastuva Kaarlen setä on yhtä lailla tehnyt väärän tuomion kiusatessaan veljenpoikaansa koko tämän elämän. Sedän muistot ja sedän käsitys oikeista miehistä ja oikeasta tavasta elää ovat määritelleet Kaarlen elämäntulkua ja Kaarlen itsetuntoa – tai oikeammin sen olemattomuutta. (C, *passim.*) Kaarle ymmärtää viimein, että hänen syntejään pahemmat sedän rikokset ovat jääneet rankaisematta. (Emt, 468.) Näin Kaarlen rooli muuttuu Kullervosta Marjatan pojaksi.

⁷⁰ Kullervon tarina päättyy myöhemmin siihen, kun Kullervo heittäytyy omaan miekkaansa. (Kalevala 1992, 321.)

5.4. Uskonto

Kirkko on vanhin eurooppalainen dynastia ja samalla ensimmäinen ylikansallinen organisaatio, jolla on toimistonsa joka kylässä ja asemansa tiedotusvälineissä, politiikassa, tieteessä, taiteessa ja jokaisessa perheessä.

C, 252.

Usein teknologiset innovaatiot nähdään prosessina, joka on osa tieteen sisällä toimivaa tietoperustaista tapahtumasarjaa. Teknologiaa ei nähdä osana kulttuurillista, uskonnollista tai suuren yleisön maailmaa, joita pidetään vain teknologisen ja kaupallisen maailman kehittämien teknologisten tuotteiden mahdollisina vastaanottajina. Suuri yleisö merkityksineen ja arvoineen siirretään passiiviseen rooliin, jossa se vain toivottaa tervetulleeksi teknologian tai sopeutuu uusiin teknologisiin innovaatioihin ja tuotteisiin. (Szerszynski 2009, 29.)

Kuitenkin esimerkiksi länsimaisella monoteistisellä uskonnolla on ollut vaikutuksensa siihen, miten teknologian rooli modernissa yhteiskunnassa tänä päivänä nähdään. Teknologian rooli on yhteydessä luontokäsityksemme. Aikoinaan luonto oli täynnä henkiä, jumalia ja demoneita, jotka saattoivat auttaa, hankaloittaa tai pelottaa toimintaamme. Luonto on muuttunut matemaattiseksi: sitä voidaan laskea, mitata ja kartoittaa. Samalla se toimii omien sisäisten prosessiensa mukaisesti sen sijaan, että jokin yliluonnollinen voima ohjaisi sen toimintaa. Luonnosta on tullut resurssi, joka omistetaan yksin tai yhdessä ja jota kulutetaan tai suojellaan. Luontoa ymmärretään huolellisen tarkkailun ja tieteellisen teorian avulla eikä mytologian ja jumaluuden kautta. Tutkijoiden mukaan esimerkiksi kristinusko ”poisti” henget luonnosta ja siten hävitti tabut, jotka estivät luonnon hyödyntämisen. Luonnon olemusta määrittelee tiede, jonka arvoa mitataan taloustieteen avulla ja jonka potentiaalisuuden määrittää teknologia. Szerszynskin mukaan tämä ei kuitenkaan ole riisunut luontoa merkityksistä paljaaksi. Hän korostaa, että nyky-yhteiskunnasta ei ole pyhä kadonnut, vaan se on järjestäytynyt uudelleen: nykyiset luontoa koskevat ajatukset ja käytännöt ovat edelleen läheisesti sidoksissa uskonnolliseen ajatteluun ja toimintaan. (Szerszynski 2009, 32–33.)

Szerszynskin näkemyksen mukaan moderni tieteellinen näkemys luonnosta on osittain muotoutunut länsimaisen uskonnollisen näkemyksen kautta. Kahden vuosituhannen mittainen monoteismi on muokannut käsityksemme luonnosta ja teknologiasta siihen muotoon kuin ne tänä päivänä ovat. Toisin kuin alkukantaisissa uskonnoissa, joissa on eheä maailmankaikkeus läsnä olevine jumaluuksineen, monoteistinen perinne loi vertikaalin yliluonnollisen akselin ajatuksen ja kosmologian välille. Tämä akseli jakoi maailmankaikkeuden empiiriseen maailmaan ja yliluonnolliseen, tuonpuoleiseen todellisuuteen. Tämän jaon ilmaannuttua muinaisten jumaluuksien yliluonnolliset voimat kerättiin yhteen ajatuksessa monoteistisestä Jumalasta ja karkotettiin empiirisestä maailmasta yliluonnolliseen todellisuuteen. Ilman tätä jakoa ei olisi ollut mahdollista

ryhtyä ajattelemaan luontoa nimenomaan *luontona*, yhdistyneenä maallisena piirinä, jonka lait ovat selvitettävissä empiirisen tutkimuksen avulla ja jota voidaan teknologisesti manipuloida. (Szerszynski 2009, 33–34.)

Keskeistä tälle jaolle on myös sen radikalisoituminen protestanttisen uskonpuhdistuksen ja tieteellisen vallankumouksen myötä. Reformaatio riisui institutionaaliset ja yliluonnolliset hierarkiat, jotka sekä muodostivat että venyttivät kuilua yliluonnollisen jumaluuden ja empiirisen maailman välillä. Samalla jumaluus kuitenkin tuotiin takaisin empiiriseen maailmaan, lähelle yksilöä ja luontoa. Modernin tieteen syntyessä 1600-luvulla uskonnollinen ajattelu ja luonnonfilosofia tavallaan fuusioituivat toisiinsa, kun tieteen tekijät muuttivat teologisen kielen merkitystä. Jotta luonnon ymmärtäminen uudella, matemaattisen varmuuden sisältävällä tavalla onnistuisi ihmisten mielissä, Descartesin, Newtonin, Moren ja Leibnizin kaltaiset hahmot ottivat käyttöönsä Jumalan ominaisuuksia, olemusta ja toimintaa kuvaavan kielen ja riisuiivat sen keskiaikaisten teologioiden antamista merkityksistä. Samalla he loivat ilmaisuille selkeän, yksiselitteisen merkityksen ja progressiivisesti sulauttivat ne empiirisen maailman kuvaukseensa. Siten nykyaikainen, tieteellinen käsitys luonnosta syntyi erityisen teologisen diskurssin muutoksen kautta, vaikkakin nämä teologiset juuret ovat vuosikymmenten ja vuosisatojen aikana hämärtyneet. (Szerszynski 2009, 34.)

Uskonpuhdistukseen on jäljitettävissä myös moderni käsitys teknologiasta. Ajatus ylimaallisesta Jumalasta mahdollisti näkökulman empiirisen maailman ulkopuolelta, jossa kokeellinen tutkija saattoi saavuttaa objektiivista tietoa ilman, että empiirisessä maailmassa elävät olennot sotkivat perspektiivin. Tässä uudessa luonnon ja teknologian järjestyksessä ihminen on tekijä eikä enää vain toinen osapuoli suhteessa materiaan, joka aiemmin nähtiin omana olentona haluineen ja tavoitteineen. Ihminen toimii materiaan ulkopuolella sellaisena tekijänä, joka tuntee materiaan läpikotaisin ja ”paremmin” kuin se itse, aivan kuin olisi sen luoja.⁷¹ Moderni ajatus teknologiasta syntyi siis perinteisen käsityötaidon ja monoteistisen uskonnon fuusiona, mikä on puolestaan aiheuttanut radikaaleja muutoksia käsityksissä tiedosta. Teknologian suhde luontoon ei enää näyttäytynyt vain mahdollisuutena helpottaa ihmisen elämää vaan myös keinona muuttaa sitä radikaalisti. (Szerszynski 2009, 35.)

C:ssä viittaukset uskontokuntiin ovat väkevästi läsnä läpi teoksen. Teoksessa uskontokunnat esiintyvät enemmän konservatiivisten arvojen puolustajina kuin teknologisen kehityksen mahdollistajina, mutta uskontojen yhteys esimerkiksi tieteeseen ja politiikkaan käy selkeästi esille.

---

⁷¹ Juuri tällaista valistusaikaan pohjautuvaa näkemystä ihmisestä objektiivisena ja ulkopuolella olevana toimijana poststrukturalistit ja muut postpositivistit vastustavat.

Tämän luvun alussa olevassa sitaatissa Catherine kuvaa Kaarlelle katolista kirkkoa dynastiaana, jolla on omat edustajansa tieteessä, joukkotiedotuksessa, politiikassa ja taiteessa. Historiallisesti tarkastellen uskonnot ovat olleet vallan keskittymiä, jotka ovat samalla hallinneet tietoa haluamallaan tavalla. C:kin viittaa, että katolisen kirkon väritynyt näkemys hallitsee eurooppalaista kenttää siten, että se on ulottanut lonkeronsa yhteiskunnan kaikille osa-alueille. Kristillisten kirkkojen vallan nähdään kietoutuneen sekä poliittiseen valtaan että teknologiseen kehittymiseen: ”Aikaisemmin jaakobit nousivat portaita taivaaseen, mutta tekniikan kehityttyä he pääsivät herrahissiin.” (C, 240.)

Tässä luvussa analysoin C:ssä olevaa kuvaa uskonnoista ja niiden yhteyttä eurooppalaiseen identiteettiin. Vaikka luvun otsikko viittaa laajaan kokonaisuuteen, käsitelen tässä ainoastaan niitä kahta monoteististä uskontoa, jotka esiintyvät teoksessa, kristinuskoa ja islamia. Kumpikaan näistä ei esiinny ideaalina mallina, ja molempia kritisoidaan voimakkaasti. Kristinusko esiintyy tasavertaisuuden vastavoimana ja eurooppalaisen valtakeskittymän osana, etenkin katolisen kirkon kautta. Islamia kritisoidaan musliminaisten heikosta asemasta mutta toisaalta sen kautta käsitellään myös eurooppalaisia ennakkoluuloja.

5.4.1. Ristit vapisivat lahotessaan

Sotien jälkeen kuuluu syntyvän enemmän poika- kuin tyttövauvoja. Lähi-idässä yksi syntyi ristillä uhrattavaksi. Esimerkkiä noudattaen Euroopan isät ovat säännöllisesti uhranneet poikansa oman voittonsa hinnaksi. Eikä Maria ole kapinoinut. Hän on riisunut sinisen viittansa, poiminut siihen tähdet ympyräksi ja valtaa sillä Euroopan.

C, 453.

C:ssä uhkana näyttäytyvät paavin valta ja katolinen kirkko, jolla on lehmänkauppasopimus Euroopan unionin johdon kanssa. Tämän näkemyksen mahdollisuutta on vaikea kiistää, sillä kuten jo aiemmin tuli esille, syyskuussa 2006 EU-komission puheenjohtaja José Manuel Barroso lausui julki, että EU:n olisi pitänyt tukea paavia tämän Muhammed-lausunnon⁷² aiheuttamassa kohussa. (*Yleisradio* 24.9.2006.) Mielestäni tämä on vahva merkki kristillisen – ja ennen kaikkea katolisen – kirkon noususta ja voimakkaasta asemasta Euroopassa. Jos Euroopan unionin johtohahmot kokevat merkittäväksi osallistua uskonnolliseen dialogiin siten, että jommallekummalle osapuolelle on annettava unionin tuki, mitä se kertoo unionista? Ainakin sen, että unioni kokee olevansa lähtökohtaisesti kristillinen ja kristinuskon johtohahmot tarvitsevat unionin tukea. Voidaanko myös

⁷² Paavin puhe järjen ja kristinuskon yhtenäisyydestä nosti kohun syksyllä 2006. Paavi lainasi 1300- ja 1400-lukujen taitteessa Bysantin keisarina ollutta Manuel II Palaiologosta, joka Theodore Khouryn toimittamassa teoksessa kertoo yhdessä dialogeistaan ”totuuden” sekä kristinuskosta että islaminuskosta. Manuel II:n mukaan Muhammed ei ollut tuonut mitään muuta uutta maailmaan kuin pahuutta. (Benedictus XVI, 12.9.2006.) Myöhemmin paavi oli pahoillaan siitä, että hänet oli ymmärretty väärin, sillä hänen mukaansa hän oli vain lainannut Khourya ja varsinaisena aiheena hänellä puheessaan oli kristinuskon ja järjen yhteys.

ajatella, että Euroopan unionista ollaan tekemässä katolista? Jos katolisen kirkon asema on unionissa vahva, miten se vaikuttaa protestanttisten jäsenmaiden asemaan – puhumattakaan Euroopan unionin alueella asuviin muiden uskontokuntien edustajiin? Jos katolinen kirkko on kytköksissä unionin johtoon, voiko unioni ottaa askeleita taantumuksellisemman perhepolitiikan suuntaan?

C:ssä Neitsyt Maria on kääriytynyt siniseen, oikeiston väriin. Toisaalta sininen on myös Euroopan unionin väri: Bryssel ja Maria rinnastetaan toisiinsa, sillä molemmat ”päästävät pälkähästä”. Maria ei välitä demokratiasta ja on tottunut katteettomiin lupauksiin sekä ylenpalttisiin kiitoksiin – Bryssel on korruptoitunut ja antaa rahat edustajan kotikaupungin hankkeeseen. (C, 118.) Pimenoffin teoksessa korruptio on jatkuvasti läsnä. Euroopan unioni on harvainvaltainen ja epädemokraattinen rakennelma, sillä ”kun koristautui toisen nahkoilla, sai siunauksen sokealta Iisakilta [--]. Jumalan valitsema siunasi jaakobit ja antoi heidän periä maan.” (Emt, 240.)

Suomalaisten osa katolisen kirkon valtaamassa unionissa ei ole kovin kaksinen. Catherine kritisoikin Kaarleaa naiivista pohjoismaisesta vastaanpyristelystä. (C, 251.) Suomalainen viljelijä on siirtynyt katolisen piispan tappamisesta EU-tarkastajan ampumiseen. (Emt, 174.) Tämä korostaa katolisen ja protestanttisen perinteen vastakkainasettelua. Naiivi pohjoismainen vastaanpyristely viittaa C:ssä ilmitulevaan vahvaan käsitykseen siitä, että katolisuus voittaa valtataistelun unionin sisällä. Lallin piispa Henrikin surma Köyliöjärven jäällä oli sekin vain turhaa vastustusta, sillä kirkko tuli maahan siitä huolimatta. Vaikka suomalainen viljelijä ampuisikin EU-tarkastajan, unionille ja sen kautta vaikuttavalle katoliselle kirkolle tämä ei mahda mitään. Kun EU-tarkastaja ottaa kansantarun katolisen piispan roolin, yhdistetään katolisuus ja Euroopan unioni jälleen toisiinsa.

Katolisuuden ja unionin yhteys ei ole kaukaa haettu. Euroopan unioni oli perustavanlaatuisesti kristillisdemokraattinen projekti, jonka katolinen kirkko hyväksyi. Tämä tapahtui toisen maailmansodan jälkeisenä aikakautena, jota määrittää yleinen uskonnollinen herätys Euroopassa, ja kylmän sodan geopoliittisessa kontekstissa, jossa käsitteistä ”vapaa maailma” ja ”kristillinen sivilisaatio” tuli toistensa synonyymejä. (Casanova 2006, 66.) Paavi Pius XII:n (1939–58) diplomatiaa voi selkeimmin luonnehtia tiiviillä yhteydellä kristillisdemokraattiseen liikkeeseen Länsi-Euroopassa. Toisen maailmansodan jälkimainingeissa Pius XII:n tiukka antikommunismi, jossa kommunistiset maat eristettiin täysin katolisesta maailmasta, johti näkemykseen, että katolisuus asettui lännen ja Länsi-Euroopan politiikan puolelle. Euroopan unionin edeltäjä Euroopan yhteisö rakentui vahvalle kristillisdemokraattiselle vaikuttamiselle: Monnet, Schuman, de

Gasperi ja Adenauer olivat kaikki yhteisön johtohahmoja, jotka ammensivat katolisen perinteen muovaamasta sosiaalisesta näkemyksestä. (Hehir 2006, 103.)

Seuraava Euroopan kannalta merkittävä Vatikaanin diplomatian aikakausi oli paavi Paavali VI:n pontifikaatti (1963–1978). Paavali VI avasi jälleen dialogin kommunistisiin maihin siitä syystä, että kommunististen maiden täydellinen eristäminen katolisesta maailmasta ei yksinkertaisesti toiminut kirkon kannalta. Kommunististen alueiden paikalliskirkkojen asema murentui, ja oli yhä vaikeampaa pitää yhteyttä piispoihin ja tehdä uusia nimityksiä alueilla. Vaikka kommunismin ja katolisuuden välillä oli vain vähän yksimielisyyttä asioista, tietyistä taktisista kysymyksistä, jotka liittyivät katolisen kirkon asemaan ja vapauteen kommunistisissa maissa, voitiin keskustella diplomatian avulla. Heikentämättä katolisen kirkon intressejä ja sitoutumista suhteessa Eurooppaan Paavali VI muovasi Vatikaanin roolia keskittymällä eteläisen pallonpuoliskon kirkkoihin ja valtioihin. Hän painotti lännen ja idän vastuuta koskien etelän köyhyyttä ja konflikteja. (Hehir 2006, 104–105.)

Paavi Johannes Paavali II (1978–2005), johon C:ssäkin viitataan, toi Vatikaanin diplomatiaan hyvin erilaisen ymmärryksen Euroopasta. Johannes Paavali II toi Euroopan takaisin kirkon huomion keskipisteeksi. Hän uskoi pystyvänsä kirkon kanssa muovaamaan eurooppalaista, etenkin kommunismin alla elävää eurooppalaista todellisuutta. Paavi ei myöskään hyväksynyt edeltäjänsä⁷³ näkemystä, että Vatikaanin ja katolisen kirkon olisi toimittava yhteistyössä kommunismin kanssa aivan kuin se olisi pysyvä osa eurooppalaista politiikkaa. Hän uskoi, että Euroopan jako oli keinotekoinen ja pyrki toiminnallaan edistämään tilannetta, jossa manner olisi yhtenäinen Atlantilta Uralille ja jossa mantereen poliittiseen toimintaan ei vaikuttaisi kahden supervallan välinen kilpailu. Lisäksi keskeiseksi teemaksi koko paavin kauden ajaksi nousi Euroopan kristillinen perinne, johon eurooppalainen identiteetti perustuisi. Toisin sanoen Johannes Paavali II kannatti paaviutensa alusta saakka blokkien logiikan ulkopuolella toimivan eurooppalaisen poliittisen tilan luomista. Tämä poliittinen tila asettuisi kristillisen vision mukaiseksi alueeksi. (Hehir 2006, 105–106.)

Nykyinen paavi Benedictus XVI on useissa puheissaan ja haastatteluissaan myöntänyt kirkon pyrkivän vaikuttamaan jäsentensä kautta siihen, minkä suunnan EU tulee valitsemaan. Paavin mielestä Euroopan ensisijainen tehtävä olisikin saada Kristuksen valo taas säteilemään ja valaisemaan uudistuneella energiallaan Euroopan mantereeseen kohti yhtenäisyyttä kulkevia

---

⁷³ Teknisesti ottaen Johannes Paavali II edeltäjä oli Johannes Paavali I, jonka kausi kesti vain 34 päivää vuonna 1978. Vasta valittu paavi kuoli sairaskohtaukseen eikä sen takia ehtinyt tehdä uudistuksia kaudellaan. Siksi Johannes Paavali II edeltäjäksi voidaan käytännössä ajatella Paavali VI.

askeleita.⁷⁴ Benedictus on huolissaan myös lännen maallistumisesta; Euroopan olisi keskityttävä löytämään kristilliset juurensa ja eettiset arvonsa, jotka ovat osa sen henkistä perintöä.⁷⁵ Paavi toistaa samaa narratiivia kuin Euroopan unionin identiteettiprojektin yhteydessä toistetaan. Sen mukaan kylmän sodan aikainen Euroopan jako oli keinotekoinen, jonka symboli oli Berliinin muuri.⁷⁶ (Benedictus XVI, 26.1.2006.) Samalla paavi toistaa edeltäjänsä Johannes Paavali II näkemyksiä.

C:ssä sanotaan paavin pistäneen Schumanin pyhimysputkeen. (C, 297.) Vatikaani ilmoitti 3. maaliskuuta 2004 tutkivansa Robert Schumanin autuaaksi julistamista, mikä on kolmas neljästä askeleesta pyhimykseksi. (Philpott–Shah 2006, 51.) Tämä jos mikä on voimakas puolto Vatikaanin ja unionin yhteydelle: ainoastaan kaksi kuolemanjälkeistä ihmetekoa erottaa Ranskan entisen pää- ja ulkoministerin sekä Euroopan unionin ”isän” kanonisoinnista katolisten pyhimysten joukkoon.

Pimenoffin teoksessa paneurooppalaisen aatteen esikuvan Richard Coudenhove Kalergin kerrotaan rakastavan sinisiin kietoutunutta Mariaa, joka oli sekä neitsyt että äiti. (C, 118.) Molemmat ominaisuudet ovat niitä, joita on pidetty kautta aikojen tärkeimpinä naisen piirteinä. C kritisoikin voimakkaasti naisen asemaa Euroopassa. Jos katolisen kirkon valta nousee voimakkaasti Euroopassa ja pahimmassa tapauksessa pääsee vaikuttamaan unionin perhepoliittisiin linjauksiin, naisen tasavertainen asema miehen kanssa voi kokea voimakkaan kolauksen. Esimerkiksi kieltämällä oikeuden aborttiin tai kiristämällä avioeroperusteita heikennettäisiin naisten oikeusturvaa ja yksilönvapauksia voimakkaasti. Toisaalta Ritva Nätkinin mukaan Euroopan unionilla ei ole mitään sellaisia säännöksiä, jotka velvoittaisivat jäsenvaltioita muuttamaan sosiaaliturva- ja perhepolitiikkaansa, joka kuitenkin on Euroopan maissa varsin erilaista. Sen sijaan EU:n sosiaalinen ulottuvuus on tähdännyt lähinnä sosiaalisten oikeuksien vähimmäistason turvaamiseen. (Nätkin 2002, 189.)

Kaarle kritisoi naisen asemaa katolisuudessa ja kertoo tarinan siitä, kuinka kardinaalit synnyttävät paavin, josta tulee kaikkien isä. Hän muistuttaa paavienkin olevan naisen synnyttämiä, vaikei kukaan sitä muista enää valinnan kohdalla, sillä siitä on niin pitkä aika. (C, 253.) Katolinen kirkko nähdään vanhojen miesten kerhona, jonne naisilla ei ole asiaa. Kristinusko yleisestikin joutuu kritiikin kohteeksi patriarkaalisen järjestyksen vuoksi. ”Nooa ja hänen poikansa, vaimonsa ja

⁷⁴ “[–] this is Europe’s true priority: to work to make Christ’s light radiate and illuminate with renewed energy the steps of the European Continent at the beginning of the new Millennium.”

⁷⁵ “[–] Europe needs to rediscover its Christian roots, making room for the ethical values that are part of its vast consolidated spiritual heritage.”

⁷⁶ ”After the fall of the Wall that divided the countries of East and West in Europe, the encounter between people is easier [–].”

miniänsä olivat menneet arkkiin vedenpaisumusta pakoon. Tyttäristä vaiettiin. Silja oli Nooan tytärten tavoin kalojen kanssa pimeissä syvyyksissä.” (Emt, 367.)

On vaikea kiistää sitä seikkaa, että katolisessa kirkossa naisen asema ei ole vastaava kuin miehen. Paavi Benedictus XVI muistaa korostaa tasa-arvon merkitystä puheissaan, mutta kun puheita analysoidaan tarkemmin, nähtävissä on vallitsevaa yhteiskuntajärjestelmää tukevia piirteitä. Haastattelussaan (Benedictus XVI, 5.8.2006.) kysymykseen naisen asemasta kirkossa hän vastaa, ettei pappeus ole naisille sallittua. Hän kuitenkin muistuttaa, että kirkossa on alusta alkaen ollut paljon muita tärkeitä tehtäviä, jotka ovat sopivampia naiselle – alkaen Jumalan äidistä ja Magdalan Mariasta.⁷⁷ Naisen ”luonnollinen” paikka on olla äiti, kuten Jumalan äiti Maria. Nainen on miehen synnyttävä ja kasvattaja. Magdalan Maria puolestaan tunnetaan Raamatusta Jeesuksen tukena alusta loppuun saakka. Paitsi että nainen on miehen äiti, hän on myös tämän taustavoima ja tuki maailmassa. Näin ollen paavin mielestä naisen osa maailmassa on sangen perinteinen ja vanhoillinen, vaikka sitä ei enää ääneen sanotakaan.

C vaikuttaa hyväksikäyttävän sitä (läntisen) Euroopan traditiota, joka Tiilikaisen mukaan ammentaa vastauskonpuhdistuksen katolisuuteen liittyvästä yhteisen Euroopan perinteestä. (Ks. luku 4.2.1.) Teos kuitenkin hajottaa tästä traditiosta positiiviset piirteet ja nostaa esiin korruption sekä kirkon ja unionin lomittumisen toisiinsa epäilyttävällä tavalla. Näin teos taas käyttää historiaa genealogisen kritiikin mukaisesti: se osoittaa, että katolisuudesta ponnistavaan Euroopan traditioon olisi voinut yhdistyä yhteisen perinteen sijaan esimerkiksi korruption kaltaisia ikävämpiä ja moraalittomampia ilmiöitä. Yhdistämällä katolisen kirkon unioniin ja muistuttamalla kristinuskoon, ja etenkin katolisuuteen, sisältyvästä patriarkalisesta järjestyksestä, teos tulee yhdistäneeksi myös Euroopan unionin patriarkalisen hierarkian ylläpitäjäksi. Näin Euroopan unionin identiteetti siis saa tasa-arvon sijaan maskuliinisuuden viitan ylleen.

Samalla kun *C*:ssä korostetaan kristinuskon ja rahan yhteyttä, kristinuskon merkitys hengellisen elämän keskuksena tulee kyseenalaistetuksi. Kirkot ovat tyhjenneet Euroopassa, eikä pappejakaan olisi, elleivät myös naiset ja puolalaiset kelpaisi. Euroopassa on pula vain moskeijoista, joita rakennetaan lisää, jotta marttyyreiksi kaihoavat mahtuisivat kokoontumaan. Kristityille ei ole tarpeen rakentaa lisää pyhiä paikkoja, sillä heillä on valta ja maalliset valtakunnat. Kun islam tavoittelee hengenelämää ja Kiina talouselämää, ”ristit vapisevat lahotessaan”. (C, 456.)

---

⁷⁷ “[--] we believe that our faith and the constitution of the College of the Apostles binds us and does not allow us to confer priestly ordination on women. [--] There are many tasks and functions in the history of the Church[.] [--] And we will have to try and listen to God so as not to oppose him but, on the contrary, to rejoice when the female element achieves the fully effective place in the Church best suited to it, starting with the Mother of God and with Mary Magdalene.”

C yhdistää kristinuskoon terrorismista ne ennakkoluulot, jotka ovat perinteisesti olleet islaminuskon osana. Kun Kaarle seuraa televisiosta Normandian maihinnousun muistojuhlaa, Englannin kuningattaren prinssipuoliso lukee Raamatusta katkelman Paavalin kirjeestä efesolaisille. Kaarle kuitenkin odottaa prinssin lukevan kristittyjen terrorisuunnitelmasta Johanneksen ilmestyskirjassa. (C, 456.) Teos vaikuttaa ivaavan väkivaltaista Koraanin tulkintaa: Raamatussa aikansa tuotteena, yhtä lailla kuin Koraanissa, on uhkauksia, pelotteita ja rangaistuksia niitä kohtaan, jotka eivät seuraa Jumalan tahtoa.⁷⁸

5.4.2. Taas on aika karkottaa maurit Euroopasta

Eurooppalaisuuden ja kristinuskon vastapoolina romaanissa on islam ja sen leviäminen. ”Eurooppa tiesi taas, mikä sitä uhkasi, kun huntu heilahti ja silvotut sukupuolielimet syytivät vauvoja enemmän kuin ehjiksi jätetyt.” (C, 311.) C:ssä muslimit näyttävät yhtenäisenä joukkiona ja muodostavat yhteisen uhan Euroopalle, ainakin eurooppalaisten itsensä mielestä. Teoksen perusteella on tulkittavissa, että eurooppalaiset pelkäävät Euroopan islamisoitumista sen sijaan, että uskoisivat islamin eurooppalaistuvan. Jaakko Hämeen-Anttilan mukaan länsimaissa uutisoitu islamin nousu viittaa usein vain yhden islam-tulkinnan, sunna-keskeisen⁷⁹ fundamentalismin nousuun. Tämä tulkinta vaatii äärimmäistä paluuta profeetta Muhammadin aikaiseen elämäntapaan. Hämeen-Anttila kuitenkin huomauttaa, että islamilla on monia muitakin ilmenemismuotoja. (Hämeen-Anttila 1999, 248.)

Suhtautumisessa islamiin keskeinen ongelma onkin kategorisoinnissa. Esimerkiksi Ranskan muslimiväestö on peräisin erilaisista institutionalisoiduista kansallisuuksista, etnisistä luokista ja uskonnollisista ryhmistä, mutta silti heidät asetetaan samaan laatikkoon homogeenisenä kokonaisuutena: he ovat maahan siirtolaisina muuttaneiden muslimien yhteisö. (Diop 1997, 111.) Euroopassa asuvat muslimit saattavat kyllä olla juurtuneita ylikansallisen uskonnon institutionaalisiin rakenteisiin, mutta samaan aikaan he erottautuvat toisistaan etnisyyden ja eri lahkojen kautta. Tilannetta ei helpota, että tietyt uskonnolliset johtajat puhutellessaan kansallisia hallituksia, eurooppalaisia johtohahmoja tai suurta yleisöä median välityksellä esittävät edustavansa kaikkia muslimeja esimerkiksi silloin, kun he kannattavat muka yleisesti muslimien kesken jaettua doktriinia muunuskoisten käännäytymisestä. (Tibi 2006, 210.)

Aini Linjakumpu tarttuu samaan ongelmaan, mutta hieman toisenlaisesta näkökulmasta. Kun puhutaan islamista, harvoin ymmärretään, että puhutaan hyvin erilaisista ilmenemismuodoista, jotka

⁷⁸ Ks. esim. 3. Moos. 20 & Ilm. 4–22.

⁷⁹ Sunna on profeetta Muhammadin elämäntapa, joka on sunnalaisuuden toinen perusta Koraanin ohella. Sunna rakentuu haditheista, profeetan teoista ja sanoista kertovista kertomuksista. (Ks. Hämeen-Anttila 1999, 255 & 256.)

muodostavat käsitteen islam. Islam ei ole ilmiön lopullinen tai kattava selitys, vaan käsite, joka on muutoksen alainen ja jonka sisältö rakentuu yhteiskunnallisissa käytännöissä. (Linjakumpu 2000, 44.)

Viime aikoina on puhuttu yhä enemmän islamin vaikutuksesta politiikkaan ja politiikan käytäntöihin. Linjakumpu kuitenkin huomauttaa, että islamin merkityksen kasvu politiikassa noudattelee samaa ilmiötä kuin muidenkin uskontojen kohdalla. Yleisestikin ottaen uskonnon merkitys politiikassa on kasvanut siitä huolimatta, että jossain vaiheessa modernisaatiota oletettiin uskontojen merkityksen vähenevän. Hän kritisoi kahta vallalla olevaa tutkimustapaa poliittisen islamin tutkimuksessa. Islamin ylipolitisoimisessa islamin nähdään vaikuttavan politiikkaan suoraviivaisella tavalla. Tämä tarkoittaa samalla muslimiyhteiskuntien yli-islamisoimista, jolloin islam yhdistyy kaikkiin sosiaalisen elämän alueisiin. Tämä johtaa myös siihen, että islamilaisessa yhteiskunnassa periaatteessa kaikki olisi poliittista eikä islam olisi kontekstisidonnainen asia. Toisessa ääripäässä puolestaan nähdään islamilla vain välineellinen arvo politiikassa. Toisin sanoen poliittinen elämä hyödyntää islamia erilaisten tavoitteiden läpiajamiseksi. Tällöin ei uskota, että islam voisi olla ideologinen perusta politiikan käytännöille. Ensimmäisen näkemyksen ongelma on liian laaja käsitys politiikasta ja jälkimmäisen puolestaan liian kapea käsitys politiikasta. (Linjakumpu 2000, *passim.*) Linjakummun mukaan ”[p]oliittinen islam on prosessi, jossa islam merkityksellistetään tietyssä ajassa ja paikassa siten, että prosessiin osallistuvien välille syntyy konfliktinen suhde”. Poliittinen islam nähdään siis prosessina eikä tiettyyn toimijaan, instituutioon tai doktriiniin liittyvänä ominaisuutena. (Emt, 61.)

C:ssä esitetään eurooppalaisten osaksi samankaltaisia ajatuksia kuin Samuel Huntingtonin *Foreign Affairs* -lehdessä ilmestyneessä artikkelissa ”The Clash of Civilizations?” (1993). Huntingtonin teorian keskeisin piirre on oletus, että maailmassa on yhteensovittamattomia sivilisaatioita, etenkin läntinen ja islamilainen sivilisaatio, joiden rauhanomainen rinnakkaiselo nähdään mahdottomana toisistaan merkittävästi poikkeavan arvopohjan vuoksi. C:ssä Kaarle pohtii, että teräksisen Eiffel-tornin kansa karsastaa ”kekäleitä”, jotka kulkevat hunnuissa. Samalla hän muistelee, että hitunen hiiltä teräksessä voi aiheuttaa murtuman. (Emt, 427.) Hiilen ja teräksen mainitseminen viittaa Hiili- ja teräsyhteisöön ja sitä kautta nykyiseen Euroopan unioniin. Steriili, kylmä teräs saa tehtäväkseen symboloida ranskalaisia ja sitä kautta laajemmin eurooppalaisia, kun taas palanut kekäle, kuuma hiili, symboloi islaminuskoista väestöä.⁸⁰ Hitunen hiiltä, hitunen islamia, voi aiheuttaa murtuman teräksessä, eurooppalaisuudessa. Euroopan unioni esiintyy rakennelmana, jonka identiteetti ei kestä islamin uskoa sisällään. Islam näyttäytyy eurooppalaisten mielissä voimana, joka voi tuhota

⁸⁰ Teräs mielletään myös modernin teknologian symboliksi, kun taas hiili viittaa alkukantaiseen teknologiaan.

eurooppalaisuuden, kenties islamisaation kautta. Tähän viittaa ainakin luvun alussa lainaamani katkelma, jossa ”silvotut sukupuolielimet” synnyttävät enemmän jälkikasvua kuin eurooppalaiset. C:ssä ironisoitu eurooppalainen identiteetti nojaa siis vahvasti toiseuteen ja vihollisuuteen.

Teoksessa lähinnä Kaarlen ajatuksissa esiintyvä islam kiteytyy kahteen ilmiöön: musliminaiisiin ja terrorismiin. Kun teoksessa viitataan niin sanottuihin tavallisiin muslimeihin, symbolina toimii naisten käyttämä huivi tai vaihtoehtoisesti huntu. Ne ovat perinteisesti toimineet symbolina islaminuskoisten naisten epätasa-arvoiselle asemalle suhteessa muslimimiehiin. Sama ajattelu näkyy C:ssäkin, kun tyttöjen ympärileikkaus ja hunnun heilahdus sisältyvät samaan virkkeeseen, kuten luvun alussa lainaamassani sitaatissa. Toisaalta C:ssä on luettavissa myös tämän ilmiön kyseenalaistavia piirteitä. Lainauksen alussa oleva lause ”Eurooppa tiesi taas, mikä sitä uhkasi [--]” tuo ironisen ja ivaavan sävyn puheeseen silvotuista sukuelimistä ja hunnun heilahduksesta. Lausemuoto vihjaa, että Eurooppa itse luo uhan islamista, ehkä pitääkseen kasassa oman identiteettinsä, hauraan muodostelmansa eurooppalaisuudesta, joka vaatii vihollisen pysyäkseen kasassa. Käyttämällä sanaa ”taas” katkelma vihjaa myös, että Eurooppa on tehnyt näin aiemminkin. Tämä voisi viitata esimerkiksi kylmän sodan aikaiseen tilanteeseen, jossa Länsi-Eurooppa asettui vahvasti Yhdysvaltojen puolelle Neuvostoliittoa vastaan. Viittaamalla toistuvaan käytäntöön teos korostaa eurooppalaisen identiteetin rakentuvan vihollisuuden varaan.

Tässä C tukee Iver B. Neumannin tutkimustuloksia (ks. luku 4.2.2.) Euroopan Toisesta. Neumannin mukaan Turkin EU-jäsenyyden hankaluus on yhteyksissä Ottomaanien muslimivaltakunnan historialliseen representaatioon kristittyjen vihollisena. Venäjä on puolestaan ollut osa eurooppalaista turvallisuusdiskurssia Toisen roolissa jo pitkään. Pimenoffin teoksessa molemmat liitetään viholliskuviin, viimeksi mainittu osana menneisyyttä ja ensin mainittu osana nykyisyyttä. Euroopan Toinen on siis siirtynyt Venäjältä (Neuvostoliitosta) islaminuskoisiin maahanmuuttajiin.

Ranskassa huivien käytöstä kouluissa on tullut valtava kysymys, kun ottaa huomioon, että arvioiden mukaan vain pieni prosentti muslimityöistä on pitänyt huivia koulussa. (Kankkonen 2008, 75.) Pimenoffin teoksessa tilanteeseen viitataan Kaarlen kuvitelmassa Catherinen toimista median edessä: ”Catherine kohentamassa muslimityön huivia tämän ensimmäisenä kouluaamuna, vai oliko se Ranskassa kiellettyä.” (C, 80.) Teoksen maailma sijoittuu vuoteen 2004, jolloin Ranskassa asetettiin niin sanottu huivilaki, joka kielsi uskonnollisten symbolien käytön valtiollisissa kouluissa. Joidenkin arvioiden mukaan huivia käyttäneet koululaiset joutuivat sijaiskärsijöiksi tilanteessa, jossa koettiin lähiöiden karanteen valvonnasta, maahanmuuttajien integraation epäonnistuneen ja islamilaisuuden nousun olevan uhka. Tämä tilanne loi paineita ratkaista ongelmat, jotka kiteytyivät huivikiistaksi. (Kankkonen 2008, 74–75.) Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien antoi vuonna 2008

ratkaisunsa tapauksessa, jossa kaksi muslimityttöä erotettiin koulusta heidän kieltäytyttyään riisumasta huivia liikuntatunnilla. Tuomioistuimen mukaan koululla oli oikeus vaatia huivittomuutta terveysturva- ja turvallisuussyistä eikä koulu siten rikkonut muslimityttöjen uskonnollisia oikeuksia.⁸¹ (*Aamulehti* 6.12.2008.)

Kuten yllä mainitsin, Veronica Pimenoffin *C*:ssä toinen islamiin yhdistyvä ilmiö on terrorismi. Teoksessa viitataan amerikkalaisten tornien kaatumiseen (2005, 458) sekä Muhammed Attaan, syyskuun 11. päivän terroristiin, joka ohjasi ensimmäisen lentokoneen kaksoistorneihin: ”Attakin oli vaatinut äärimmäistä puhtautta: ei ainuttakaan naista hänen hautajaisiinsa.” (Emt, 470.) Atan matkatavaroista löytyi hänen testamenttinsa, jossa hän muun muassa kielsi raskaana olevien tai muiden, jotka eivät ole puhtaita, saapumasta jättämään hänelle hyvästejä. Hän myös kielsi naisia saapumasta haudalleen hautajaisiin tai mihinkään muuhunkaan tilaisuuteen sen jälkeen. (Atta 1996.) *C*:ssä eurooppalaiset Normandian maihinnousun juhlat rinnastuvat terroristin viimeiseen tahtoon, sillä sielläkään – sodassa kuolleiden sotilaiden muistotilaisuudessa – ei kuningattaria ja hoitajia lukuun ottamatta naisia näkynyt. (*C*, 469–470.) Näin ollen länsimaiset piirteet tulevat kritisoiduiksi samoista asioista, joista muslimeja on länsimaissa kritisoitu pitkään. Yhdistämällä musliminaisten heikon aseman äärimmäiseen poliittiseen fundamentalismiin teos antaa myös mahdollisuuden tulkita, että heikko musliminainen ja terrorismi ovat ne ilmiöt, jotka eurooppalaiset islaminuskoon liittävät eivätkä huomioi islamin uskon erilaisia suuntauksia.

Eurooppa näyttäytyy sisäänpäin kääntyneenä maanosana: ”Velázquezin maalaus Maurien karkotus voitti aikoinaan kaikkien muiden tekeleet, ja taas on aika karkottaa maurit Euroopasta ja omilta aavikoiltaan, jotta Los Borachos saavat ilkamoida rauhassa.” (*C*, 457.) Teos yhdistää eurooppalaista historiaa, kulttuurihistoriaa ja tämän päivän politiikkaa toisiinsa. Katkelma viittaa espanjalaisen 1600-luvulla eläneen taiteilijan Diego Velázquezin teoksiin *La expulsión de los moriscos de España* (1627) ja *Los Borrachos* (n. 1629). Ensimmäiseksi mainitulla maurien karkotusta käsittelevällä teoksella Velázquez voitti Espanjan kuningas Filip IV:n järjestämän maalauskilpailun muita johtavia espanjalaistaiteilijoita vastaan. (Alcolea i Gil 2007, 40.) Teoksista jälkimmäinen tunnetaan Suomessa nimellä *Bakkanaali*, mutta alkukielinen nimi merkitsee juopuneita. Taidehistoriaan yhdistämällä *C* rinnastaa 1600-luvun alussa Iberian niemimaalla tapahtuneen maurien karkotuksen tämän päivän Eurooppaan. Teos vihjaa, että muslimeja ei vieläkään hyväksytä osaksi Eurooppaa ja syyt siihen juontavat vuosisatojen taakse. Tänä päivänä ”maurit” karkotetaan myös ”omilta aavikoiltaan”: teos piikittelee länsimaita Irakin ja Afganistanin sodasta. Viittaamalla Velázquezin

⁸¹ Myös Suomessa islaminuskosten naisten pukeutuminen on nostanut ensimmäiset riidat. Palvelualojen ammattiliitto PAM on ratkonut kiistoja huivien käytöstä työssä. Esimerkiksi osa S-ryhmän alueosuuskaupoista on kieltänyt uskonnolliset tunnukset työasujen kanssa, kun taas Kesko on suhtautunut asiaan väljemmin. Aktiivisimmin oikeuksiensa puolesta ovat kyselleet islamiin kääntyneet suomalaiset. (*Aamulehti* 22.2.2009.)

teokseen *Los Borrachos* teos asettaa eurooppalaisen elämäntavan kyseenalaiseen valoon. Juopuneet saavat ilkamoida rauhassa linnakkeessaan, kun sisälle ei hyväksytä kuin yhdenlaisia ihmisiä. C:n mukaan eurooppalainen identiteetti on luonteeltaan eksklusiivinen eikä kestä islamia sisällään. Jälleen islam kantaa menneisyyden historiallisten representaatioiden taakkaa.

5.5. Tasa-arvo

5.5.1. Mutta miehellähän avain kuului olla

Perinteisen stereotyyppisestä näkökulmasta katsoen feminiinisyys ja teknologia eivät sovi yhteen. Miehet on perinteisesti nähty teknisesti pätevinä ja luovina, kun taas naiset on nähty epäpätevinä, sopivina vain työskentelemään miesten tekemien ja huoltamien koneiden kanssa. Naiset kyllä käyttävät teknologiaa, mutta heidän odotetaan olevan riippuvaisia miehen osaamisesta heti, kun kone hajoaa. Koneellistumisen myötä teknologinen osaaminen on osittain korvannut fyysisen voimakkuuden sukupuolia erottavana käsitteenä. Miehet identifioivat itsensä teknologiaan ja teknologia identifioituu maskuliinisuuden kautta. (de Groot–Schrover 1995, 1.)

Maskuliinisuus on kuitenkin varattu vain tietäntyyppisille teknologioille. Esimerkiksi ompelulla ja neulomisella, jotka nekin vaativat tietoa, harjoitusta ja joskus myös koneita, ei ole teknologian kaikua. On myös huomattava, että vaikka tekninen pätevyys on osa miessukupuolen identiteettiä, se ei kuitenkaan ole osa jokaisen miesyksilön identiteettiä, vaan se määrittyy luokkajaon kautta. Alempien yhteiskuntaluokkien miesten oletetaan olevan esimerkiksi automekaniikan osalta pätevämpiä kuin korkeampien yhteiskuntaluokkien miesten, jotka vievät autonsa huoltamolle. (de Groot – Schrover 1995, 1.)

C:ssä vallitsevat sukupuoliroolit nousevat ivan kohteeksi. Kaarlen ajatusten kautta tulee selväksi, että miehen rooli pohjautuu sedän aikalaisten maailmankuvaan. Kaarle ei kuitenkaan täytä – ainakaan omasta mielestään – tuota mittaria, sillä ”[s]etä olisi ilkkunut poikaa, joka ei tiennyt missä päin joki on”. (C, 17.) Setä myös ”halveksi poikia, jotka eivät osanneet edes kaarnalaivaa veistä”. (Emt, 18.) Vaikkei varsinainen teknologinen osaaminen yhdistykään mieheen C:ssä, kätevyys ja taidot ovat merkittävässä osassa, kun vaatimuksia miehuudesta ironisoidaan. Miehen ja jopa pojan saattoi olettaa osaavan suunnistaa maastossa ja veistävän puusta leikkiin soveltuvia tuotteita vain sukupuolensa perusteella. Jos näin ei ole, mies tai poika on jollain tapaa viallinen. Toisaalta C:ssä näkyy myös de Grootin ja Schroverin mainitsema yhteiskuntaluokkien välillä oleva ero taidoissa. Jos ajatellaan, että koulutustaso on keskeinen yhteiskuntaluokkia jakava mittari nykypäivän Suomessa, lukija ei odotakaan akateemisen Kaarlen täyttävän oletusta miehen suunnistuskyvyistä tai kädentaidoista, jotka sodan käynyt ja matalasti koulutettu setä hallitsee.

C:ssä toinen maailmansota ja väkivalta määrittelevät sukupuolten rooleja ja ominaisuuksia. Etenkin miehuuden mittarina näyttäytyvät väkivalta ja taistelu, vallassa oleminen ja vallasta taistelevien: ”Miesten on itse muutettava nuoruuden piirileikki miehuuden valtapiiriksi.” (C, 137.) Teoksessa sota kuitenkin määrittää sukupuolten paikan, kun miesten tehtäviksi määrittyy sotiminen ja taistelevien, kun taas naisten paikka on kotona.

Kreikkalainen laki määräsi, että ken pyysi viholliselta omiensa ruumiiden luovutusta, luopui voitostaan. Usein ruumiit olivat sen arvoisia. Tällä rantakaistalla kuoli niin paljon miehiä, että maa tuskin riitti heidän hautaamiseksi. Niin kuin ihmisen elämä on hänen kuolemansakin valtiollistettu. Sota osoittaa miesten materiaaliarvon.

C, 459.

Sodankäynnin säännöt ovat muuttuneet,⁸² mihin yllä olevassa tekstikatkelmassa viitataan. Kaarlen ajatuksissa antiikin Kreikan aikainen sotimiskäytäntö asettuu toisen maailmansodan ja sen jälkeisten sotien vastakohtaksi. Tämän päivän sodissa ihmisellä ei ole enää arvoa. Kun sota osoittaa miesten materiaaliarvon, ihmisarvoa ei itse asiassa ole lainkaan. Miehet taistelutantereella ovat vain pelinappuloita valtion johdolle. Tavallisen miehen asema on uhrin, kun eletään maailmassa, jossa raha ja valta puhuvat. Katkelma myös vastustaa käsitystä siitä, että eurooppalaisuus nojaisi antiikin Kreikan perintöön, jossa ihmisellä teoksen mukaan oli vielä arvo. (Ks. luku 4.2.1.)

Asepalvelus ja sota sotkeutuvat myös naiseuteen. Kaarlen ajatusten mukaisesti naisetkin tuntevat sotilasarvot, sillä naiset antautuvat aina ylemmälle. (C, 33.) Kun nainen ”antautuu” miehelle, ilmaisuun implisiittisesti sisältyy väite siitä, että mies hallitsee naista. Nainen onkin tavoittelun kohde: ”Mutta miehellä avain kuului olla. Nainen oli lukko. Ja maailma oli lukossa.” (Emt, 25.) Sota näyttäytyy maskuliinisena valtataisteluna, jonka uhreja ovat naiset. Juuri hävinneiden naisten yhteenpuristetut reidet kiskaistaan erilleen. Naiset ovat jälkihuoltajia, rauhan jälleenrakentajia. (Emt, 454.) Sota on siis maskuliininen ominaisuus, jotain miehen luonnolle ominaista, (vrt. Shapiroin tulkinta Clausewitzistä, ks. luku 4.1.1.) kun taas naisen luonnolliseksi tilaksi osoittautuu rauhantahtoisuus. Kun mies on toimija, nainen jää objektiksi ja uhriksi.

C:ssä armeija näyttäytyy maskuliinisena tilana. Lahelman mukaan (2002, 210) armeijan ja isänmaallisuuden hiljainen kytkenä toisiinsa mahdollistaa sen, että armeija toimii nuorten siirtyessä aikuisuuteen sukupuolijärjestyksen mukaisena jakajana. Siellä maskuliinisuus on arvostuksessa vastineeksi tyttöjen alueena pidetylle koululle. Huolimatta siitä, että naiset ovat saaneet jo pitkään suorittaa asevelvollisuuden miesten kanssa, armeijan sankari on mies ja ennen kaikkea

---

⁸² Ks. oikeutetusta sodasta esim. Walzer (2000), *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*. New York: Basic Books; Uudesta sodasta esim. Kaldor (1999), *New and Old Wars. Organized Violence in a Global Era*. Cambridge: Polity Press; Terrorismista ja uudenlaisesta sodankäynnistä esim. Gilbert (2003), *New Terror, New Wars*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

suomalainen, heteroseksuaalinen mies. Kaarlen ajatuksissa naiset tuntevat sotilasarvot, mutta eivät sen vuoksi, että naistenkin on mahdollista suorittaa asepalvelus, vaan sen vuoksi, että nainen antautuu asepalveluksen käyneelle miehelle.

Teoksessa käytetään hyväksi feminististen teorioiden kritisioimia dikotomioita, joissa nainen yhdistyy yksityiseen, kotiin ja luontoon, kun taas mies on julkinen eläin, kulttuuria ja tekniikkaa. Kaarle seuraa televisiosta Normandian maihinnousun muistojuhlaa: ”Kuningattaria ja joitakin hoitajia lukuun ottamatta naisia ei kuvaruudussa näkynyt. Tämä oli julkinen asia eikä mikään yksityinen. Täällä keskityttiin kuolleitten ruumiiden hyödyntämiseen eikä elävien ruumiiden käyttämiseen. Naisiin iskettiin ohjus kotona, miehiin sotatantereella.” (C, 469.) Miesten väliset yhteydet ovat ensisijaisia. Naiset ovat jotain, mikä hoidetaan kotona: ”Miehet nostivat aseensa toista miestä vastaan, vasta taistelun jälkeen he selvittivät naiset.” (Emt, 470.)

Väkivalta ei ole vain miesten maailmaa värittävä tekijä, vaan se on myös merkittävässä osassa naisten elämässä. Lähisuhdeväkivalta nousee teoksessa esiin: ”Suomessa tuli paljon leukaluun murtumia, kun naiset eivät älynneet pitää suutansa kiinni.” (C, 134.) Sitaatti ironisoi parisuhdeväkivaltaa uhrin itsesyytöksillä ja tekijän perusteilla. Virke asettaa miehen tekijäksi ja johtajaksi. Se myös siirtää vastuun pahoinpitelystä leukaluunsa murtaneelle naiselle: jos nainen olisi ymmärtänyt pitää suunsa kiinni, ei miehen olisi tarvinnut ojentaa tätä. Näin miehellä on oikeus ja myös velvollisuus kurittaa naista.

Minna Nikusen mukaan sukupuolineutraalina pidettyyn maskuliiniseen suomalaisuuteen liitetään usein piirteitä, jotka ovat ominaisia henkirikoksen, itsemurhan tai niiden yhdistelmän tekijöille. Heikko itsetunto, alkoholismi, mustasukkaisuus ja omistushaluisuus eivät ole tilastoissa näkyvän keskivertosuomalaisen ominaisuuksia, mutta silti niitä pidetään ominaisena suomalaiselle kansanluonteelle. Näin ollen väkivaltaisten ihmisten patologinen käyttäytyminen ei näyttäytykään poikkeavana, vaan on ”suomalaisuuden” osa. (Nikunen 2002, 276–277.) Väkivalta liitetään usein suomalaiseen mieheen. Negatiivinen suomalaisuuspuhe yhdistettynä suomalaiseen mieheen johtaa vapautukseen vastuusta sellaisista teoista, jotka kuuluvat kategoriaan ”suomalainen mies”. (Emt, 285.)

Miesten sivilisointi on puolestaan naisten yhteiskunnalliseen äitiyteen liittyvä tehtävä. Tämä vastuullistaa naiset miesten käyttäytymisestä mutta myös siirtää naiset ulkopuolelle ”suomalaisuudesta”. Kun miesten käytösongelmat (väkivalta, alkoholismi) ovat kulttuurin syytä, naisten vastaavat ongelmat ovat yksilöllinen (tai yleisesti suomalaisten naisten) viallisuus. (Nikunen 2002, 285.) C:n kerronnassa leukaluunsa murtanut nainenkin on epäonnistunut

sivilisointitehtävässään ja tietyllä tavalla siirtynyt väkivallan uhrin roolista, jos ei nyt tekijäksi, niin vähintään väkivaltateon provosoijaksi. Leuan murtanut mies puolestaan on liukunut uhrin rooliin suomalaisen kulttuurin tuotteena ja naisen tuottaman pettymyksen kautta.

Naisten ja miesten välisiin suhteisiin liittyvät usein negatiiviset parisuhderepresentaatiot.⁸³ Niihin usein yhdistyy suomalaisen miehen pettymys suomalaiseen naiseen, mikä on ajanut miehen esimerkiksi vaimokaupan tai prostituution pariin. Naisen rooli yhteiskunnallisena äitinä ja miehen sivilisoijana ovat johtaneet tietynlaisen ”Justiina”-roolin syntymiseen. ”Justiina” tekee miehen elämästä hankalaa eikä ole naisellinen kuten ranskalaiset tai venäläiset naiset. (Nikunen 2002, 285.)

Kaarlekin näkee eron suomalaisten ja ulkomaalaisten naisten välillä. Kun hän tapaa kirjaansa mainostavan Catherinen ensimmäistä kertaa, hän jää miettimään naisen aitoutta. Ulkomaalaisten naisten kanssa kun ei koskaan tiedä, mikä on aitoa, mikä apinointia ja mikä tarkoittaa mitään. Suomalaisten naisten kanssa tätä ongelmaa ei Kaarlella ole, sillä suomalaiset naiset aina sanoivat, mitä tarkoittivat. (C, 40.) Vaikka Kaarle yleistää naiset tietynlaiseksi joukoksi, hän tekee eron suomalaisten ja ulkomaalaisten välillä. Hänelle suomalaisuus on rehellisyyden tae, kun tämä ranskalainen nainen vaikuttaa vain pelaavan pelejä.

C:ssä parodioidaan negatiivista suomalaisuutta, josta Nikunen puhuu. Kaarlen näkemys suomalaisista naisista rehellisinä ja suoraan sanovina tukee ns. Justiina-roolia. Sivilisointitehtävässään naisen on oltava suora ja pidettävä miehensä (nalkuttamatta) kaidalla tiellä. ”Justiinan” kanssa tiedetään, mitä mieltä tämä on. Ranskat Catherine puolestaan on ”naisellinen” nainen, joka viehättää Kaarleakin. Kaarle fantasioi naisen ”ottamisesta” ja tuntee seksuaalisen jännitteen heidän välillään. Ranskalainen nainen on (vaarallisen?) viettelijän roolissa toisin kuin suomalainen nainen. (C, *passim.*) Suomalainen nainen ei oikeastaan edes ole nainen sanan varsinaisessa merkityksessä, koska suomalaiselta naiselta uupuu naisellisuus. Näin naiseuteen ja naisellisuuteen yhdistyy viettelevyys, ajatusten peittäminen, petkuttaminen ja parisuhdepelien pelaaminen.

Catherinea ja Siljaa voidaankin pitää tietynlaisina vastakohtina naisen roolissa. Silja kuitenkin poikkeaa siitä näkökannasta, joka Kaarlella on naisista. Huolimatta vastoinkäymisistä ja uhriksi joutumisesta Silja ei ole ottanut uhrin tai passiivisen naisen, objektin, osaa omakseen. Hän on päässyt sedän hyväksikäytöstä yli, eikä hän jäänyt paikalleen silloin, kun EU-virka tuotti pettymyksen. Silja on toimija, tekijä, subjekti. Hän hämmentää Kaarlea ronskeilla puheillaan (C, ks. esim. 130) eikä hän myöskään mahdu siihen Kaarlen käsitykseen, että naiset ovat kateellisia ja

⁸³ Nikunen mainitsee esimerkkinä Kalevalan.

pelkäävät aina kilpailijoitaan. Tässäkin tapauksessa esimerkkinä ovat ranskalaiset naiset: Catherine oli avioliittonsa aikana ollut huolissaan miehensä rakastajattaresta Consuelosta, nyt koomassa makaavaan Claudeen ihastunut sairaanhoitaja oli huolissaan Catherinesta. (Emt, 448.) Kaarlekin tiedostaa, että Silja on hänen ajatuksissaan erilainen: ”Arkin kohotessa korkealle maasta Silja oli Nooan tytärten tavoin kalojen kanssa pimeissä syvyyksissä. [--] Silja oli jättänyt arkin hierarkian.” (Emt, 367.)

Toisaalta myös Catherine rikkoo sukupuolirooleja. Catherine ei suostunut luopumaan kuoleman ja elämän rajamailla elävästä aviomiehestään, vaan pitää tämän elintoimintoja yllä koneiden avulla. Hän väittää, että rakkaudesta, mutta Kaarle epäilee, että miehen elämän täydellinen hallitseminen on naisen kosto miehen avioliiton ulkopuolisesta suhteesta.⁸⁴

Nainen nyki verkkoa ja näppäili säikeitä, tekeytyi saaliiksi voidakseen paritella. Niin piti uroksen tehdä, mutta Catherine oli vaihtanut sukupuolten osat. Claude sai pysyä verkossaan josta se ei mihinkään päässyt, mutta Catherine tuli verkon reunalle tempomaan langoista, ja jos Clauden raajat eivät reagoineet, Catherine asetteli ne niin kuin hyväksi katsoi. Catherine toi Claudelle lahjaksi hyönteisen tiukassa seittikääreessä. Claudella ei ollut siipiä lähteä lentoon, ei tuntosarvia, ei tuntoa, ei sarvia, ei siipiä. Mies ei kuulunut maailmaan, ei helvettiin eikä taivaaseen. Mahtoiko se olla kiirastulen loimussa?

C, 77.

5.5.2. Kuljetaan vieraalla maalla kotikylän kartan mukaan

Vuoden 1870 jälkeen Euroopassa tapahtui suuria rakenteellisia muutoksia, joista puhutaan toisena teollisena vallankumouksena. Tässä yhteydessä teollisessa ”sisä-Euroopassa”⁸⁵ otettiin käyttöön uudenlaista perusteknologiaa, jonka tieteellinen perusta oli kemian ja fysiikan perustutkimuksessa. Kokeellinen teknologia keksijöineen sai suurta julkisuutta ja lähestulkoon sankarikultin ympärilleen. Koneellistumisen myötä kokeellinenkin teknologia laitostui; samalla julkinen valta osallistui kehitykseen insinöörien ja teknikkojen kouluttamisella. Toisen teollisen vallankumouksen yhteydessä tiede ja teknologia sulautuivat yhteen, kun tieteellisistä laboratorioista tuli teknologisen kehitystyön keskeinen piirre. Tämä johti valtion aseman korostumiseen, sillä valtiolla oli varat tieteellisen perustutkimuksen rahoittamiseen. Toisella teollisella vallankumouksella oli vaikutuksensa myös maailmantalouden perusteisiin. Kemiallinen teollisuus oli kehittänyt keinokuidut, jotka kilpailivat luonnonkuitujen kanssa tekstiiliteollisuuden raaka-aineen asemasta. Myös keinolannoitteiden keksiminen asetti sisä-Euroopan ja Yhdysvaltojen maatalouden

⁸⁴ Toisaalta petetyn naisen raivo tai kosto on varsin stereotyyppinen naiseuden kuvaus: myös Silja lankeaa tähän osaan tultuaan EU:n pettämäksi.

⁸⁵ Apusen mukaan toisen teollisen vallankumouksen yhteydessä syntyi teollinen ”sisä-Eurooppa”, joka erottui maatalousvoittoisesta ”ulko-Euroopasta”. (2004, 92.)

kilpailuasemaan perinteisin menetelmin toimivien alueiden maatalouden kanssa. (Apunen 2004, 92–94.)

Toisen teollisen vallankumouksen aikaansaama murros johti uuden imperialismin kauteen, jossa vanhat teollisuusmaat kuten Britannia lähtivät hakemaan lisää markkinoita kutistuvan Euroopan ulkopuolelta. Siirtomaat eivät olleetkaan enää vain raaka-aineiden lähde vaan myös markkina-alue halvoille teollisuustavaroille.⁸⁶ Osittain näistä taloudellisista tekijöistä johtuen eurooppalaiset suurvallat jakoivat Afrikan mantereen keskenään ja pilkkoivat Kiinan keskinäisiksi etupiireiksi. Kun eurooppalaiset alistivat siirtomaiden markkina-alueet itselleen, seurauksena oli rakenteellisia muutoksia, jotka johtivat siirtomaiden taloudellisen ja yhteiskunnallisen kehityksen estymiseen ja jopa taantumiseen. Siirtomaat, eurooppalaisten hallitsemat markkina-alueet ja ulko-Eurooppa tulivat taloudellisesti ja poliittisesti riippuvaisiksi sisä-Euroopasta, joka oli käynyt toisen teollisen vallankumouksen läpi. (Apunen 2004, 94–95.)

Toisaalta teknologialla oli myös merkittävä välineellinen vaikutus uuden imperialismin mahdollistajana teknologisten järjestelmien avulla. Esimerkiksi laivastoteknologian tuote, höyry- ja sittemmin öljykäyttöinen kevyt sota-alus toimi poliittisen pakottamisen tuotteena. Käsite ”tykkivenediplomatia” syntyi. Kemian teollisuuden tuottama lääke, kiniini, puolestaan on merkittävässä asemassa, kun yritetään ymmärtää uutta imperialismia Afrikassa. Sen ansiosta eurooppalaiset selvisivät Afrikassa hyttysten levittämästä taudista, malariasta. Konekiväärit ja muut kehittyneet aseet olivat ylivoimaisia päihittäessään alkuperäiskansojen perinteisiin taistelumenetelmiin nojaavan vastustuksen. Valloittajien, lähetyssaarnaajien ja kaupantekijöiden mukana siirtomaihin levisivät rautatiet, höyrylaivat ja lennätinkaapelit: niiden avulla siirtomaa-alueet liitettiin emämaahan ja luotiin siirtomaaissännistä riippuvainen maailmanlaajuinen verkko. (Apunen 2004, 95–96.)

C:ssä esille nousevat imperialismin seuraukset kolmansien maiden ja Euroopan unionin välisissä suhteissa. Teoksessa todetaan Brysselin olevan sopiva Euroopan unionin pääkaupungiksi: Belgian kuningas Leopold II edusti eurooppalaisia perinteitä orjuuttamalla ja ryöstämällä ihmisiä sellaisten organisaatioiden avulla, jotka olivat vihkiytyneet levittämään humanitäärisiä ja tieteen saavutuksia. (C, 120–121.) Leopold II (1835–1909) uskoi vakaasti, että siirtomaiden hankinta takaisi Belgian aseman suurvaltana. Belgian hallitus ei kuitenkaan ollut halukas siirtomaata hankkimaan, joten Leopold II lähti projektiin yksityishenkilönä. Vuonna 1876 hän loi yksityisen hallintoyhtiön, jonka tarkoitus oli toimia kansainvälisenä tieteen ja ihmisystävällisyyden yhdistyksenä. Hän palkkasi tutkimusmatkailija Henry Morton Stanleyn perustamaan siirtomaan Kongon alueelle. Vuosina

---

⁸⁶ Esimerkiksi Intian tekstiiliteollisuus tuhoutui toisen teollisen vallankumouksen yhteydessä.

1884–1885 Berliinin konferenssissa 14 Euroopan maata ja Yhdysvallat hyväksyivät Leopoldin vaateet Kongon alueesta. (Hochschild 2004, 48–60, 82–92 & 103–107.)

Konferenssin seurauksena vuonna 1885 perustettiin Kongon vapaavaltio, jonka yksinvaltiaana Leopold toimi. Hankkeen tavoitteena oli kumin ja norsunluun kerääminen. Leopoldin 40-vuotisen vallan aikana Kongon asukasluku putosi 20 miljoonasta 10 miljoonaan: ihmisoikeusrikkomukset kuten orjuus, raiskaukset, silpomiset ja murhat värjivät koko valtakautta. Kun Leopoldin ja hänen seuraajiansa tekemiset kävivät ilmi, syntyi kansainvälistä liikehdintää vastustamaan kongolaisten oloja. Kuningas pakotettiin luovuttamaan Kongon vapaavaltio Belgian hallitukselle⁸⁷ vuonna 1908. Tätä kuitenkin seurasi suuri unohdus: historiankirjoituksesta belgialaiset siirtomaaviranomaiset ja Leopold II pyrkivät poistamaan kaikki syyttävät viitteet Kongon kansanmurhasta. (Hochschild 2004, ks. esim. 310, 354–357.)

Teknologisen kehityksen vaikutus siirtomaihin nähdään äärimmillään Belgian Kongon tapauksessa. Kongosta oli rahdattu jo pitkään norsunluuta, mutta kun kumiteollisuus keksi alkaa valmistaa kumipyöriä, letkuja, putkia, tiivisteitä sekä kumieristeitä lennättimiin, puhelimiin ja sähköjohtoihin, syntyi maailmanlaajuinen kumibuumi. Kumin hinta kohosi koko 1890-luvun. Buumi tuli Leopold II:n kannalta kreivin aikaan: velkaantunut kuningas ymmärsi tekevänsä massoittain rahaa kumiköynnöksillä, jotka peittivät jopa puolet Kongon vapaavaltion alueesta. Kumia ahnehdittiin valtavat määrät pakottamalla afrikkalaiset pakkotyöhön panttivankien, aseellisen uhan, väkivallan ja kidutuksen avulla. (Hochschild 2004, 205–214.) Yksinkertaistaen voitaisiin sanoa, että teknologinen kehitys kumiteollisuudessa johti siihen, että Belgian Kongo ryöstettiin, raiskattiin ja tapettiin.⁸⁸

Teoksessa oleva Leopold II:n yhteys Euroopan unioniin syntyy myös sitä kautta, kun tarkastellaan Leopoldin toimia valtakaudellaan. Katoliset lähetyssaarnaajat perustivat Leopoldin Kongoon useita lastensiirtoloita, joissa kasvatettiin vanhemmiltaan viedyistä lapsista sotilaita Leopoldin armeijan käyttöön. Leopold tuki katolisia hyvin avokätisesti ja sijoitti välillä pappeja sotilaiden tavoin tietyille alueille taloudellisen mahtinsa avulla. (Hochschild 2004, 160 & 177.) Leopoldin hallinto oli myös korruptoitunut, sillä hän keräsi omiin taskuihinsa varoja ehtimästä päästyään sekä piilotti

⁸⁷ Tämä ei kuitenkaan lopettanut ihmisoikeusrikkomuksia. (Hochschild 2004, 277, 329–330.)

⁸⁸ Yksin kumi ei tilanteeseen tietenkään ole syyllinen, vaikkakin merkittävä osasy. Kongossa oli kohdeltu paikallisia kaltoin jo norsunluuta kerätessä ja niin olisi varmasti tehty, vaikkei kumibuumia olisi syntynytkään. Kidutuksien, murhien ja raiskausten syynä oli pitkälti se, ettei mustilla afrikkalaisilla nähty olevan ihmisarvoa; tämän taustalla oli aikakauden rotuopit. (Vrt. esim. natsien suhtautuminen juutalaisiin.) Kumin tarve sekä vallan ja rahan himo eskaloivat tilanteen kansanmurhan mittapuihin. Huomattava on myös se, että myös muiden eurooppalaisten valtojen siirtomaissa Afrikassa käytettiin samoja keinoja kumin keräämiseksi: kansainvälisestä kohusta huolimatta Belgian Kongo ei ollut poikkeus käytännöissään muuten kuin järjestelmällisyytensä ja toimiensa laajuuden suhteen. (Hochschild 2004, 124, 147–148 & 338–340.)

omaisuuttaan salaiseen säätöön, kiinteistöihin ja hämäräperäisiin yrityksiin. (Emt, 334–335.) Paitsi että *C* viittaa Brysselin olevan linkki Leopoldin ja unionin välillä, teoksessa jatkuvasti yhdistetään katolinen kirkko unioniin ja vihjataan unionin olevan korruptoitunut virkanimityksissään ja päätöksissään. (*C*, *passim*.) Tässä mielessä Euroopan unioni vaikuttaisi teoksen mukaan olevan Leopoldin perillinen.

Mutta Belgian ja Leopoldin toimet uuden imperialismien aikana eivät ole ainoita, jotka tulevat kritisoiduiksi: ”Melkein sata vuotta sitten britit ja ranskalaiset sovittivat Irakin, Kuwaitin, Jordanian, Syyrian, Turkin ja myöhemmin Israelinkin rajat mieleisikseen. [–] Euroopassa kansat hurrasivat ja teollisuus hyrräsi.” (*C*, 464.) Ranskan asema Euroopan ja maailman entisenä keskuksena korostuu teoksessa. Siirtomaavallan aikaiset rikokset ja siirtomaiden häikäilemätön hyödyntäminen ylläpitivät Ranskan asemaa Euroopan keskipisteenä.

Etenkin Ranskan suhde entiseen siirtomaahansa Algeriaan tulee esille pitkin teosta. *C*:ssä viitataan muun muassa siihen, kuinka Vapaan Ranskan johdossa ollut kenraali Charles de Gaulle oli toisen maailmansodan aikaan pitänyt päämajansa Algeriassa ja palannut Normandian maihinnousun aikaan Pariisiin: ”Charles de Gaulle on tullut Algerian suunnalta, jossa kenraali kuusikymmentä vuotta sitten riutui toimeettomana päästäkseen vasta vuosia myöhemmin johtamaan valtioneurotia entistä suojapaikkaansa vastaan.” (*C*, 459.) Algeria toimi suojapaikkana Vapaan Ranskan johtajalle de Gaullelle toisen maailmansodan aikana. Hän lensi takaisin Ranskaan muutamaa päivää ennen Pariisin vapautusta. Katkelmassa mainittu valtioneuroti viittaa Ranskan toimiin Algeriassa 40-luvun lopulta alkaen aina Algerian vapautussotaan saakka. Ranska ajautui vuoden 1947 jälkeen tukahduttamaan algerialaisten poliittista toimintaa sekä poliisitoimin että väärentämällä vaalituloksia järjestelmällisesti. Sortotoimenpiteet pitivät kansallisliikkeet hiljaisina, eikä Ranskan poliittinen johto tiennyt maassa vallitsevista ongelmista eikä käsitellyt niitä: vapautussota syksyllä 1954 yllätti Ranskan. Sortotoimet vaikuttivat myös siihen, että kansallisliikkeet radikalisoituivat suhtautumisessa Algerian asemaan ja ne vieraantuivat ranskalaisesta järjestelmästä Algeriassa. (Melasuo 1999, 373 & 384.)

Algerian toisen maailmansodan jälkeisessä taloudellisessa kehityksessä näkyy juuri sellainen siirtomaiden hyödyntäminen, mistä *C* (ks. esim. 464) eurooppalaisia valtoja syyttää. Ranskalaiset suuryhtiöt kiinnostuivat toisen maailmansodan jälkeen Algeriasta. Ne eivät kuitenkaan aloittaneet tuotantoa maassa vaan näkivät sen yksinomaan markkina-alueena. Tämä oli kova isku paikalliselle pientuotannolle ja sodan aikana syntyneille pienyrityksille, jotka kaatuivat suuryritysten edessä. Tästä eurooppalaisen sektorin tuotannosta tuli sekä Ranskan että Euroopan talouden kylkiäinen sitä myöten, kun Ranskan julkinen ja yksityinen sektori voimistivat otettaan Algerian

talouskehityksestä. Emämaan julkiset sijoitukset palautuivat Ranskan yksityiselle sektorille, joka sijoitti voittonsa poikkeuksetta Eurooppaan. Ranska siis auttoi maansa yrityskenttää hyväksikäyttämään Algeriaa. (Melasuo 1999, 390–391.)

Viittaamalla sekä Ranskan että Leopoldin aikaiseen Belgian siirtomaa-aikaisiin rikoksiin teos jälleen käyttää hyväkseen historiaa genealogisella tavalla. Se tapahtumallistaa Euroopan nykyisyyden muistamalla toisin, käyttämällä historiaa nykypäivän näkökulmasta. Näin se kyseenalaistaa Euroopan unionin ja eurooppalaisten valtioiden toimintatavat nykyisessä maailmanpolitiikassa. Teos yhdistää kolonialismin historian tämän päivän kansainväliseen politiikkaan ja vihjaa, että toiminnan taustalla ovat vastaavanlaiset vaikuttimet ulkopoliittisen vallan tavoittelemiseksi kuin siirtomaavallan aikana. Epäilyksettä voi todeta, että historia – tässä tapauksessa eurooppalainen kolonialismi – ei ole Euroopan Toinen, kuten W ver ja Diez esittävät. (Ks. luku 4.2.2.) Liittämällä kolonialismin sekä Euroopan unionin ja eurooppalaiset valtiot toisiinsa teos myös vihjaa, että Euroopan unionin ulkopoliittisen vallan kasvattaminen ei tapahdu vakauden ja hyvinvoinnin levittämisen kautta, kuten Salon mukaan EU pyrkii esittämään. (Ks. luku 4.2.3.)

C:ssä kuitenkin huomautetaan, että Ranska on menettänyt asemansa suurvaltana eikä ole enää entisensä. ”Unioni oli Ranskan jatke herruudelleen, mutta kun se laajenee, Ranska alkaakin kutistua.” (C, 464.) Kuten jo aiemmin tuli esille, Euroopan unionin tarkoituksena nähdään alun perin olla organisaatio, jonka tarkoitus on pitää Ranska keskuksenaan. C:ssä viitataan kuitenkin Euroopan unionin laajentumisiin, teoksen maailmassa viimeisimpänä vuonna 2004 tapahtuneeseen laajentumiseen, kun kymmenen Keski- ja Itä-Euroopan maata liittyivät unioniin.⁸⁹ Mitä enemmän jäseniä unionissa on, sitä pienempi painoarvo yhdellä valtiolla on. Näin ollen Ranskan ”herruus” on sekin tullut tiensä päätökseen.

Myös Ranskan pakolaispolitiikka saa kovaa kyytiä Pimenoffin teoksessa, jossa kritisoidaan sitä, ettei maa pitäydy enää Geneven pakolaissopimuksen noudattamisessa. Vaikka sopimus oli voimassa, EU oli sen säännöksillään muokannut tuntemattomaksi. Sen sijaan maa rakentaa sopimuksen ympärille uusia leirejä, joissa ihmiset ja heidän oikeutensa luokitellaan kansallisen alkuperän mukaan. Teoksessa rinnastetaan sekä Ranska että Euroopan unioni natsi-Saksaan, sillä leirien rakentamisesta ”oli jo aiemmin kerätty kokemusta”. (C, 310.)⁹⁰ Euroopan unionin rinnastus paitsi Belgian Leopoldiin myös natsi-Saksaan kertoo karua kieltä siitä, millaisena C esittää eurooppalaiset valtiot suhteessa muuhun maailmaan. C hyökkää voimakkaasti sitä

⁸⁹ Vuonna 2007 vielä Romania ja Bulgaria liittyivät jäseniksi.

⁹⁰ Viimeisin ihmisoikeuskandaali Ranskalta on ollut romanien joukkokarkotukset, jotka ovat nostaneet metelin niin Ranskassa kuin Euroopan unionin tasolla. EU:n oikeuskomissaari Viviane Reding vertasi Ranskaa natsi-Saksaan. (HS 15.9.2010.)

maailmanpolitiikan asetelmaa vastaan, jossa kolmansien maiden asema on heikko länsimaisiin kapitalistisiin maihin verrattuna. Euroopan unioni on teoksessa riistäjän ja imperialistin roolissa, ja se nähdään laajentumishaluisena ja siirtomaaisännän perinnettä harteillaan kantavana valtana. Myöskään tässä historia ei ole Toinen vaan pikemminkin jatkumo, johon nykyinen politiikka pohjaa: Eurooppa jatkaa kolonialismin linjaansa. *C* vastustaa taas Euroopan unionin identiteettiprojektia, jossa unioni pyritään esittämään tasa-arvoa ajavana siviili- ja ympäristövaltana.

Kun tarkkaillaan eurooppalaisten suhdetta muuhun maailmaan, Kaarle kuvastaa teoksessa kiinnostavaa ilmiötä. Toisaalta on nähtävissä, että Kaarle halveksii ihmisoikeusrikkomuksia ja EU:n talouspolitiikkaa, joka asettaa Euroopan ulkopuoliset maat taloudellisesti epätasa-arvoiseen asemaan, mutta hän syyllistyy itse vahvaan rasismiin. Kun Silja on tekemisissä tummien miesten kanssa, joiden Kaarle epäilee olevan timanttibisneksessä mukana, Kaarle kauhistelee: ”Sinä olet ihan hullu, niillä voi olla aids, eihän Saharan eteläpuolella paljon muuta olekaan!” (*C*, 128.) Timanttibisneksessä mukana oleminen ei itsessään ole perustelun aihe Kaarlelle, vaan se, että näillä rikollisilla voi olla aids. Tämän hän päättelee yksinomaan siitä, että miehet ovat Saharan eteläpuolisesta Afrikasta kotoisin. Samalla hän olettaa, että Silja on sukupuoliyhteydessä miesten kanssa, heidän alistamansa. Hänen on vaikea uskoa, että Silja oman tahtonsa ja järkensä voimin ryhtyisi laittomuuksiin. Voidaan ajatella, että Kaarle paitsi katsoo Siljaa patriarkaalisten lasien läpi ja siten näkee naisen uhrina ennemmin kuin toimijana, myös kantaa eurooppalaisen kolonialismin taakkaa. Tämä taakka määrittää sen, miten hän katsoo eurooppalaisen heteromiehen Toista, kolonialisoituja – ja myös naisia. Näin on siitä huolimatta, että Kaarle on terävä havaitsemaan ympäristössään jäänteitä kyseisestä ilmiöstä. Hän kuitenkin käyttäytyy, aivan kuin olisi ilmiön ulkopuolella, vaikka läpi teoksen hänen käytöksessään ja ajatuksissaan on havaittavissa merkkejä samasta värittyneestä katseesta.

Toinen teoksessa oleva mielenkiintoinen ilmiö on käsite *cross mapping*, joka vilahtelee teoksen sivuilla ja jonka mukaan on nimetty yksi teoksen osiokin. Silja selittää Kaarlelle *cross mappingin* tarkoittavan sitä, että kuljetaan paikassa X jonkin toisen paikan kartan mukaan. Silja käyttää menetelmää ystäviensä, muun muassa ranskalaisen Michelin kanssa. Itse näen *cross mappingin* symboloivan sitä, mitä eurooppalaiset ovat tehneet ja mitä teoksen mukaan EU tekee edelleen muualla maailmassa. Siljan sanoin: ”Kuljetaan vieraalla maalla kotikylän kartan mukaan.” (*C*, 197.) Tämä tarkoittaisi sitä, että esimerkiksi eurooppalaisen yhteiskunnan mallia on pyritty viemään muualle ottamatta huomioon paikallisia yhteiskunnallisia ja kulttuurillisia oloja.

5.6. Markkinatalous

Uutta globaalia maailmaa asuttivat osakkaat ja asiakkaat, ei siinä ihmisistä piitattu.

C, 153.

Veronica Pimenoffin *C* yhdistää markkinatalouden elimelliseksi osaksi globalisaatiokehitystä ja samaan aikaan hävittää ihmisarvon uudessa maailmassa. Globalisaation ja markkinatalouden yhteyttä toki pidetään nykypäivänä selvänä. Ulrich Beck pitää globalisaatiota prosessina, jonka vaikutuspiiriin kaikki kansallisvaltiot ovat joutuneet ja jossa nämä samalla verkostoituvat uudella tavalla. Useimmiten globalisaatiokeskustelussa globalisaatiota pidetään maailmantalouden ”toisena aaltona”.⁹¹ Samalla on hyvä kuitenkin muistaa, että globalisaatiossa ei ole kyse ainoastaan taloudesta, vaan kulttuuri ja politiikka sanojen laajassa merkityksessä ovat myös siinä mukana. (Rahkonen 2000, 53.)

Teknologian yhteyttä maailmantalouden syntymiseen on pidetty kiistattomana. Mertentakaisten ja mantereiden sisäisten liikenneyhteyksien kehittyminen 1840-luvulla ja niitä hyväkseen käyttävät kauppa ja rahaliikenne olivat perusta yhtenäiselle maailmantaloudelle. Entisestään lisääntyvä tavaroiden vaihto ja rahaliikenne sekä teknologian laajeneminen johtivat omalta osaltaan yhä suurempaan teollisen tuotannon kasvuun. Teknologia myös osaltaan vaikutti globalisoituvaan ja yhdenmukaistuvaan maailmanpolitiikkaan, kun tehtiin yhteisiä poliittisia päätöksiä tullimuurien purkamisesta ja vapaakaupan periaatteiden soveltamisesta. (Apunen 2004, 34–35.) Aiemmin tutkielmassani esittelin jo teknologian yhteyden imperialismiin ja siirtomaavaltoihin, jotka hyödynsivät siirtomaitaan sekä raaka-ainelähteinä että halpatuotannon markkina-alueina. Imperialismi sekä liikenne- ja tietoliikennejärjestelmien teknologinen kehittyminen loivat maailmanlaajuisen verkoston, jonka keskuksina eurooppalaiset vallat olivat. Samassa yhteydessä, kun siirtomaiden oma teollinen tuotanto romahti, niistä tuli riippuvaisia länsijohtoista maailmantalouden järjestyksestä.

5.6.1. Euroopan linnakkeeseen ei pyydetty ketään kylään

Pimenoffin teoksessa unioni näyttäytyy hatarana rakennelmana, jonka tarkoitus on pitää muut ulkopuolella ja rikkaat hyvinvoivina. Eurooppa on linnake, jonne ei kutsuta ketään kylään. (C, 291.) Samalla Euroopan unioni on epädemokraattinen järjestelmä, joka ei yllä edes Hobbesin *Leviathanin* tasolle, jolloin järjestelystä olisi sovittu yhteiskuntasopimuksella. (Emt, 296.) Kun Pariisin sopimuksella (1951) perustettiin Euroopan hiili- ja teräsyhteisö, sai Korkea viranomainen⁹² antaa

⁹¹ Ensimmäinen aalto ajoittui ensimmäistä maailmansotaa edeltävään, etenkin brittiläisen imperiumin aikakauteen. (Rahkonen 2000, 53.)

⁹² Korkea viranomainen on nykyisin Euroopan komissio.

ilman äänestäjien mandaattia päätöksiä, jotka olivat sitovia sellaisenaan. (C, 19.) C:n mukaan unioni on siis lähtökohtaisesti epädemokraattinen, vaikka vallassa olevat toisenlaiseen kuvaan pyrkivätkin. Kuten on jo useaan kertaan tullut todetuksi tässä tutkielmassa, C:ssä Euroopan unionia kritisoidaan markkinatalouden airuena sen sijaan, että se olisi tasa-arvoa ajava siviili- ja ympäristövalta, kuten EU:n oma identiteettiprojekti pyrki esittämään. (Ks. luku 4.2.3. ja 4.2.4.)

C:n hampaissa on myös Euroopan unionin protektionistinen maatalouspolitiikka, jossa suositaan unionin alueen sisällä toimivia tuottajia köyhien kehitysmaiden kustannuksella. Etenkin Siljan puheenvuoroista käy ilmi tämän pettymys unioniin. Silja esittää sokerin yhdeksi syyksi lähdölleen unionin palveluksesta. Sokeri maksaa EU:ssa kolme kertaa enemmän kuin maailmanmarkkinoilla. Tuet sokerijuurikkaan viljelijöille pitävät kehitysmaiden halvemmalla tuotetun sokeriruo'on loitolla, ja lisätukiaisilla viedään omaa sokeria unionin ulkopuolelle. (C, 423.) Teoksen ajallisessa maailmassa alkukesästä 2004 ennakoidaan tämän järjestelmän loppua: Euroopan komissio ehdotti vuonna 2004 EU:n sokerijärjestelmän muuttamista. Sokerijuurikkaan vähimmäishintaa päätettiin laskea, samoin virallista tukihintaa sekä tuettua vientiä. (EUROPA 2004.) Suomelle ehdotuksen toimeenpaneminen merkitsi käytännössä sokerijuurikkaiden tuotannon loppumista.

Sokerin lisäksi toisena esimerkkinä käytetään Brandenburgin tupakkaviljelyksiä. C:n mukaan sadosta ei koskaan tullut kunnollista, mutta siitä maksettiin korkeat tukiaiset. (C, 48.) Euroopan unioni todellakin tukee alueellaan tupakanviljelyä, jonka suurin ongelma on huonolaatuisuus. Koska tupakanviljelijät vielä vuosituhaten vaihteessa⁹³ saivat 80 prosenttia tuloistaan tukien kautta tupakan laadusta riippumatta, ei viljelijöillä ollut intressiä investoida laadukkaaseen tuotantoon. Heikkolaatuinen tupakka viedään useimmiten EU:n ulkopuolelle alhaisen elintason maihin. (EUROPA 10/1998.) Tupakkateollisuuden tukeminen EU:n sisällä herättää kysymyksen, miksi unioni tukee tuottamatonta alaa, joka ei eläisi ilman tukijärjestelmää ja vetäisi vertoja muun maailman tupakkateollisuudelle. Samaan aikaan teollisuus tuottaa niin huonolaatuista tuotetta, ettei se kelpaa Euroopan omille markkinoille, vaan sitä kuljetetaan köyhille alueille. Ilmiö tuo mielikuvan aikakaudesta, jolloin toinen teollinen vallankumous ja imperialismi olivat voimissaan: köyhät siirtomaat toimivat halpatuotannon markkina-alueena. Tämän mielikuvan varaan Veronica Pimenoffin teoskin laskee Euroopan unionin identiteetin.

Toisaalta C:ssä, osittain ristiriitaisesti, Kaarlen ajatuksissa nousee myös huoli suomalaisen pienviljelijän omavaraisuuden päättymisestä: ”Kun lähetetään paljon ihmisiä ulkomaille, niin kuka

---

⁹³ Tupakka-alaa alettiin uudistaa komission aloitteesta 90-luvun lopulla. Sitä päätettiin edelleen tukea EU:n sisällä sosiaalisista, alueellisista sekä taloudellisista syistä, mutta tuen määrään alkoi vaikuttaa mm. tupakan laatu. Lisäksi osoitettiin varoja tutkimustyöhön ”vähemmän terveydelle haitallisten” tupakkalajikkeiden kehittämiseksi. (Ks. lisää EUROPA 10/1998)

neuvoo pienviljelijöitä kun pitää täyttää uudet EU-kaavakkeet, jotka ovat niitten omat kuolinilmoitukset?” Protektionismi suojaa Euroopan unionia ulkomaailmalta, mutta EU:n sisäiset vapaat markkinat tuhoavat pienet toimijat ja pienten maiden tuotannon: ”Vapaus vei turvan syrjäseuduilta [--].” (C, 357.) Teoksessa Kaarle yleisesti ottaen vähättelee Suomea, mutta samaan aikaan hänen suhtautumisensa kotimaahan on emotionaalista.

Myös hyvinvointivaltion asema EU:n markkinoilla nousee keskustelun alle. Teoksessa unioni keskittyy toimimaan rajojensa sisäpuolella, missä työtä riittää: ”Kaikki kansalliset traditiot on kitkettävä. [--] Myös pohjoismainen hyvinvointivaltio.” (C, 363.) Teoksen lopussa, kun Kaarle päättää palata Suomeen, hän on tullut siihen tulokseen, että Suomen sosiaaliturva on suojattava EU:n markkinoilta. Hän ei kuitenkaan taistelisi sen puolesta, vaan ainoastaan osoittaisi sen tarpeen. (Emt, 428.) Virke voi viitata Kaarlen sukupolven saamattomuuteen: joukkoon, joka ei koe mitään asiaa taistelun arvoisena. Tässä vaiheessa teosta Kaarle on kuitenkin jo tekemässä sovintoa itsensä kanssa ja on ymmärtänyt, ettei hän voi elää historian ja setänsä muistojen kautta. Toteamalla, ettei taistelisi sosiaaliturvan puolesta, Kaarle itse asiassa tekee tietoisin eron setänsä sukupolven ja luottaa moderniin humanistin ratkaisuun. Näin ollen hän toteuttaa henkilökohtaisella tasolla sitä ajatusta, jonka Euroopan unioni on identiteetti-projektiinsa halunnut sisällyttää: sotaisa menneisyys näyttäytyy Toisen roolissa, kun rauhanomaisella yhdistyneellä Euroopan mantereella ratkaistaan asiat sopimalla ja neuvottelemalla. Tässä tapauksessa teos näyttää tukevan W verin ja Diezin näkemyksiä historiasta Euroopan Toisena. (Ks. luku 4.2.2.) C:stä on siis löydettävissä myös Euroopan unionin identiteettiä tukevia piirteitä.

Vaikka teoksessa kritisoidaan sitä, että Euroopan unioni kumartaa markkinatalouden edessä ja toteuttaa politiikkaa, joka johtaa rikkaiden rikastumiseen yhä entisestään, ei Euroopalle kuitenkaan povata menestyvää tulevaisuutta. Aika on ajanut mantereen ohi. Euroopan johtaman suurpolitiikan kausi on päättynyt jo kauan sitten eikä eurooppalaisilla valloilla ole asiaa maailmanpolitiikan johtoon: ”Eurooppalaiset ovat kukin kohdallaan kutistuneita, ja valta on mennyt ryppyiseksi kun se on joutunut vetäytymään entisiltä alueiltaan. Aavikoituminen on alkanut. Maailman keskukset ovat muuttaneet Euroopasta pois, ja nyt maailman provinssi muuttaa Eurooppaan.” (C, 466.)

5.6.2. Ronald McDonald valtasi keskusaukiot

Pimenoffin teos kiinnittää huomion Yhdysvaltoihin sekä poliittisena suurvaltana että sen vanavedessä kulkevan markkinatalouden vuoksi. Teoksessa kerrotaan tarinoita Ronald McDonaldista ja Coca-Colasta, yhdysvaltalaisen markkinatalouden vahvimmistä symboleista. Amerikkalaistumisesta syytetään etenkin Ranskaa: Coca-Colan ja Pepsin välisessä taistelussa Ranskan lipussa on tasapuolisuuden nimissä molempien värit, sovitteleva valkoinen välissä. (C,

288.) Pimenoffin teoksen keskeinen teema on se, että monimuotoinen maailma on sulautumassa sisällöltään amerikkalaiseksi. (C, ks. esim. 405.)

Viitteitä tietynlaisesta amerikanisaatiosta on selvästi nähtävissä. Esimerkiksi Emin Tengströmin mukaan amerikkalainen elämäntapa voi olla uhka eurooppalaiselle identiteetille. Amerikanisaatio on hänen mukaansa tunnistettavissa esimerkiksi monien eurooppalaisten vaatevalinnoissa, musiikkimaussa ja elämäntavassa. (Tengström 2004, 213.) Kieltämättä amerikkalaiset TV-sarjat, elokuvat ja muu populaarikulttuuri ovat suosiossa niin Euroopassa kuin muuallakin maailmassa. Toisaalta etenkin George W. Bushin presidenttikausilla Euroopassa oli nähtävissä myös voimakas Yhdysvaltojen vastaisuus, joka loiveni – muttei äänettömäksi saakka – julkisessa keskustelussa vasta Barack Obaman valinnan myötä. Markkinatalouden tuotteet ovat toki aiheuttaneet tietynlaista amerikkalaistumista, mutta itse en Tengströmin tavoin näkisi ilmiötä eurooppalaisen – sen enempiä kuin esimerkiksi malesialaisen, australialaisen tai brasilialaisenkaan – identiteetin uhkana.

Kun Euroopan unionin perustajat rinnastetaan eurooppalaisiin kulttuurihahmoihin kuten säveltäjiin tai taidemaalareihin, yhdysvaltalaiset presidentit saavat symboleikseen markkinatalouden ja kristinuskon edustajat. Ronald Reaganin symbolina on jo yllä mainittu Ronald McDonald, McDonald's ketjun maskotti. "[--] Ronald McDonald valtasi kaikkien kaupunkien keskusaukiot ja pystytti keltaisen ämmän. [--] Ronaldin soihtu oli polttanut taloja ja viljaa niin että tuli valaisi pohjoisen ja savu pimensi etelän. Ronaldin arkkiin suuren avaruuskilven alle linnoittautuivat selviämään pohjoisen lajit." (C, 360.) Suuri avaruuskilpi viittaa Reaganin maaliskuussa 1983 julkistamaan Yhdysvaltojen suunnitelmaan luoda avaruuteen sijoitettu ohjuspuolustusjärjestelmä, *Strategic Defense Initiative (SDI)*. Ohjuspuolustusjärjestelmän tavoite oli suojata Yhdysvaltoja Neuvostoliiton ballistisilta ydinohjuksilta. Reagan julkisti suunnitelmansa suurelle yleisölle 23. maaliskuuta 1983.⁹⁴ (Reeves 2005, 142–144, 146 & 152.) Katkelmassa viitataan myös kylmän sodan asetelmaan. Ronaldin avaruuskilven alle linnoittautuneet pohjoisen lajit viittaavat läntiseen Eurooppaan ja etenkin Yhdysvaltojen kumppaneihin Iso-Britanniaan ja Ranskaan. (Reeves 2005, 137.)

C:ssä George W. Bushista puhutaan Puskana ja Palavana pensaana. Palava pensas on suora intertekstuaalinen viittaus Moosekseen, jolle Jumala puhui palavana pensaana (2. Moos. 3.–4.) ja käski Mooseksen johdattaa kansansa Egyptistä pois. George W. Bush tunnetaan uskonnollisesta retoriikastaan, joka sotkee kristinuskon ja Jumalan Amerikan Yhdysvaltoihin ja sen

---

⁹⁴ Pääkirjoitukset ympäri maata kritisoivat Reaganin ehdotusta utopistisena ja mahdottomana: suunnitelma saikin pilkkanimen ”Star Wars”, jona se edelleen tunnetaan. (Reeves 2005, 145.)

ulkopolitiikkaan.⁹⁵ Esimerkiksi syyskuun 11. päivän terrori-iskujen ensimmäisenä vuosipäivänä Bush puhui Ellis Islandilla ja yhdisti Jumalan Yhdysvaltojen terrorisminvastaiseen toimintaan: ”Tämä Amerikan ihanne on koko ihmiskunnan toivo. Tuo toivo yhä valaisee tietämme. Valo loistaa pimeydessä, pimeys ei ole saanut sitä valtaansa.”⁹⁶ Viimeinen virke on suoraan Uuden testamentin Johanneksen evankeliumista (1:5). (Kaplan 2004, 18.) Bush asettaa puheessaan Yhdysvallat ihmiskunnan toivoksi ja valoksi, joka johdattaa muuta maailmaa Jumalan asialla.

Kun *C* yhdistää George W. Bushin palavaksi pensaaksi, teos voisi siis vihjata Bushin pitävän itseään Jumalan välikappaleena. Tämä tulkinta ei ole kaukaa haettu, sillä Bush on useaan kertaan todennut, että hän lähti presidentinvaaleihin mukaan, koska kuuli Jumalan kutsun. Jumalalla oli hänelle tehtävä olla kansansa tukena, kun jotain sellaista tapahtuisi, mihin häntä tarvittaisiin. Sattumaa *C*:n tulkinnan kannalta ei liene sekään, että kuullessaan tämän Jumalan kutsun Bush istui jumalanpalveluksessa kuuntelemassa saarnaa, joka käsitteli vastahakoisen Mooseksen saamaa tehtävää palavan pensaan muodossa ilmestyneeltä Jumalalta 2. Mooseksen kirjassa. (Kaplan 2004, 10.) *C*:ssä Bush on palava pensas paitsi kristillisten fundamentalistien tuen ja uskonnollisen retoriikkansa vuoksi myös sen vuoksi, että hän on itse itsensä – olkoonkin että implisiittisesti – yhdistänyt Moosekseen, joka johdatti kansansa turvaan.

Veronica Pimenoffin *C*:ssä George W. Bush nähdään Reaganin politiikan jatkumona. ”Ronald on jo ennalta suunnitellut avaruuteen ohjuskilvet, joita hän taivaaseen saavuttuaan käy hakkaamaan, eikä hän säästä palkeita, kun aavikon pensaspalo on pidettävä liikkeellä, jotta se kärventäisi pahuuden henkiolennot.” (*C*, 456.) Sekä Reaganin että Bushin valinnan taustalla vaikuttivatkin samat piirit, kristillinen fundamentalistinen oikeisto. (Kaplan 2004, 71.) ’Pahuuden henkiolento’ on myös termi, joka yhdistää Reaganin ja Bushin toisiinsa. Tietävästi kumpikaan presidenteistä ei käyttänyt varsinaista termiä, mutta se yhdistää molempien retoriikan tehokkaalla tavalla. Sekä Reagan että Bush käyttivät hyvän ja pahan välisen taistelun sisältävää retoriikkaa hyödykseen puheissaan. Kuten jo edellä tuli esille, Bush yhdisti uskonnollista paatosta puheisiinsa ja teoksessa käytetty ilmaisu ’pahuuden henkiolento’ viittaakin voimakkaasti kristinuskon Saatanaan. Reagan puolestaan tuli tunnetuksi nimittäessään Neuvostoliittoa Pahan imperiumiksi⁹⁷. Katkelmassa Reagan ei säästä

⁹⁵ Esimerkiksi ”pahan akseli” oli fraasi, joka kätevästi yhdisti Saddam Husseinin sekä natsismiin (II maailmansodan akselivallat), moderniin juutalaisten kauhun ruumiillistumaan, että Saatanaan, muinaiseen kristittyjen kauhun ruumiillistumaan. Ajatus hyvän ja pahan välisestä sodasta avaa mahdollisuuden nähdä terrorismin vastainen sota uskonnollisena ristiretkenä kristillisille fundamentalisteille Yhdysvalloissa ja islamilaisille fundamentalisteille ulkomailla. (Kaplan 2004, 12–13.)

⁹⁶ ”This ideal of America is the hope of all mankind. That hope still lights our way. And the light shines in the darkness.”

⁹⁷ Evil Empire -termiä Reagan käytti puheessaan 8. maaliskuuta 1983. Paitsi että Reagan käytti hyvän ja pahan välistä jakoa hyväkseen puheessaan, tämä yhdisti siihen myös voimakasta uskonnollista paatosta. (Reeves 2005, 140–141.)

palkeita pitääkseen Bushin liikkeellä, mikä viittaa siihen, että Reagania ja Bushia yhdistää toisiaan vastaava maailmankuva kaksijakoisesta maailmasta, hyvästä ja pahasta.

Teoksessa Irakin sodan motiivi kyseenalaistuu voimakkaasti: ”Mesopotamia oli ruokkinut kulttuurin liikkeelle viljalla ja ruokki tekniikan liikkeelle öljyllä. Pensaspalo piti huolen siitä, ettei moisia rikkauksia paikallisille jätetty.” (C, 469.) Irakin sodan syyksi esitetään öljyä, mitä sodan alkamisen aikoina julkisuudessa arveltiin laajemminkin todelliseksi syyksi. Katkelma tuo esille nykyisen Irakin alueen vanhan historian käyttämällä alueesta Mesopotamia-nimitystä. Lainaus myös korostaa alueen rikkautta tuomalla esiin hedelmällisen maaperän, jossa vilja kasvaa, sekä runsaat öljyvarannot. Kun virkkeessä todetaan, että Bush huolehtii siitä, ettei rikkauksia jäänyt paikallisille, implisiittisesti Yhdysvallat tulee todetuksi varkaaksi. Varas vie vanhalta kulttuurialueelta luonnonvarat, jotka kuuluisivat paikallisten hyödyksi. Näin ollen Yhdysvallat on vastuussa Irakin alueen ihmisten kärsimyksistä ja köyhtymisestä juostessaan öljy-yritysten pillin mukaan.

”Mutta oliko aavikko päässyt aavikoitumaan, pelikenttä pensastumaan, kun puskat tunkivat kartalle ja syttyivät tuleen? Juhlaväki ei enää jaa maailmaa keskenään.” (C, 464.) Paitsi että sitaatin ”aavikko” on viittaus operaatio Aavikkomyrskyyn eli Persianlahden sotaan ja siten George Bush vanhemman johtamaan Yhdysvaltoihin, se on viittaus myös Irakin sotaan ja George W. Bushin presidenttikausien Yhdysvaltoihin. Tämä on pääteltävissä siitä, että kartalle tunkevat ”puskat” ovat monikossa yksikön sijaan. Rinnastamalla sekä vanhemman että nuoremman Bushin toimet Irakissa ja Persianlahdella teos sallii tehdä päätelmän, jonka mukaan Bush nuorempi lähti Irakin sotaan saattaakseen isänsä työn loppuun Saddam Husseinin kaatamiseksi. Siten terrorismin vastainen sota ja joukkotuhoaseet näyttäytyvät vain lumeelta ”todellisten” sodan syiden takana.

Pimenoffin teoksessa Euroopan osa maailmanpolitiikassa on muuttunut, kun Yhdysvallat on ainoa maailmanpolitiikan hegemoni. Tulkitsen, että yllä esitetyn lainauksen ”juhlaväki” on viittaus eurooppalaisiin suurvaltoihin, jotka keskenään jakoivat maailman muun muassa siirtomaa-aikana. Termi luo myös voimakkaan miellelyhtymän 1814–1815 kokoontuneeseen Wienin kongressiin, jota kutsuttiin myös tanssivaksi kongressiksi. Kongressissa sovittiin periaatteet suurvaltojen väliselle tasapainopolitiikalle sekä vahvistettiin säännöt diplomaattiselle edustamiselle. Kongressin yhteydessä luotiin eurooppalainen järjestys, jonka elimellinen osa oli ristiriitaisten aluevaatimusten sovittaminen yhteen sekä Ranskan ylivallan estäminen manner-Euroopassa. (Apunen 2004, 48–49.) Tuolloin eurooppalaiset vallat vielä määrittelivät suunnan politiikalle, jonka tarkoitus oli ylläpitää suurvaltojen välistä vallan tasapainoa. C:n mukaan tilanne on kuitenkin muuttunut ja Eurooppa on

menettänyt johtoasemansa entisen suurpolitiikan, nykyisen maailmanpolitiikan huipulla. Teos väittää, että Yhdysvallat määrää suunnan, jota Eurooppa seuraa.

Jälleen historialliset ilmiöt luovat jatkumon, jonka tulos eurooppalaisuuden representaatio on. Suurpolitiikka ja kolonialismi yhdistetään merkittäväksi osaksi eurooppalaisen nykypolitiikan taustoja. Historia ei tässäkään tapauksessa näyttäydy Euroopan Toisena. Kun *C* yhdistää kolonialismin ja eurooppalaisen suurpolitiikan nyky-Eurooppaan, unionin identiteetti-projekti on jälleen vastatulessa: siviilivalta ja sen motiivit kyseenalaistetaan. Toisaalta teos näkee Euroopan tavoittelevan ulkopoliittisen vallan kasvattamista, mutta sen ennustetaan epäonnistuvan tavoitteessaan. Yhdysvallat tunnustetaan hegemoniksi, jonka pienempi kumppani Eurooppa on. Toisaalta on myös muistettava kansainvälisten rikollisten ja laittomien siirtolaisten muodostama ”neljäs maailma” (ks. luvut 4.3.3. ja 4.5.2.), jonka teos esittää ainoaksi mahdolliseksi markkinatalouden valtaaman Euroopan tuhoajaksi. Tämä joukko on juuri se joukko, jonka EU on teoksen mukaan linnoittanut ulkopuolelleen.

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielmani alussa kerroin Euroopan unionilla olevan käynnissä oma identiteetti-projekti, jonka tarkoituksena on luoda Euroopan alueen ihmisille yhteinen eurooppalainen identiteetti. Identiteetit ovat olleet merkittävä osa kansainvälisen politiikan tutkimusta 1990-luvulta alkaen: mahdollisesta tai mahdottomasta eurooppalaisesta identiteetistäkin on tehty tutkimuksia pilvin pimein.

Esteettinen käänne on ollut kansainvälisen politiikan tieteenalan keskusteluissa jo pitkään esillä: se on tuonut kansainvälisen politiikan tutkimusaineistoiksi sekä populaari- että korkeakulttuuriset tuotteet kuten kirjallisuuden, elokuvan, kuvataiteen ja musiikin. Kulttuurituotteet osallistuvat identiteettien muokkaamiseen ja rakentamiseen paitsi representoimalla olemassa olevaa sosiaalista ja poliittista maailmaa myös osallistumalla sosiaalisen ja poliittisen maailman sekä erilaisten todellisuuskäsitysten rakentamiseen. Eurooppa-tutkimuksessa ei kuitenkaan ole hyödynnetty esteettisen käänteen tuomia mahdollisuuksia. Näin on siitä huolimatta, että juuri Euroopan unionia voidaan pitää organisaationa, joka osoittaa toimijoiden keskinäisen vuorovaikutuksen muokkaavan identiteettejä ja intressejä. Tutkimukseni keskeinen tavoite onkin osoittaa kirjallisuuden ja sitä kautta myös muiden populaarikulttuuristen tuotteiden mahdollisuus eurooppalaisen identiteetin tutkimuksessa.

Viime aikoina julkisessa keskustelussa on ollut viitteitä poliittisista yksinkertaistuksista. Etenkin ihanne yhtenäiskulttuurista ja yhdestä homogeenisestä kansakunnasta on nostanut päätään Internetin keskustelupalstoilla ja muualla mediassa. Samalla tämän fiktiivisen yhtenäiskulttuurin uhaksi on asetettu esimerkiksi monikulttuurisuutta. Juuri siksi kriittinen ja moniääninen tulkinta eurooppalaisuudesta ja eurooppalaisesta identiteetistä on erityisen tarpeen tässä ajassa. Kaunokirjallisuutta voidaankin pitää merkittävänä moniäänisyyden tuottajana ja yksinkertaistuksien vastustajana: lähdin ratkomaan eurooppalaista identiteettiä pohtimalla, millaista eurooppalaisuutta Veronica Pimenoffin romaani *C* rakentaa. Teos sekä käsittelee Euroopan unionia ja eurooppalaisuutta että yhdistää moraalisia ja eettisiä kysymyksiä kansainvälis-poliittisiin kysymyksiin. Mielenkiintoinen teos on ennen kaikkea sen vuoksi, että se hyväksikäyttää historiaa luodakseen kuvan Euroopan unionista ja vallitsevasta kansainvälisestä järjestyksestä.

Analyysini päätin perustaa oletukselle, että *C* toimii genealogin roolissa: se tutkii historiaa nykypäivän näkökulmasta ja vahvasti kyseenalaistaa ne historialliset käytännöt, jotka eurooppalaisuuden juurille on asetettu. Tulkituin, että *C* asettaa teknologisen kehityksen teollisesta vallankumouksesta alkaen tapahtumaksi, joka määrittää tämän päivän eurooppalaisuuden ja

Euroopan unionin sisältöä ja asemaa. Tällä perusteella nostin esille viisi laajaa teemaa, joita tutkimuksessani analysoin teknologisen kehityksen vaikutushistorian tuotteina.

Millainen kertomus Pimenoffin teoksessa sitten nousee Euroopan unionista ja eurooppalaisuudesta, ja miten se asettuu suhteessa EU:sta tehtyyn identiteettitutkimukseen? Esimerkiksi Iver B. Neumannin tutkimuksessa Euroopan Toisen rooliin on asetettu Venäjää ja Turkia, mutta muun muassa Ole Wæver on esittänyt Toiseksi Euroopan historiaa. Toinen maailmansota ja sitä seurannut kylmän sodan aikakausi on eurooppalaisten vaikuttajien puheenvuoroissa esitetty hajaannuksen aikakausina, jolloin Eurooppa oli jakaantunut luonnottomaan tilaan kahtia. Tämän puolesta puhuu myös Euroopan unionin julkaisema lapsille suunnattu *Kapteeni Eurooppa* -sarjakuva, jossa Euroopan vihollisena on paha Dr. D. Vider.

C:kin käyttää hyväkseen toista maailmansotaa luodessaan mielikuvaa unionista. Toinen maailmansota ei kuitenkaan esiinny teoksessa Toisena, vaikkakin se määrittää vahvasti eurooppalaista todellisuutta. Teoksessa toista maailmansotaa käytetään hyväksi, kun kyseenalaistetaan historiankirjoitus, joka on kykenemätön saavuttamaan objektiivisuutta ja on siten aina vahvasti väritynyt totuus. Pimenoffin teos osoittaa, että historia on aina voittajien historiaa, jossa hävinneen osapuolen uhrin katoavat muistista eikä heille anneta merkitystä. Ennen kaikkea teos kysyy, kenen muistoja muistot – niin yleisesti eurooppalaisten kuin suomalaistenkin – ovat.

C nostaa toisen maailmansodan sijaan islaminuskoisten maahanmuuttajien joukon Euroopan Toiseksi. Teoksen mukaan eurooppalaiset näkevät islamin uhkana, sillä islam kiteytyy huntupäisiin naisiin, naisten ympärileikkauksiin ja terrorismiin. Eurooppalainen identiteetti ei näytä kestävänsä sisällään islamin uskoa, vaan eurooppalaisten esitetään näkevän islam mahdollisena eurooppalaisuuden tuhoavana tekijänä. Viittaamalla Velázquezin maurien karkotusta käsittelevään teokseen teos vihjaa islamin roolin Toisena olevan historiallinen ilmiö, joka on ollut eurooppalaisessa diskurssissa jo vuosisatojen ajan. Tämä muistuttaa Iver B. Neumannin näkemystä siitä, että Turkin EU-jäsenyysneuvottelut kantavat Ottomaanien valtakunnan aikaisten historiallisten representaatioiden taakkaa. Näin Heikki Mikkelin näkemys siitä, että arabimaailma on nousemassa Euroopan unionin vastapooliksi, näyttäisi toteutuvan C:ssä.

Teoksessa korostuu uskontojen rooli eurooppalaisessa identiteetissä muutenkin kuin toteamalla, ettei islam näy mahtuvan siihen. Kristinuskoa nostetaan näyttävästi unionin arvopohjaksi, ja etenkin katolisuus näyttyy merkittävänä tekijänä unionin muovaamisessa. C nostaa esille Euroopan unionin kristillisdemokraattisen historian, kun Neitsyt Maria yhdistetään EU:n tähtilippuun, Robert Schumanin kerrotaan olevan pyhimysputkessa ja EU-tarkastaja ottaa kansantarun piispa Henrikin

roolin. Tällä tavoin usein sekulaarina nähdyn Euroopan unionin kehityksen taustalta löydetään vahvat kristilliset juuret, joiden tukena katolinen kirkko on toiminut voimakkaasti. Samalla käy ymmärrettävämmäksi se, minkä takia islamin osa Euroopassa näyttää olevan niin vaikea.

Paitsi että kristinusko ja etenkin katolisuus esiintyvät eurooppalaisen valtakeskittymän osana, katolisuus näyttäytyy myös sukupuolten tasa-arvon esteenä Euroopassa. *C* korostaa katolisuuden patriarkaalista järjestystä huomauttamalla, että Maria oli sekä neitsyt että äiti. Näitä ominaisuuksia, jotka yhdessä muodostavat kaksinaismoralismin rajat, on pidetty naisen tärkeimpinä piirteinä kautta aikojen. Yhdistämällä sukupuolten välisen epätasa-arvon katolisuuteen teos tulee implisiittisesti sanoneeksi, että myös Euroopan unioni on epätasa-arvoinen organisaatio: katolisuushan kytketään voimakkaasti unionin johtoon. Myös musliminaisten heikko asema käy *C*:ssä ilmi, mutta se ei nouse teoksen keskeiseksi tekijäksi. Tämä ilmenee lähinnä jo yllä mainitseminani viittauksina musliminaisten pukeutumiseen ja naisten ympärileikkauksiin. Ennen kaikkea sukupuolten välistä roolijakoa käsitellään *C*:ssä toisen maailmansodan ja väkivallan kautta. Sota ja taistelemisen näyttäytyvät maskuliinisina ominaisuuksina: vallasta kamppaileminen on osa miehen elämää. Väkivaltalla määrittää myös naiseutta, sillä nainen on sodankäynnin ja perheväkivallan uhri.

Teknologia esiintyy *C*:ssä lähes deterministisenä, omalakisena voimana. Kulttuuri näyttäytyy teknologialle vastakkaisena ilmiönä, joka on kuitenkin hävinnyt kamppailun. *C* käyttää eurooppalaista kulttuurihistoriaa voimakkaasti luodakseen haluamansa kuvan Euroopan unionista. Eurooppalainen identiteetti on tavattu yhdistää esimerkiksi kreikkalaiseen filosofiaan ja demokratiaan sekä roomalaiseen lakiin ja järjestykseen. *C* käyttää hyväkseen muun muassa antiikin myyttejä kuvatessaan Euroopan unionia ja eurooppalaisuutta, mutta toisenlaisesta näkökulmasta. Teos rinnastaa antiikin tarustoon kuuluvan Minotauroksen, häränpäisen hirviön, Eurooppaan. Näin Eurooppakin tulee näytetyksi hirviönä. Toisaalta *C*:n liittäessä unionin vahvasti roomalaiseen perintöön unioni tulee rinnastetuksi laajentumishaluiseen Rooman imperiumiin.

Keskieuropalaisten taiteilijoiden – ranskalaisten kuvataiteilijoiden ja saksalaisten säveltäjien – avulla rakennetaan vaikutelma unionista saksalais-ranskalaisena projektina. Toisaalta saksalaisten säveltäjien Beethovenin, Schumannin ja Wagnerin tehtävänä voi olla myös symboloida Euroopan konserttia ja vihjata unionin tavoitteesta luoda järjestelmä, jonka tarkoitus on ylläpitää jäsentensä valtaa maailmanpolitiikassa. Joka tapauksessa viittaukset näihin taiteilijoihin pitävät vielä muut eurooppalaiset valtiot – myös Suomen – erillisinä unionin ytimeistä. Asiantila kuitenkin muuttuu, kun tarkastellaan teoksen intertekstuaalisia viittauksia Kalevalaan ja muihin eepoksiin. Yhtenäisyydet eeposten välillä korostavat Suomenkin yhtäläistä osuutta eurooppalaisesta kulttuuriperimästä. Viittaamalla yhteiseen kulttuuriperimään *C* tukeekin tässä tapauksessa

Euroopan unionin identiteettiprojektia, jossa pyritään esittämään eurooppalaisten valtioiden yhteistyö ”luonnollisena” yhteenpaluuna.

Imperialismin merkitys nykyisen kansainvälisen politiikan ja talouden muotoutumisessa korostuu *C*:ssä. Teos käyttää hyväkseen siirtomaa-aikaisia väkivaltaisia käytäntöjä osoittaakseen Euroopan olevan jotain muuta kuin sivistyksen maanosa. Krista Salon käyttämä metafora ”vakauden ja rauhan katalysaattori” kyseenalaistuu, kun teos linkittää Euroopan unionin Brysselin kautta kuningas Leopold II:n aikaiseen Belgiaan ja Kongon kansanmurhaan. Myös Ranska liitetään entiseen siirtomaahansa Algeriaan ja sen veriseen sisällissotaan. Voidaan tulkita, että yhdistämällä Euroopan unionin siirtomaa-aikaisiin valtoihin teos vihjaa unionin kantavan imperialistista taakkaa, jossa pyrkimyksenä on tavoittaa mahdollisimman laaja vaikutusvalta maailmanpolitiikassa.

Imperialistiset eurooppalaiset vallat yhdistyvät *C*:ssä myös markkinatalouteen. Euroopan unioni nähdään alueena, jonka tarkoitus on luoda ihanteellinen yhteiskunta alueellaan asuville rikkaille ja pitää muut alueensa ulkopuolella. Sen sijaan, että unioni olisi tasa-arvoa ajava siviili- ja ympäristövalta, *C* esittää unionin olevan markkinatalouden airut. Erityisesti kritisoidaan Euroopan unionin protektionistista maatalouspolitiikkaa, jossa tukijärjestelmillä mahdollistetaan maataloustuotanto alueilla, joissa se ei muuten menestyisi, ja siten poljetaan tuotteiden hintaa maailmanmarkkinoilla kehitysmaiden kustannuksella. Huolimatta näistä ja edellä esitetyistä pyrkimyksistä unionin osaksi ei teoksessa povata onnistunutta tulevaisuutta. Euroopan unionin vaikutusvalta maailmanpolitiikassa kyseenalaistetaan esittämällä unioni Yhdysvaltojen perässähihtäjänä. Teoksessa myös ennustetaan maailman keskusten siirtyvän Euroopasta muualle. Näin ollen Euroopan unionin vallan globaalistuneessa maailmassa nähdään vähenevän entisestään. Merkittävänä tekijänä kapitalistisen Euroopan tuhoamisessa ovat kansainvälisen rikollisuuden toimijat sekä laittomat siirtolaiset. Tämä ”neljäs maailma” hyväksikäyttää markkinatalouden tavoin vapaata kauppaa ja vapaata liikkumista.

Mielestäni Pimenoffin teoksesta nousee esille vastarinta sille identiteetille, joka tutkimusten mukaan on tällä hetkellä vallitseva Euroopan unionin identiteetti. Kooten ja kärjistäen voisi sanoa, että teoksessa Euroopan unioni näyttäytyy omaa etuaan ajavana, korruptoituneena, kulttuurihistoriansa unohtaneena ja markkinatalouden edessä kumartavana organisaationa. Näin ollen *C* vastustaa Euroopan unionin identiteettiprojektia, jossa EU esitetään oikeudenmukaisena ja rauhantahtoisena siviilivaltana. Teos hyödyntää tehokkaasti valtavirran käyttämiä historian kertomuksia omiin tarkoituksiinsa ja toisaalta myös muistuttaa historiallisista yhteyksistä, jotka ovat unohtuneet (tai ehkä tarkoituksellisesti on unohdettu), nostaakseen erilaisia identiteettejä marginaalista ylös.

Kun eurooppalaista identiteettiä tutkitaan muillakin tasoilla kuin pelkästään valtiotasolla, paljastuu, että identiteettejä on useanlaisia ja ne ovat hyvin muuttuvia. Tämä tarkoittaa sitä, ettei voida puhua vain yhdestä kollektiivisesta eurooppalaisesta identiteetistä. Sen sijaan useiden identiteettien välillä käydään taistelua, jonka niskan päällä kenties edelleen on antiikin Kreikasta periytyvä demokraattinen, sivistynyt eurooppalaisuus. Silti samaan aikaan tilastaan kamppailevat vaihtoehtoisista historioista ponnistavat identiteetit, jotka ovat nähtävissä muualla kuin esimerkiksi Euroopan unionin tiedonannoissa tai sen rahoittamissa sarjakuvissa. Nämä identiteetit löytyvät alemmilla tasoilla, esimerkiksi kirjallisuudesta tai muualta populaarikulttuurista.

Tästä huolimatta Eurooppa-tutkimuksessa kansainvälisen politiikan esteettinen tutkimuslinja on käytännössä ohitettu. Niinpä tutkimuksessa ovat jääneet vähäiselle huomiolle taide ja kulttuuri, jotka tuottavat käsityksiä eurooppalaisuudesta ja sitä kautta osallistuvat myös Euroopan unionin identiteetin rakentamiseen. Identiteettitutkimuksessa olisi tärkeää kiinnittää huomio myös näihin alempiin tasoihin. Alemmilla tasoilla marginaaliset identiteetit vaikuttavat henkilökohtaisten identiteettien rakentumiseen. Tätä kautta ne puolestaan vaikuttavat kansainväliseen politiikkaan, sillä maailmanpolitiikassa toimijoita eivät ole instanssit tai valtiot – vaan ihmiset. Jatkotutkimusta kirjallisuudessa ja muualla populaarikulttuurissa kytevästä eurooppalaisuuden ja eurooppalaisen identiteetin malleista kaivattaisiinkin kipeästi.

LÄHTEET

Aineisto

Pimenoff, Veronica (2005), *C. Kudelma*. Tammi: Helsinki.

Kirjallisuus

Aamulehti (6.12.2008), "Liikuntatunnilla ei tarvitse sallia päähuivin käyttöä". Uutinen.

Aamulehti (22.2.2009), "Suomalaiset kysyvät eniten huivin perään". Uutinen.

Aamulehti (24.6.2010), "Sävelissä soi kansallinen hurmio ja taistelumieli". Kulttuuriosaston artikkeli.

Alcolea i Gil, Santiago (2007), *Velázquez*. Barcelona: Polígrafa.

Apunen, Osmo (2004), *Murrosaikojen maailmanpolitiikka: ulkopoliittikan, kansainvälisen politiikan ja kansainvälisten suhteiden kehityslinjat ja rakenteet*. Studia Politica Tamperensis No. 3. Tampere: Tampereen yliopisto, Poliittikan tutkimuksen laitos.

Ashley, Richard K. (1987), "The Geopolitics of Geopolitical Space: Toward a Critical Social Theory of International Politics". *Alternatives*. XII (4), 403–434.

Atta, Mohammed (1996), *Mohamed Atta's last will and testament*. Lokakuussa 2001 Der Spiegel julkaisi Mohammed Attan 11.4.1996 päivätyn testamentin. Yhdysvaltalaisen TV-kanavan ABC:n uutistoimitus julkaisi käännetyn englanninkielisen version. Käännös on saatavilla yhdysvaltaisen julkisen palvelun televisioverkon PBS:n Internet-sivuilla.

[<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/network/personal/attawill.html>] (Tarkistettu 10.2.2011.)

Barthes, Roland (1993), *Tekijän kuolema, tekstin syntymä*. Suomentaneet Lea Rojola ja Pirjo Thorel. Suomentaneen toimittanut Lea Rojola. Tampere: Vastapaino.

Benedictus XVI (26.1.2006), *Address of His Holiness Benedict XVI to the European ecumenical delegates*.

[http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/speeches/2006/january/documents/hf_ben-xvi_spe_20060126_ecumenical-assembly_en.html] (tarkistettu 9.3.2007.)

Benedictus XVI (5.8.2006.), *Interview of the Holy Father Benedict XVI in preparation for the upcoming journey to Bavaria (September 9–14, 2006)*.

[http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/speeches/2006/august/documents/hf_ben-xvi_spe_20060805_intervista_en.html] (tarkistettu 9.3.2007.)

Benedictus XVI (12.9.2006), *Meeting with the representatives of science. Lecture of the Holy Father*.

[http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/speeches/2006/september/documents/hf_ben-xvi_spe_20060912_university-regensburg_en.html] (Tarkistettu 9.3.2007.)

- Bleiker, Roland (2001a), "Anna Akhmatova's Search for Political Light". *Peace Review*. 13 (2), 181–186.
- Bleiker, Roland (2001b), "The Aesthetic Turn in International Political Theory". *Millennium – Journal of International Studies*. 30 (3), 509–533.
- Bleiker, Roland (2003), "Learning from Art: A Reply to Holden's 'World Literature and World Politics'". *Global Society*. 17 (4), 415–428.
- Bleiker, Roland (2006), "Art After 9/11". *Alternatives*. 31, 77–99.
- Bochner Arthur P. – Carolyn Ellis (1996), "Introduction: Talking Over Narrative". Teoksessa Ellis, Carolyn – Arthur P. Bochner (eds.), *Composing Ethnography. Alternative Forms of Qualitative Writing*, 13–45. Walnut Creek: AltaMira Press.
- Campbell, David ([1992] uudistettu laitos 1998), *Writing security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Campbell, David (1993), *Politics without Principle: Sovereignty, Ethics, and the Narratives of the Gulf War*. Boulder: Lynne Rienner.
- Casanova, José (2006), "Religion, European secular identities, and European integration". Teoksessa Byrnes, Timothy A – Peter J. Katzenstein (eds.), *Religion in an Expanding Europe*, 65–92. Cambridge: Cambridge University Press.
- Christiansen Thomas – Knud Erik Jorgensen – Antje Wiener (2001): "Introduction". Teoksessa Christiansen Thomas – Knud Erik Jorgensen – Antje Wiener (eds.): *The Social Construction of Europe*, 1–21. London: Sage.
- de Groot, Gertjan – Marlou Schrover (1995), "General Introduction". Teoksessa de Groot, Gertjan – Marlou Schrover (eds.), *Women Workers and Technological Change in Europe in the Nineteenth and Twentieth Centuries*. London: Taylor & Francis.
- Delanty, Gerard (2005), *Rethinking Europe: Social Theory and the Implications of Europeanization*. London: Routledge.
- Der Derian, James (1987), *On Diplomacy. A Genealogy of Western Estrangement*. Oxford and New York: Basil Blackwell.
- Diez, Thomas (2004), "Europe's Others and the Return of Geopolitics". *Cambridge Review of International Affairs*. 17 (2), 319–335.
- Diop, A. Moustapha (1997), "Negotiating Religious Difference: The Opinions and Attitudes of Islamic Associations in France". Teoksessa Modood, Tariq – Pnina Werbner (ed.), *The Politics of Multiculturalism in the New Europe. Racism, Identity and Community*, 73–92. London & New York: Zed Books Ltd.
- EUROPA (10/1998), *Fact sheets – Tupakka-alan uudistus*.
[\[http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/tobacco/index_fi.htm\]](http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/tobacco/index_fi.htm) (Tarkistettu 10.2.2011.)
- EUROPA (2004), *Sokeri: komissio ehdottaa markkina-, kuluttaja- ja kauppamyönteisempää järjestelyä*.

[<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/04/915&format=HTML&aged=1&language=FI&guiLanguage=en>] (Tarkistettu 10.2.2011.)

Finlayson, Alan – Jeremy Valentine (2002), "Introduction". Teoksessa Finlayson, Alan – Jeremy Valentine (eds.), *Politics and Poststructuralism. An Introduction*, 1–20. Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd.

Foucault, Michel (1977), *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. New York: Pantheon.

Graves, Robert (1984), *Greek Myths. Illustrated Edition*. Alunperin julkaistu 1955, täydennetty ja kuvitettu painos 1981. London/ New York: Penguin.

Gregory, Donna U. (1989), "Foreword". Teoksessa Der Derian James – Michael J. Shapiro (eds.), *International/Intertextual Relations: Postmodern Readings of World Politics*, xii–xxi. New York: Lexington Books.

Guba, Egon G. – Yvonna S. Lincoln (2003), "Competing Paradigms in Qualitative Research". Teoksessa Denzin, Norman K. – Yvonna S. Lincoln (eds.), *The Landscape of Qualitative Research. Theories and Issues*. Thousand Oaks: Sage.

Haavio, Martti (1967), *Suomalainen mytologia*. Helsinki: WSOY.

Hehir, J. Bryan (2006), "The old Church and the new Europe: charting the changes". Teoksessa Byrnes, Timothy A. – Peter J. Katzenstein (eds.), *Religion in an Expanding Europe*, 93–116. Cambridge: Cambridge University Press.

Helén, Ilpo (2005), "Genealogia kritiikkinä". *Sociologia*. 42 (2), 93–109.

Helsingin Sanomat (15.9.2010), "Ranska tyrmistyi EU-komission natsiviittauksesta". Utinen. [<http://www.hs.fi/ulkomaat/artikkeli/Ranska+tyrmistyi+EU-komission+natsiviittauksesta/1135260167369>] (Tarkistettu 3.11.2010.)

Helsingin Sanomat (25.11.2010), "Thorsin uhkailusta syytettyä suututti kiitos-paidan 'häpäisy' televisiossa". Utinen. [<http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Thorsin+uhkailusta+syytetty%C3%A4+suututti+kiitos-paidan+h%C3%A4p%C3%A4isy+televisiossa/1135262232549>] (Tarkistettu 5.3.2011.)

Hochschild, Adam (2004), *Kuningas Leopoldin haamu. Kertomus ahneudesta, terrorista ja sankaruudesta siirtomaa-ajan Afrikassa*. Suomentanut Heikki Salojärvi. Helsinki: Tammi.

Holden, Gerald (2003), "World Literature and World Politics: In Search of a Research Agenda". *Global Society*. 17 (3), 229–252.

Huntington, Samuel P. (1993), "The Clash of Civilizations?" *Foreign Affairs*. 72 (3), 22–49.

Hyvärinen, Matti – Lisa Muszynski (2008), "Introduction: The Arts Investigating Terror". Teoksessa Hyvärinen, Matti – Lisa Muszynski (eds.), *Terror and the Arts. Artistic, Literary, and Political Interpretations of Violence from Dostoyevski to Abu Ghraib*, 1–22. New York: Palgrave Macmillan.

Hämeen-Anttila, Jaakko (1999), *Islamin monimuotoisuus*. Helsinki: Gaudeamus.

Jyväskylän yliopisto (2006), *Taidehistorian aikajana. Impressionismi*.
[<http://virtuaaliyliopisto.jyu.fi/aikajana/modernismi/1800-luvun-modernismi/impressionismi>]
(Tarkistettu 27.10.2010.)

Kaarto, Tomi (2001), ”Romanttinen tekijäkäsitys, tekijän kuolema ja kirjailijafunktio”. Teoksessa Alanko, Outi – Tiina Käkälä-Puumala (toim.), *Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä*, 163–183. Helsinki: SKS.

Kalevala (1992). Helsinki: WSOY.

Kangas, Anni (2009), ”From Interfaces to Interpretants: A Pragmatist Exploration into Popular Culture as International Relations”. *Millennium – Journal of International Studies*. 38 (2), 317–343.

Kankkonen, Tom (2008), *Islam Euroopassa*. Helsinki: Edita (Edita Prima).

Kaplan, Esther (2004), *With God on Their Side. How Christian Fundamentalists Trampled Science, Policy, and Democracy in George W. Bush’s White House*. New York: New Press.

Karkama, Pertti (2008), ”Kalevala ja kansallisuusaate”. Teoksessa Piela, Ulla – Seppo Knuutila – Pekka Laaksonen (toim.), *Kalevalan kulttuurihistoria*, 124–169. Helsinki: SKS

Kaukonen, Väinö (1987), ”Kalevala eepoksena”. Teoksessa Honko, Lauri (toim.), *Kalevala ja maailman eepokset*, 109–124. Kalevalaseuran vuosikirja 65. Helsinki: SKS.

Keisala, Katja – Flora Kurikkala – Krista Salo – Katja Silventoinen (2002), ”Euroopan identiteetin rakentaminen. Professori Iver B. Neumannin haastattelu”. *Kosmopolis* 32 (2), 79–84.

Keisala, Katja (2008), ”Konstruktivismiin reflektiivisyyden puute EU-tutkimuksessa. Pitäisikö EU-tutkimuksen ajatella välillä itseäänkin?” *Kosmopolis* 38 (2), 45–61.

Kivimäki, Sanna (2002), ”Kirjallisuuden järjestykset, suomalaisuus ja tunteet”. Teoksessa Alanko, Outi – Tiina Käkälä-Puumala (toim.), *Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä*, 56–74. Helsinki: SKS.

Kurikka, Kaisa (2005), ”Etsimässä lisenssi elämän formaatille”. *Turun Sanomat* 26.8.2005. Kritiikki – Pimenoff, Veronica: C.

Lahelma, Elina (2002), ”Isänmaa, armeija ja tasa-arvo”. Teoksessa Gordon, Tuula – Katri Komulainen – Kirsti Lempiäinen (toim.), *Suomineiton hei! Kansallisuuden sukupuoli*, 197–210. Tampere: Vastapaino.

Laitila, Teuvo (1989), ”Local variants and Universal Tradition – An Evaluation of Martti Haavio’s Phenomenological Study of Myths”. Teoksessa Hoppál, Mihály – Juha Pentikäinen (eds.), *Uralic Mythology and Folklore*, 49–58. *Ethnologica Uralica*; 1. Helsinki: Finnish Literature Society.

Lehti, Marko (2004), ”Identiteeteistä mielenmaisemaan – Kansallisten tarinoiden paluu maailmanpolitiikan tutkimukseen”. *Kosmopolis* 34 (3), 51–71.

Lemola, Tarmo (2000), ”Esipuhe”. Teoksessa Lemola, Tarmo (toim.), *Näkökulmia teknologiaan*, 9–15. Helsinki: Gaudeamus.

Lempiäinen, Pentti (2001), *Sano se kukkasin. Kasvit vertauskuvina*. Toinen painos. Helsinki: Wsoy.

- Lempiäinen, Pentti (2004), *Suuri etunimikirja*. 3. tarkistettu painos. Toimitus: Raisa Vuohelainen. Helsinki: WSOY.
- Levola, Kari (1999), ”Tasokkaan kirjasyksyn yllättävät mannekiinit”. *Turun sanomat* 18.11.1999. Kirjallisuuskatsaus Finlandia-palkintoehdokkaisiin.
- Linjakumpu, Aini (2000), ”Poliittinen islam tutkimuksen kohteena”. *Kosmopolis* 30 (3), 39–66.
- Lönroth, Lars (1987), ”Muinaispohjoismainen malli: Eddan ja saagojen runous”. Teoksessa Honko, Lauri (toim.), *Kalevala ja maailman eepokset*, 53–66. Kalevalaseuran vuosikirja 65. Helsinki: SKS.
- Melasuo, Tuomo (1999), *Algerian poliittinen kehitys 1800-luvulta vapautussotaan 1954*. Tapri: Tutkimuksia No. 85. Tampere: Rauhan- ja konfliktitutkimuskeskus.
- Michelsen, Karl-Erik (2000), ”Onko teknologialla menneisyyttä? Pohdintoja teknologian historiasta ja sen tutkimisesta”. Teoksessa Lemola, Tarmo (toim.), *Näkökulmia teknologiaan*, 62–89. Helsinki: Gaudeamus.
- Mikkeli, Heikki (1996), ”Eurooppalainen identiteetti ja integraation syvenemisen edellytykset”. *Ulkopolitiikka*. 3, 4–10.
- Mildorf, Jarmila (2006), ”Sociolinguistic Implications of Narratology: Focalization and ‘Double Deixis’ in Conversational Storytelling”. Teoksessa Hyvärinen, Matti – Anu Korhonen – Juri Mykkänen (eds.), *The Travelling Concept of Narrative*, 42–59. COLLeGIUM: Studies across Disciplines in the Humanities and Social Sciences 1. Helsinki: Helsinki Collegium for Advanced Studies.
- Muinaisegyptiläinen kuolleiden kirja* (2001). Suomentanut Jaana Toivari-Viitala. Helsinki: Basam Books Oy.
- Neumann, Iver B. (1997), ”Ringmar on Identity and War”. *Cooperation & Conflict*. 32 (3), 309–330.
- Neumann, Iver B. (1999), *Uses of the Other: “the East” in European identity formation*. Manchester: Manchester University Press.
- Neumann, Iver B. (2002), ”Returning Practice to the Linguistic Turn: the Case of Diplomacy”. *Millennium – Journal of International Studies*. 31 (3), 627–651.
- Nexon, Daniel H. – Iver B. Neumann (2006), ”Introduction: Harry Potter and the Study of World Politics”. Teoksessa Nexon, Daniel H. – Iver B. Neumann (eds.), *Harry Potter and International Relations*. Lanham (Md.): Rowman & Littlefield.
- Nikunen, Minna (2002), ”’Viimeinen erhe’ – suomalainen henkirikos ja itsemurha”. Teoksessa Gordon, Tuula – Katri Komulainen – Kirsti Lempiäinen (toim.), *Suomineitonen hei! Kansallisuuden sukupuoli*, 269–291. Tampere: Vastapaino.
- Nätkin, Ritva (2002), ”Hyvinvointia perheille – väestöpolitiikka ja naisten toimijuus”. Teoksessa Gordon, Tuula – Katri Komulainen – Kirsti Lempiäinen (toim.), *Suomineitonen hei! Kansallisuuden sukupuoli*, 176–194. Tampere: Vastapaino.

Palonen, Kari (1987), *Tekstistä politiikkaan: johdatusta tulkintataitoon*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Valtio-opin laitos.

Philpott, Daniel – Timothy Samuel Shah (2006), "Faith, freedom, and federation: the role of religious ideas and institutions in European political convergence". Teoksessa Byrnes, Timothy A – Peter J. Katzenstein (eds.), *Religion in an Expanding Europe*, 34–64. Cambridge: Cambridge University Press.

Pulkkinen, Tuija (1996), "Foucault, genealogia ja poliittinen teoria". *Politiikka*. 38 (3), 145–157.

Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Suomen Pipliaseura.

Rahkonen, Keijo (2000), "Teknoutopiat, teknokritiikki, teknorealismi". Teoksessa Lemola, Tarmo (toim.), *Näkökulmia teknologiaan*, 36–61. Helsinki: Gaudeamus.

Rask, Mikko (2000), "Tarina koneesta ja moderni pyramidi. Lewis Mumfordin tekniikanfilosofia". Teoksessa Lemola, Tarmo (toim.), *Näkökulmia teknologiaan*, 90–108. Helsinki: Gaudeamus.

Reeves, Richard (2005), *President Reagan. The Triumph of Imagination*. New York: Schuster.

Rojola, Lea (1993), "Tekijän kuolema". Teoksessa Barthes, Roland, *Tekijän kuolema, tekstin syntymä*, 109–110. Suomentaneet Lea Rojola ja Pirjo Thorel. Suomentajien toimittanut Lea Rojola. Tampere: Vastapaino.

Ruuska, Helena (2010), "Syyskuun 11. päivä ei jätä rauhaan". *Helsingin Sanomat* 11.12.2010. Kritiikki – Pimenoff, Veronica: *Sankarin seisaus*.

Salo, Krista (2002), "Kohti eurooppalaista identiteettikriisiä?" *Kosmopolis*. 32 (2), 37–56.

Shapiro, Michael J. (1984), "Literary Production as Politicizing Practice". Teoksessa Shapiro, Michael J. (ed.), *Language and Politics*, 215–253. Blackwell: Oxford.

Shapiro, Michael J. (1990), "Language and Power: The Genealogical Perspective". Teoksessa Hänninen, Sakari – Kari Palonen (eds.), *Texts, Contexts, Concepts: Studies on Politics and Power in Language*, 12–21. Helsinki: Finnish Political Science Association.

Smith, Steve (1995), "The Self-Images of a Discipline: A Genealogy of International Relations Theory". Teoksessa Booth, Ken – Steve Smith (eds.), *International Relations Theory Today*, 1–37. University Park, PA: The Pennsylvania State University Press.

Soikkeli, Markku (1999), "Vain muutaman sammakon tähden". *Satakunnan kansa* 19.12.1999. Kritiikki – Pimenoff, Veronica: *Maa ilman vettä*.

Szerszynski, Bronislaw (2009), "The Religious Roots of Our Technological Condition". Teoksessa Drees, Willem B. (ed.), *Technology, Trust and Religion: Roles of Religions in Controversies over Ecology and the Modification of Life*, 25–40. Amsterdam: Leiden University Press.

Talvio, Tuukka (2004), *Karja, kulta, paperi ja bitit: maksuvälineiden historiaa*. Suomen Pankin rahamuseon Studia Generalia -yleisöluentosarja 12.10.2004.

[http://www.rahamuseo.fi/monetaria/studia_generalia_talvio_2004.pdf] (Tarkistettu 10.2.2011.)

- Tarasti, Eero (1994), *Myytti ja musiikki. Semioottinen tutkimus myytin estetiikasta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Tarkka, Pekka (1999), ”Uljas romaani ja maailman suuret kysymykset”. *Helsingin Sanomat* 17.11.1999. Kritiikki – Pimenoff, Veronica: *Maa ilman vettä*.
- Tarkka, Pekka (2000), *Suomalaisia nykykirjailijoita*. Kuvittanut Pekka Vuori. 6. uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Tarkka, Pekka (2005), ”Roiston loistosta rupertellen”. *Helsingin Sanomat* 24.8.2005. Kritiikki – Pimenoff, Veronica: *C*
- Tengström, Emin (2004), *På spaning efter en europeisk identitet: det antika Rom, den Europeiska unionens historiska fundament*. Stockholm: Santérus.
- Tibi, Bassab (2006), ”Europeanizing Islam or the Islamization of Europe: political democracy vs. cultural difference”. Teoksessa Byrnes, Timothy A – Peter J. Katzenstein (eds.), *Religion in an Expanding Europe*, 204–224. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tiilikainen, Teija (2004), ”Eurooppalaisen identiteetin mahdollisuus”. *Niin & näin*. 2, 22–25.
- Tuominen, Maila-Katriina (1984), ”Enemmän kuin ajankuva”. *Aamulehti* 11.11.1984. Aikamerkki. Kritiikki – Pimenoff, Veronica: *Loistava Helena*.
- Varis, Tuula-Liina (2005), ”Veronica Pimenoff vetää maailman esiin C:n aukosta”. *Kirjailija*. 3/2005.
- Vihanto, Johanna (2005), ”Tuhkaa ja timantteja”. *Uutispäivä Demari* 5.10.2005. Kritiikki – Pimenoff, Veronica: *C*.
- Vihinen, Antti (2005), *Musiikkia ja politiikkaa – Esseitä Wagnerista Sibeliukseen*. Piirrookset: Kalevi Laalo. Julkaisija: Lahden Sibeliustalo. Helsinki: Like.
- Wæver, Ole (1996), ”European Security Identities”. *Journal of Common Market Studies* 34, 103–132.
- Weber, Cynthia (2006), *Imagining America at War: Morality, Politics and Film*. London: Routledge.
- Wendt, Alexander (1992), ”Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics”. *International Organization*. 46 (2), 391–425.
- Wendt, Alexander (1994), ”Collective Identity Formation and the International State”. *American Political Science Review*. 88 (2), 384–396.
- Whitebrook, Maureen (2001), *Identity, Narrative and Politics*. London: Routledge.
- Yleisradio* (24.9.2006), ”Barroso perää tukea paaville”. Uutinen. [http://yle.fi/uutiset/ulkomaat/2006/09/barroso_peraa_tukea_paaville_217720.html?comment_form=show]. (Tarkistettu 30.10.2010.)

Zalewski, Marysia – Cynthia Enloe (1995), “Questions about Identity in International Relations”. Teoksessa Booth, Ken – Steve Smith (eds.), *International Relations Theory Today*, 279–305. University Park, PA: The Pennsylvania State University Press.

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Sirviö, Heikki (2006), *Erlaisia sotajuttuja : kirjallisuus politiikkana, ironia metanäkökulmana Veikko Huovisen teksteissä*. Pro gradu -tutkielma: Tampereen yliopisto, Poliitiikan tutkimuksen laitos.

Vauhkonen, Jouni (1991), *Politiikka runoutena : toiminta ja aika Paavo Haavikon tuotannon avaamista näkökulmista*. Pro gradu -tutkielma: Jyväskylän yliopisto, Valtio-opin laitos.